

TWEEDE

WATERBELEIDSNOTA

inclusief waterbeheerkwesties

EEN BLIK OP DE TOEKOMST

LEESWIJZER

De tweede waterbeleidsnota begint met een schets van de algemene beleidsvisie op het te voeren integraal waterbeleid in Vlaanderen. Er wordt stilgestaan bij de manier waarop de ervaringen met de eerste waterbeleidsnota de basis vormen voor de vernieuwde aanpak voor de tweede waterbeleidsnota. De belangrijke beleidsprincipes voor het integraal waterbeleid worden voorgesteld en de grootste uitdagingen waar het waterbeleid in Vlaanderen voor staat, worden beschreven.

De beschrijving van de krachtlijnen van het toekomstige waterbeleid en van de waterbeheerkwesties vormt de kern van de tweede waterbeleidsnota.

De **eerste krachtlijn** staat in het teken van het bereiken van een betere kwaliteit van zowel het oppervlakte- als grondwater. De gecombineerde aanpak van puntbronnen en diffuse bronnen en de relatie tussen de toestand van het oppervlaktewater en de kwaliteit van de waterbodems komen hier aan bod alsook de manier waarop de waterzuivering verder uitgebouwd en geoptimaliseerd wordt en de manier waarop de afstemming van het afvalwater- en hemelwaterbeheer nagestreefd wordt. Deze krachtlijn heeft ook aandacht voor het structuurherstel van onze waterlopen en voor de bescherming en het herstel van de aquatische en waterafhankelijke ecosystemen.

De **tweede krachtlijn** betreft het duurzaam beheren van de watervoorraden. Het duurzaam en efficiënt verbruiken van water en beheren van de grondwatervoorraden staan hier centraal.

De **derde krachtlijn** geeft aan op welke manier de wateroverlast en het watertekort in samenhang worden aangepakt. De strategie 'vasthouden-bergen-afvoeren' vormt hierbij het uitgangspunt. De inzet op de vrijwaring van ruimte voor water en op het minimaliseren van schade door wateroverlast en van watertekorten worden hier toegelicht. Ook de aanpak van de sediment- en waterbodempromblematiek komt in deze derde krachtlijn aan bod.

De **vierde krachtlijn** gaat in op de financiële aspecten van het waterbeheer en vermeldt onder meer het uitwerken van een financieringsplan op lange termijn, van een redelijke bijdrage aan de kostenterugwinning van waterdiensten en van een investeringstraject voor de publieke inzameling en zuivering van afvalwater. Er is ook aandacht voor de introductie van ecosysteemdiensten en blauwgroene diensten.

De **vijfde krachtlijn** staat in het teken van het multifunctioneel gebruik van water, met name water voor de sectoren industrie, landbouw en huishoudens, de scheepvaart en de belevingswaarde van water.

De **zesde krachtlijn** ten slotte stelt het belang van de afstemming met andere beleidsdomeinen en van de samenwerking binnen het integraal waterbeleid centraal.

Op het einde van het document is een samenvatting van de tweede waterbeleidsnota opgenomen.

INHOUD

INLEIDING

KADER VAN HET INTEGRAAL WATERBELEID IN VLAANDEREN

- Wetgeving 10
- Algemene principes en doelstellingen 13

DE WATERBELEIDSNOTA, DE VISIE VAN DE VLAAMSE REGERING

- De eerste waterbeleidsnota 16
- Een vernieuwde aanpak voor de tweede waterbeleidsnota 17
- Een afgestemde visie biedt meer mogelijkheden 17
- Tien beleidsprincipes van het integraal waterbeleid 18
- Waar liggen de uitdagingen? 22
- Watersysteemkennis bundelen, uitdiepen en ontsluiten 26

WATERBEHEERKWESTIES

KRACHTLIJNEN

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

01. DE KWALITEIT VAN HET WATERSYSTEEM

WATERBEHEERKWESTIE 1

"Het halen van de goede toestand van het oppervlaktewater vergt extra inspanningen" 30

WATERBEHEERKWESTIE 2

"Bijkomende acties moeten worden ingezet om de goede chemische toestand van het grondwater te halen" 32

KRACHTLIJN 1

"De kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren" 34

ALGEMEEN

- Puntbronnen en diffuse bronnen gecombineerd aanpakken 35
- De kwaliteit van het grondwater verbeteren 38
- Waterzuivering verder uitbouwen en optimaliseren 38
- Afvalwater- en hemelwaterbeheer afstemmen op het watersysteem 40
- Structuurkwaliteit van de waterlopen verhogen 42
- Aquatische en waterafhankelijke ecosystemen beschermen en herstellen 44
- Gebiedspecifiek werken 45

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- De verziltingsproblematiek van het Kust- en Poldersysteem aanpakken 46
- De verziltingsproblematiek van het kanaal Gent-Terneuzen verder onderzoeken 47

02. DUURZAME WATERVOORRADEN EN WATERVOORZIENING

WATERBEHEERKWESTIE 3

"Het waterverbruik verder in de juiste richting sturen" 50

KRACHTLIJN 2

"De watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen" 54

ALGEMEEN

- Duurzame drinkwatervoorziening garanderen 55
- Duurzaam en efficiënt waterverbruik (waterschaarste vermijden) 56
- Duurzaam en efficiënt beheer van de grondwatervoorraden (sluitend voorraadbeheer) 58

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- Herstelprogramma's voor grondwater uitwerken en toepassen 59

03. WATERKORT EN WATEROVERLAST

WATERBEHEERKWESTIE 4

"De schade van wateroverlast en watertekort moet verder geminimaliseerd worden" 62

KRACHTLIJN 3

"Het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken" 64

ALGEMEEN

- De strategie 'vasthouden-bergen-afvoeren' meer toepassen op het terrein 65
- (Her)gebruik, infiltratie en buffering van hemelwater staan garant voor een brongerichte aanpak 65
- Ruimte voor water verzekeren 66
- Schade door wateroverlast minimaliseren 69
- Watertekorten minimaliseren 71
- De sediment- en waterbodestoestand efficiënt aanpakken 72

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- Een duurzaam kustbeheer beperkt de waterschade en verzekert de veiligheid 74
- Het Schelde-estuarium beschermen tegen stormvloeden 76
- Grensmaas en Maas, het evenwicht tussen watertekort en waterteveel bewaken 77
- Afspraken met Frankrijk inzake waterverdeling Leie en Schelde 77
- Aanpak wateroverlast in het Denderbekken 77

04. FINANCIERING VOOR HET WATERBEHEER

WATERBEHEERKWESTIE 5

"Grote uitdagingen met beperkte middelen" 80

KRACHTLIJN 4

"De visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen" 82

- Een financieringsplan op lange termijn uitwerken 82
- Kosteneffectiviteitsanalyse en disproportionaliteitsanalyse ondersteunen beslissingen 83
- Een redelijke bijdrage aan de kostenterugwinning van waterdiensten realiseren 84
- Een investeringstraject voor de publieke inzameling en zuivering van afvalwater uitzetten met aandacht voor de publieke afvoer van overtollig hemelwater 84
- Ecosysteemdiensten en blauwgroene diensten introduceren 84

05. MULTIFUNCTIONEEL WATERGEBRUIK

KRACHTLIJN 5

"Het multifunctioneel gebruik van water verder stimuleren"

88

WATER VOOR INDUSTRIE,
LANDBOUW EN HUISHOUDENS

89

WATER VOOR NATUUR EN ECOLOGIE

90

SCHEEPVAART

91

- Scheepvaart in het stroomgebied van de
Schelde bevorderen

92

- Het Albertkanaal: economische functie en
bron voor drinkwaterbereiding

93

DE BELEVINGSWAARDE VAN WATER

94

06. EEN STERK EN AFGESTEMD WATERBELEID

KRACHTLIJN 6

"Samen werken aan een sterk en
afgestemd waterbeleid"

98

BELEIDSOVERSCHRIJVENDE AFSTEMMING
EN SAMENWERKING VERSTERKEN

98

GRENDOVERSCHRIJDENDE
SAMENWERKING INTENSIFIËREN

99

PARTICIPATIE MIDDENVELD

99

COMMUNICEREN,
SENSIBILISEREN EN STIMULEREN

100

HANDHAVEN

101

BIJLAGE

De coherentie van de tweede waterbeleidsnota met de beleidsnota's van de ministers en het Vierde Milieubeleidsplan

102

KADER VAN HET INTEGRAAL WATERBELEID IN VLAANDEREN

- Wetgeving 10
- Algemene principes en doelstellingen 13

DE WATERBELEIDSNOTA, DE VISIE VAN DE VLAAMSE REGERING

- De eerste waterbeleidsnota 16
- Een vernieuwde aanpak voor de tweede waterbeleidsnota 17
- Een afgestemde visie biedt meer mogelijkheden 17
- Tien beleidsprincipes van het integraal waterbeleid 18
- Waar liggen de uitdagingen? 22
- Watersysteemkennis bundelen, uitdiepen en ontsluiten 26

INLEIDING

KADER VAN HET INTEGRAAL WATERBELEID IN VLAANDEREN

WETGEVING

Het Vlaamse integraal waterbeleid wordt in grote mate bepaald door de Europese wetgeving.

De kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) biedt een wettelijk kader voor de bescherming van het oppervlaktewater en grondwater. De richtlijn voorziet in een aanpak van het waterbeheer op het niveau van de stroomgebieden en in overleg met de betrokkenen. Binnen dit kader moeten maatregelen genomen worden om de goede watertoestand te bereiken. Verder vraagt de kaderrichtlijn om rekening te houden met het beginsel van kostenterugwinning voor waterdiensten, gebaseerd op het principe 'de vervuiler/gebruiker betaalt' alsook om de drinkwaterbronnen afdoende te beschermen.

In uitvoering van de Overstromingsrichtlijn (2007/60/EG) beoordelen de lidstaten waar overstromingen zich kunnen voordoen, vervolgens brengen ze de overstromingsrisico's in kaart en nemen ze adequate en gecoördineerde maatregelen om de risico's te beperken.

Ook andere richtlijnen sturen het Vlaamse waterbeleid: de Zwemwaterrichtlijn (76/160/EEG, zoals gewijzigd bij richtlijn 2006/7/EG), de Vogelstandrichtlijn (79/409/EEG), de Drinkwaterrichtlijn (80/778/EEG, zoals gewijzigd bij richtlijn 98/83/EG), de richtlijn Zware Ongevallen (Seveso-richtlijn) (96/82/EG), de Milieueffectrapportagerichtlijn (85/337/EEG), de Zuiveringsslibrichtlijn (86/278/EEG), de richtlijn Behandeling Stedelijk Afvalwater (91/271/EEG), de richtlijn Gewasbeschermingsmiddelen (91/414/EEG), de Nitraatrichtlijn (91/676/EEG), de Habitatrichtlijn (92/43/EEG), de Grondwaterrichtlijn (2006/118/EG), de richtlijn inzake Industriële emissies (2010/75/EG), de dochterrichtlijn Prioritaire Stoffen (2008/105/EG), de kaderrichtlijn Duurzaam Gebruik van Pesticiden (2009/128/EG).

Aanvullend beschouwen we ook de Europese Strategie inzake waterschaarste en droogte, het Europese beleid inzake adaptatie aan klimaatverandering, en de herziene Benelux-beschikking inzake vismigratie (goedgekeurd op 16 juni 2009 (M(2009)1)) als een kader voor het Vlaamse waterbeleid. De Europese Commissie stelde op 14 november 2012 haar strategie voor het Europese waterbeleid voor de komende jaren voor onder de vorm van een 'Blueprint to safeguard Europe's waters'. Bij de voorbereiding van de 'Blauwdruk' zijn de stroomgebiedbeheerplannen van de lidstaten van de EU en het EU-beleid inzake waterschaarste en droogte beoordeeld. Tijdens de beoordeling zijn zowel lacunes in de bestaande wetgeving aan het licht gekomen alsook enkele zwakke punten in de uitvoering. Tevens is duidelijk geworden dat de doelstellingen van het waterbeleid soms conflicteren met andere beleidsdoelstellingen.

Ter verwezenlijking van de doelstelling van de kaderrichtlijn Water wordt in de Blauwdruk een driesporige aanpak uitgestippeld:

1. het verbeteren van de implementatie van het huidige EU-waterbeleid door de mogelijkheden die de bestaande wetgeving biedt, ten volle te benutten. Hierbij wordt gedacht aan een grotere inzet van groene infrastructuur om water vast te houden, aan het opstellen van waterbalansen en het vaststellen van de noodzakelijke "ecological flow" in het watersysteem en aan een betere toepassing van het "de vervuiler betaalt" beginsel en van het kostenterugwinningsbeginsel via o.a. bemetering en betere, gemeenschappelijk uitgewerkte methodologieën;
2. het versterken van de integratie van waterbeleidsdoelstellingen in andere relevante beleidsgebieden, zoals landbouw, visserij, energie uit hernieuwbare bronnen, vervoer en de cohesie- en structuurfondsen;
3. het dichten van hiaten in het bestaande kader, met name wat betreft de instrumenten die nodig zijn om de waterefficiëntie te verhogen. In dit verband wordt in de Blauwdruk voorzien in de ontwikkeling van een instrument op Europees niveau voor het hergebruik van water en door de lidstaten vast te stellen streefcijfers inzake waterefficiëntie.

De in de Blauwdruk uiteengezette voorstellen zullen worden uitgewerkt via het kader van de gemeenschappelijke implementatiestrategie voor de kaderrichtlijn Water. Het gaat om een open en participatief proces waarbij de lidstaten, niet-gouvernementele organisaties en industriële koepelorganisaties zijn betrokken. De tijdshorizon van de Blauwdruk hangt nauw samen met de EU 2020-strategie en met het stappenplan voor efficiënt hulpbronnengebruik uit 2011, waarvan de Blauwdruk de water-mijlpaal is.

De lidstaten zullen de algemene richtlijnen moeten doorvertalen in de stroomgebied beheerplannen, rekening houdend met de lokale context. Naar aanleiding van de Blauwdruk publiceerde de Europese Commissie trouwens ook een evaluatie van de stroomgebiedbeheerplannen van de lidstaten, inclusief adviezen voor de volgende generatie plannen.

Voorliggende waterbeleidsnota houdt rekening met de aanbevelingen van de Blueprint, bekrachtigd in de conclusies van de Raad Leefmilieu van 14 november 2012 en een grondige evaluatie van de aanbevelingen van de Europese Commissie bij de stroomgebiedbeheerplannen.

Het **decreet** betreffende het **integraal waterbeleid** van 18 juli 2003 (BS 14 november 2003) gewijzigd door het decreet van 19 juli 2013 (BS 1 oktober 2013), hierna afgekort als decreet Integraal Waterbeleid, stelt het kader voor het integraal waterbeleid in Vlaanderen en zet de kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn om in Vlaamse wetgeving. Met het oog op het vereenvoudigen van de plannen, structuren en procedures keurde de Vlaamse Regering een wijziging aan het decreet principieel goed op 20 juli 2012.

De bevoegdheid voor de coördinatie en de organisatie van de planning van het integraal waterbeleid is bij uitvoeringsbesluit toegewezen aan de Vlaamse **minister** bevoegd voor het **Leefmilieu en Waterbeleid**. De andere beleidsdomeinen vullen hun rol binnen de diverse geledingen van het integraal waterbeleid optimaal in.

De **Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW)** is verantwoordelijk voor de coördinatie van het integraal waterbeleid in Vlaanderen. De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid verenigt de verschillende waterbeheerders en administraties op het vlak van waterbeleid.

ALGEMENE PRINCIPES EN DOELSTELLINGEN

We voeren een **waterbeleid** dat **streeft** naar **gezonde** en – in de mate van het mogelijke – **natuurlijk functionerende watersystemen**, waarvan zowel de huidige maatschappij als toekomstige generaties gebruik kunnen maken (artikel 4 van het decreet Integraal Waterbeleid). De principes, doelstellingen en beginselen beschreven in het decreet Integraal Waterbeleid geven richting aan het integraal waterbeleid in Vlaanderen.

Het integraal waterbeleid vertrekt vanuit het **watersysteem als eenheid** in samenhang met haar omgeving. Integraal waterbeleid is gericht op het gecoördineerd en geïntegreerd ontwikkelen, beheren en herstellen van watersystemen met het oog op het bereiken van de randvoorwaarden die nodig zijn voor het behoud van de watersystemen als zodanig, en met het oog op het multifunctioneel gebruik, waarbij de behoeften van de huidige en komende generaties in rekening worden gebracht. Deze benadering kadert in het streven naar duurzame ontwikkeling. Alle functies die het water heeft verdienen hierbij de aandacht. De ecologische, de economische en de sociale aspecten van het waterbeleid moeten in balans zijn.

Bij het integraal waterbeleid is er een zeer **nauwe samenwerking** tussen de waterbeheerders op de verschillende bestuursniveaus en andere betrokken instanties. Ook de afstemming van het beleid van betrokken beleidsdomeinen en het integraal waterbeleid vormt een belangrijk aspect van het integraal waterbeleid. Overleg en grensoverschrijdende samenwerking nemen hierbij een prominente plaats in. Het decreet Integraal Waterbeleid voorziet hiertoe een aantal formele overlegstructuren: op Vlaams niveau is er de CIW, op bekkenniveau zijn er de 11 bekkenbesturen, bekkenraden en bekkensecretariaten.

DE WATERBELEIDSNOTA, DE VISIE VAN DE VLAAMSE REGERING

Om het integraal waterbeleid op het niveau van het Vlaamse Gewest te coördineren en te organiseren voorziet het decreet Integraal Waterbeleid (artikel 24 en 32) in een waterbeleidsnota waarin een overzicht van de te behandelen **waterbeheerkwesties**, een **algemene beleidsvisie** op het te voeren integraal waterbeleid in Vlaanderen en **meer specifieke krachtlijnen** om deze visie te realiseren, worden opgenomen. Daartoe heeft de Vlaamse Regering in 2005 een eerste waterbeleidsnota vastgesteld. De waterbeleidsnota wordt een eerste keer herzien uiterlijk op 22 december 2013 en vervolgens om de zes jaar.¹

Als beleidsdocument vervult de waterbeleidsnota een belangrijke rol in het toekomstige waterbeleid in Vlaanderen en zet de **krijtlijnen** uit **voor het integraal waterbeleid**. De waterbeleidsnota vertolkt immers de visie van de Vlaamse Regering op het integraal waterbeleid en geeft **richting** aan de **opmaak** van de **waterbeheerplannen** door de **prioriteiten** voor het integraal waterbeleid aan te geven. Daarnaast bevat de waterbeleidsnota het overzicht van de **belangrijkste waterbeheerkwesties**. Dit zijn de grote thema's waardoor de Vlaamse wateren het risico lopen de goede toestand niet te zullen halen.

De waterbeleidsnota vormt dus **geen waterbeheerplan**. Het is een beleidsdocument dat de planvorming voorafgaat en bijgevolg een kader vormt voor de opmaak van de volgende waterbeheerplannen. In de waterbeleidsnota worden dan ook geen concrete acties en maatregelen naar voor geschoven. Deze komen aan bod in de waterbeheerplannen.

De waterbeleidsnota is **thematisch opgebouwd**. De thema's² worden ingeleid door een waterbeheerkwestie (of uitzonderlijk twee) die een objectieve beschrijving bevat van de voornaamste uitdagingen van het desbetreffende thema. De krachtlijnen geven de grote doelstellingen van het integraal waterbeleid aan, ze gaan hierbij breder dan het weergeven van de manier waarop de uitdagingen (de waterbeheerkwesties) zullen worden aangepakt. De **doelgroepenbenadering** is inhoudelijk geïntegreerd in de verschillende thema's van de waterbeleidsnota, een samenvatting is opgenomen bij krachtlijn 5.

De waterbeleidsnota geeft de **afstemming** weer **met de gewestelijke beleidsplannen** van de **betrokken beleidsdomeinen**. Bij het integraal waterbeleid zijn immers verscheidene beleidsdomeinen betrokken, voornamelijk Leefmilieu, Natuur en Energie; Ruimtelijke ordening, Woonbeleid en Onroerend erfgoed; Mobiliteit en Openbare Werken; Landbouw en Visserij; Economie, Wetenschap en Innovatie. Daarnaast hebben verschillende bestuursniveaus een taak bij de uitvoering van het waterbeleid, met name het Vlaamse, het provinciale en het lokale niveau (de steden en gemeenten en de polders en wateringen). Een integraal waterbeleid impliceert daarom voldoende **overleg** en **samenwerking** tussen de betrokken beleidsdomeinen en bestuursniveaus. Dit overleg gebeurt **binnen** de **Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid** en tussen de betrokken **actoren (op het terrein)**, binnen de bekkenstructuren. Het gebiedsgericht overleg vanuit het bekken speelt hierin een belangrijke rol.

¹ Decreet Integraal Waterbeleid gewijzigd door het decreet houdende diverse bepalingen inzake leefmilieu en natuur van 23/12/2010

² Met uitzondering van krachtlijn 5 en krachtlijn 6

De **Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid** staat in voor de **voorbereiding** van het voorontwerp van waterbeleidsnota (Besluit van 9 september 2005³ bij het decreet Integraal Waterbeleid). De waterbeleidsnota wordt in **openbaar onderzoek** gelegd en voor advies voorgelegd aan de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen en aan de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij alsook aan de bekkenbesturen en de bekkenraden. Na het openbaar onderzoek **stelt de Vlaamse Regering de waterbeleidsnota vast** en geeft er bekendmaking aan.

³ Principieel gewijzigd door de Vlaamse Regering op 4 oktober 2013

DE EERSTE WATERBELEIDSNOTA

De **eerste waterbeleidsnota** dateert van **8 april 2005** en streeft naar een evenwicht tussen de ecologische, sociale en economische functies van onze watersystemen. De Vlaamse Regering legde haar visie op het integraal waterbeleid toen vast in vijf krachtlijnen: (1) Terugdringen van de risico's die de veiligheid aantasten; het voorkomen, het herstellen en waar nodig het ongedaan maken van watertekort; (2) Water voor de mens: scheepvaart, watervoorziening, industrie en landbouw, onroerend erfgoed, recreatie; (3) De kwaliteit van water verder verbeteren; (4) Duurzaam omgaan met water en (5) Voeren van een meer geïntegreerd waterbeleid.

Enkele belangrijke realisaties van het in de eerste waterbeleidsnota vooropgestelde beleid stonden in het teken van het **uitwerken van nadere regelgeving voor de uitvoering van het decreet Integraal Waterbeleid**: verschillende uitvoeringsbesluiten bij het decreet Integraal Waterbeleid kwamen tot stand met onder meer de ontwikkeling van het instrumentarium voor het integraal waterbeleid (besluit watertoets⁴ en besluit financiële instrumenten).⁵ De **overleg- en coördinatiestructuren** van het integraal waterbeleid (de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid, de structuren op bekken- en deelbekkenniveau) werden de voorbije periode opgericht en bouwden hun werking uit. Hierdoor beschikt het integraal waterbeleid op verschillende niveaus over formele overlegfora waar de samenwerking tussen de verschillende bestuursniveaus en beleidsdomeinen

de spil vormt. De **krachtlijnen** uit de eerste waterbeleidsnota zijn verder uitgewerkt en **toegepast op de specifieke lokale situatie in de bekkenbeheerplannen en bijhorende deelbekkenbeheerplannen** (vastgesteld door de Vlaamse Regering op 30 januari 2009 en 10 december 2010). Dit resulteerde in een pakket van acties verspreid over heel Vlaanderen die het beleid op het terrein vorm geven. De bekkenvoortgangsrapporten volgen de uitvoering van al deze acties jaarlijks op. De eerste waterbeleidsnota gaf ook richting aan de eerste **stroomgebiedbeheerplannen** (vastgesteld door de Vlaamse Regering op 8 oktober 2010). Hiermee werden de beleidsvoornemens uit de eerste waterbeleidsnota op stroomgebiedniveau en op bekkenniveau verder geconcretiseerd. De 5 krachtlijnen uit de eerste waterbeleidsnota vormden bovendien de basis voor de formulering van de **waterbeheerkwesties** in 2007.

De eerste waterbeleidsnota ging beperkt in op het onderscheid tussen de afzonderlijke stroomgebieden, de visievorming over de financiering van het integraal waterbeleid en de terugwinning van kosten voor waterdiensten, de concretisering van de visie door de opname van concrete doelstellingen en prioriteiten en de adaptatie aan klimaatverandering. Deze punten werden meegenomen bij de voorbereiding van de tweede waterbeleidsnota.

⁴ 20 juli 2006 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van nadere regels voor de toepassing van de watertoets, tot aanwijzing van de adviesinstantie en tot vaststelling van nadere regels voor de adviesprocedure bij de watertoets, vermeld in artikel 8 van het decreet van 18 juli 2003 betreffende het integraal waterbeleid

⁵ Besluit van de Vlaamse Regering van 24 juli 2009 tot uitvoering van de onteigening ten algemene nutte, het recht van voorkoop, de aankoopplicht en de vergoedingsplicht van titel I van het decreet van het integraal waterbeleid van 18 juli 2003

EEN VERNIEUWE AANPAK VOOR DE TWEDE WATERBELEIDSNOTA

De vernieuwde aanpak bestaat er in dat de waterbeheerkwesties voortaan **geïntegreerd** zijn in de waterbeleidsnota.

Daarnaast geeft de tweede waterbeleidsnota een aantal beleidsprincipes en prioriteiten in het integraal waterbeleid aan en gaat er **aandacht** naar de **financiering** van het integraal waterbeleid.

De structuur van de waterbeleidsnota onderging wijzigingen: de tweede waterbeleidsnota is opgebouwd rond zes thema's waarvan er vier worden ingeleid door 1 (of uitzonderlijk 2) waterbeheerkwesties. De visie op het integraal waterbeleid is in zes krachtlijnen vastgelegd. Waar relevant is een verdere differentiatie per stroomgebied opgenomen.

Ook de voorbereiding verliep anders dan bij de eerste waterbeleidsnota. Zoals het aangepaste decreet Integraal Waterbeleid bepaalt, wordt het voorontwerp voor de tweede waterbeleidsnota onderworpen aan een **openbaar onderzoek**, met name van **19 december 2012 tot 18 juni 2013**.

EEN AFGESTEMDE VISIE BIEDT MEER MOGELIJKHEDEN

De Vlaamse Regering legt in de tweede waterbeleidsnota haar visie op het integraal waterbeleid vast in **zes krachtlijnen**: (1) de kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren, (2) de watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen, (3) het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken, (4) de visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen, (5) het multifunctioneel gebruik van water verder stimuleren en (6) samen werken aan een sterk en afgestemd waterbeleid.

Bij de uitwerking van deze visie voor het integraal waterbeleid is **rekening gehouden met de visies van de betrokken beleidsdomeinen** en met de doorwerking van het integraal waterbeleid in deze beleidsdomeinen en vice versa. Gelet op de grote uitdagingen waar het integraal waterbeleid voor staat, is het essentieel om win-winsituaties na te streven door visies en plannen op elkaar af te stemmen.

Daarnaast geeft de waterbeleidsnota in het bijzonder aan in hoeverre die visie is afgestemd met het Milieubeleidsplan⁶ en de beleidsnota's van de betrokken ministers⁷ (zie bijlage).

Met de bedoeling om al in het voorbereidingsproces rekening te kunnen houden met de **visie** van de **maatschappelijke actoren**, organiseerde de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid op 5 september 2012 een overleg met het middenveld over de waterbeleidsnota. Meer bepaald de secretariaten van de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij, de Mobiliteitsraad van Vlaanderen, de Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed, de Vlaamse Havencommissie en de Vlaamse Woonraad en hun respectievelijke raadsorganisaties werden uitgenodigd. Bij de voorbereiding van de tweede waterbeleidsnota werd maximaal rekening gehouden met de suggesties van het middenveld.

⁶ Milieubeleidsplan 2011-2015 (Vlaamse Regering 27 mei 2011)

⁷ Beleidsnota's 2009-2014 "Leefmilieu en natuur", "Mobiliteit en Openbare werken", "Landbouw, visserij en plattelandsbeleid", "Ruimtelijke ordening"

10 BELEIDSPRINCIPES VAN HET INTERGRAAL WATERBELEID

01 WATERLOPEN, RUIMTELIJK STRUCTURERENDE COMPONENTEN

Het netwerk van beek- en riviervalleien (het groenblauwe netwerk) zijn belangrijke structurerende componenten voor Vlaanderen. Dit betekent dat de huidige, intrinsieke kenmerken van het watersysteem het richtinggevend kader zijn voor de ruimtelijke ontwikkeling van de structuurbepalende functies natuur, bos, landbouw en wonen en werken op het niveau van het buitengebied. De mate waarin en de wijze waarop dit kader wordt ingezet, wordt gebiedsspecifiek bepaald. Ook kanalen zijn structurerend voor het omgevende gebied. Het groenblauwe netwerk overspant niet alleen het platteland maar dooradert ook de bebouwde omgeving.

02 RUIMTE VOOR WATER VRIJWAREN EN VRIJMAKEN

Het vrijwaren of vrijmaken van "ruimte voor water" is één van de ordenende principes in de ruimtelijke ordening. Het is cruciaal om de negatieve effecten van klimaatverandering op de watersystemen en maatschappij te milderen. Het gaat niet alleen om het afbakenen en aanleggen van overstromingsgebieden, maar ook om aandacht voor water in natuurgebieden of landbouwgebieden en in woon- en industriegebieden, met bv. het behoud of herstel van grachtenstelsels of vijvergebieden. Ruimte die overstromingsgevoelig is en de open ruimte die kan ingeschakeld worden voor de bescherming tegen overstromingen of wateroverlast, moeten op een onderbouwde wijze gevrijwaard worden. Ruimte die op termijn nodig is voor de bescherming tegen overstromingen of wateroverlast, wordt op een onderbouwde wijze gereserveerd als open ruimte. Opportuniteiten om het groenblauwe netwerk in te schakelen, worden niet onbenut gelaten. Ook in een stedelijke omgeving kunnen we zoeken naar mogelijkheden om ruimte te geven aan water.

03 EFFICIËNT EN MULTIFUNCTIONEEL RUIMTEGEBRUIK

Verder bouwend op het principe “ruimte voor water” is, gelet op de beperkte beschikbare ruimte in Vlaanderen, een inrichting van die “ruimte” gericht op een multifunctioneel gebruik cruciaal en is een efficiënt ruimtegebruik het uitgangspunt. Hier liggen de grootste kansen voor win-win oplossingen met waterkwaliteit, biodiversiteit en de werking van ecosystemen, maar ook met recreatie, transport, combineerbaarheid met landbouw, blauwe diensten, ... en dit in zowel een robuuste open ruimte als in een stedelijke omgeving.

05 FOCUS OP EEN GEÏNTEGREERDE EN GEBIEDSGERICHTE AANPAK

In eenzelfde gebied verschillende problemen (waterkwaliteit, ecologie, overstromingsproblematiek...) samen aanpakken en op elkaar afstemmen, leidt tot een optimaler herstel: inspanningen worden gebundeld, prioriteiten worden in een ruimer kader afgewogen, grotere effecten (kunnen) worden bereikt. Hierbij is het belangrijk om in te zetten op integrale projecten waarbij gestreefd wordt naar win-win oplossingen. De gebiedsgerichte aanpak in de “speerpuntgebieden” van de stroomgebiedbeheerplannen en in de integrale projecten in de bekkenbeheerplannen levert ervaring en inzichten op voor de verdere aanpak.

04 DE WEERSTAND EN VEERKRACHT VAN WATER- SYSTEMEN VERHOGEN

Het(zo)natuurlijk(mogelijk)functioneren van de watersystemen en een verdere verbetering van de waterkwaliteit richting “goede toestand” blijven noodzakelijk. Dit niet alleen omwille van de opvangcapaciteit die waterlichamen van goede kwaliteit bieden, maar ook omwille van de bijkomende druk van de klimaatwijziging op de ecosystemen in en rond de waterlopen. Robuuste en veerkrachtige watersystemen hebben meer capaciteit om extreme weersomstandigheden op te vangen. Vandaar het belang om de aquatische en waterafhankelijke terrestrische ecosystemen en de biodiversiteit in stand te houden en te versterken. De “diensten” die de ecosystemen aanleveren vormen mee de basis en voorwaarden voor ons welzijn.

06 VEILIGHEID EN DUURZAAMHEID ALS BELANGRIJKE PIJLERS

Het voorkomen en beheersen van de kosten en bedreigingen voor de samenleving ten gevolge van de toenemende kans op ernstige watertekorten, op extreme zomeronweders en op economische schade door overstromingen, is een essentieel onderdeel van het waterbeleid. Een beleid gericht op duurzaamheid houdt in dat er gestreefd wordt naar een zo efficiënt mogelijk gebruik van water, energie en andere grondstoffen, zodanig dat de kwaliteit van de leefomgeving en de maatschappij behouden blijft of zelfs verbeterd wordt, waarbij voorzien wordt in de eigen behoeften, zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

07 ANTICIPEREN BOVEN REMEDEIËREN EN ADEQUAAT REMEDEIËREN

De vereiste systemen voor een betrouwbare voorspelling en waarschuwing van overstromingen en droogteperiodes worden verder uitgebouwd en geoptimaliseerd met inbegrip van actieve en gerichte informatievoorziening. Tijdens en na crisissituaties bij wateroverlast of droogte wordt performant opgetreden. Hiertoe wordt door de waterbeheerders onderling en samen met de verantwoordelijken voor de nood- en interventieplanning en de crisiscomités in het bijzonder, nauw samengewerkt.

08 KIEZEN VOOR FLEXIBELE OPLOSSINGEN/ MAATREGELLEN

Oplossingen (en zeker infrastructuur oplossingen) moeten flexibel zijn. Met andere woorden, ze moeten kunnen functioneren binnen een ruime waaier aan situaties, stabiele antwoorden bieden en qua kosten beheersbaar blijven. De nadruk ligt op het ontwikkelen van en het zoeken naar "no regret maatregelen", dit wil zeggen maatregelen waarvan we zeker zijn dat we er "geen spijt van gaan krijgen", namelijk maatregelen waarvan de effectiviteit onafhankelijk is van de mate van klimaatverandering en die in alle scenario's winst opleveren.

09 GEDEELDE VERANTWOORDELIJKHEDEN

Het is belangrijk dat alle beleidsdomeinen en -niveaus en alle entiteiten verdergaand samenwerken. Daarnaast kan de overheid niet alles oplossen of voor alles garant staan. Eenieder, ook burgers en sectoren, moeten hun verantwoordelijkheid nemen inzake de bescherming van onze watersystemen. Burgers en bedrijven worden, net als de overheid, geconfronteerd met een overdaad aan keuzes wat betreft de prioritering van risico's en de mogelijke bescherming ertegen. De vraag is hoe particulieren en bedrijven ondersteund kunnen worden en hoe hun veerkracht en weerbaarheid kan versterkt worden. Bekende instrumenten zoals infrastructuur, regelgeving en heffingen blijven nodig maar zullen aangevuld moeten worden met andere instrumenten met nadruk op drempelverlaging, zoals informatie en advies, sensibilisatie, voorfinanciering, aangepaste verzekeringssystemen enz. Ook het bewustzijn van de risico's op waterschaarste en droogte moet verhoogd worden.

10 (SOCIO-ECONOMISCHE) KENNIS ONTWIKKELEN EN ONTSLUITEN, ERVARING DELEN

Om een performant waterbeleid te voeren heeft het beleid onderbouwde (socio-economische) kennis en kunde nodig over de diverse aspecten van onze watersystemen. Dit betekent dat niet alleen (gebiedsgericht) onderzoek, pilotprojecten en uitgewerkte procedures moeten deel uitmaken van het beleid, maar ook regelmatige beleidsevaluaties, bijsturing, pilotprojecten, enz. Zo is het onder meer nodig om te kunnen omgaan met de onzekerheid over de timing en omvang van de klimaatwijziging, de gevolgen hiervan, de beste oplossingen en opportuniteiten. Alle betrokkenen moeten over voldoende capaciteit, kennis en kunde beschikken. Bundeling en communicatie van alle beschikbare kennis en informatie in Vlaanderen is dus noodzakelijk. Ontsluiting van de watergerichte informatie via portaalsite(s) is hierbij essentieel.

WAAR LIGGEN DE UITDAGINGEN?

DE GOEDE TOESTAND HALEN

(zie waterbeheerkwesties 1, 2, 3, 4)

De kaderrichtlijn Water bepaalt dat zowel het oppervlaktewater als het grondwater de goede toestand tegen 2015 moeten bereiken met gemotiveerde uitstelbaarheid tot 2021 of 2027. Het Pact 2020 geeft aan dat de meeste Vlaamse waterlopen een goede ecologische toestand bereiken zodat het effectief mogelijk is dat ten laatste in 2021 voldaan is aan de kwaliteitsvereisten van de kaderrichtlijn Water.

De eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas geven aan dat zeven Vlaamse oppervlaktewaterlichamen en zeven grondwaterlichamen de goede toestand (kunnen) halen tegen eind 2015. Voor de andere waterlichamen werd in de stroomgebiedbeheerplannen termijnverlenging toegepast omdat de goede toestand ten vroegste in 2021 of 2027 kan bereikt worden. Wellicht zullen voor een aantal waterlichamen minder strenge milieudoelstellingen vastgelegd worden. Ook in de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen zullen verschillende scenario's van maatregelen- en actiepakketten onderzocht worden op hun doelbereik en hun (financiële) realiseerbaarheid, waarbij wordt nagegaan voor welke waterlichamen een goede toestand haalbaar wordt geacht.

De Milieuverkenning 2030 stelt dat de kwaliteit van het oppervlaktewater nog duidelijk kan verbeteren door de uitvoering van lopende, geplande en nieuwe maatregelen. Maar uit de scenario-analyses blijkt ook dat de milieukwaliteitsnormen lang niet overal gehaald zullen worden. Voor de fysico-chemische kwaliteitselementen vormt fosfor een belangrijk knelpunt. De biologische kwaliteitselementen scoren in het merendeel van de waterlichamen niet goed. Hogere waterplanten (macrofyten) bepalen daarbij doorgaans de slechte of ontoereikende ecologische toestand. De ongunstige impact van de aantasting van één of meerdere hydromorfologische kwaliteitselementen speelt daarbij een onmiskenbare rol. De Natuurverkenning 2030 benadrukt dat voor een duurzaam herstel van de vispopulaties, waaronder de soorten van Europees belang, er gericht moet ingezet worden op zowel een verbetering van de waterkwaliteit als op ontsnippering.

Ook voor grondwaterlichamen zullen de milieukwaliteitsnormen binnen de voorziene doelperiode niet altijd gehaald worden. Grondwatersystemen reageren traag en hebben vaak een sterke bufferwerking. De snelheid van herstel is naast het type van verontreiniging enorm afhankelijk van de hydrodynamische en hydrogeochemische randvoorwaarden en kan lokaal, regionaal en in diepte (driedimensionaal) sterk verschillen. Gebiedsgerichte aanpak (bv. het aanduiden en opvolgen van focusgebieden in het kader van MAP4) kan in verhoudingsgewijs snel reagerende freatische waterlichaamsdelen ook op relatief korte termijn tot waarneembare verbeteringen leiden. Voor andere gebieden met eerder trage respons moet een langetermijnvisie met gepaste maatregelen worden ontwikkeld.

EEN BETERE BESCHERMING TEGEN OVERSTROMINGEN GARANDEREN

(zie waterbeheerkwestie 4)

In uitvoering van de Overstromingsrichtlijn garanderen we een betere **bescherming tegen overstromingen**. Doelstellingen op het vlak van de implementatie voor de komende jaren zijn: de vaststelling van overstromingsgevaaren overstromingsrisicokaarten tegen eind 2013 en de opmaak van de overstromingsrisicobeheerplannen tegen eind 2015 (geïntegreerd in de 2de generatie stroomgebiedbeheerplannen). Een belangrijk aspect hierbij is de uitwerking van een **meerlaagse veiligheid** met maatregelen inzake **protectie, preventie** en **paraatheid** en met de **gedeelde verantwoordelijkheid** om deze maatregelen tot uitvoering te brengen. Protectie is het beleid gericht op de vermindering van de kans op overstroom door maatregelen van de drietrapsstrategie vasthouden – bergen – afvoeren (bv. hemelwaterputten, dijken, GOG's,

pompstations,...). Door deze ingrepen wordt het voorkomen van overstromingen verminderd. Preventie probeert de gevolgen van overstromingen te vermijden en de schade te beperken. Dit kan door bepaalde gebieden te vrijwaren van bebouwing of door aangepaste bebouwing te voorzien. Als protectie en preventie niet meer voldoende zijn, is paraatheid het laatste in te zetten instrument. Dit behelst onder andere het voorspellen van overstromingen, het inzetten van crisisdiensten en het waarschuwen van burgers.

Om een voldoende hoog veiligheidsniveau te behalen en daarbij rekening te houden met de te verwachten gevolgen van klimaatwijzigingen, wordt geïnvesteerd langs de kust en langs waterlopen. Dit veiligheidsniveau wordt bepaald in functie van het risico, hierbij wordt rekening gehouden met de verschillende functies die de waterlopen en de kust hebben.

DE GEVOLGEN VAN KLIMAATVERANDERING OPVANGEN

We trachten met een adequaat beleid en waterbeheer de **gevolgen van klimaatverandering op te vangen**. De Milieuverkenning 2030 geeft aan dat het risico op zowel watertekort door waterschaarste en droogte als op riooloverstromingen stijgt, en dat waterbeheerders – zowel om het overstromingsrisico te beperken, als om watertekorten te voorkomen en op te vangen – bij het opvangen van de gevolgen van de klimaatverandering moeten zoeken naar flexibele ingrepen die onder verschillende omstandigheden

een oplossing bieden. Voor stedelijk Vlaanderen is ook het stedelijk hitte-eilandeffect een relevant aspect van klimaatverandering. Open water kan – net als extra groen – in deze gebieden voor een verkoelend effect zorgen. De adaptatie aan de effecten van de klimaatverandering vormt een belangrijke rode draad doorheen de tweede waterbeleidsnota. Ook bij de volgende stroomgebiedbeheerplannen, die in uitvoering van de kaderrichtlijn Water tegen eind 2015 worden opgemaakt, zal de focus liggen op een klimaatbestendig waterbeheer.

BIJDRAGEN AAN DE REALISATIE VAN DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Daarnaast zal Vlaanderen in uitvoering van de Europese regelgeving, de instandhoudingsdoelstellingen opmaken. Het grootste deel van de nodige maatregelen voor het waterbeheer worden in de stroomgebiedbeheerplannen van 2015 opgenomen. Via het Pact Vlaanderen 2020 engageren de Vlaamse Regering en het middenveld zich om tegen 2020

70% van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Europees te beschermen soorten en habitats te realiseren. Ook het waterbeleid zal hiervoor de nodige inspanningen leveren en zo in belangrijke mate bijdragen aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen voor de watersystemen en waterafhankelijke ecosystemen.

BIJDRAGEN AAN EEN DUURZAME EN VEILIGE WATERVOORZIENING VAN MENS EN NATUUR

De zoetwatervorraden blijven in Vlaanderen kwalitatief en kwantitatief onder druk staan, waardoor er storingen dreigen te ontstaan in de watervoorziening van mens en natuur. Europees en ook mondiaal wordt voldoende water en sanitatie als een basismensenrecht beschouwd. In het dichtbevolkte Vlaanderen blijft voldoende water van de juiste kwaliteit voorzien voor mens, dier, landbouw, industrie, scheepvaart en ecologie dan

ook een grote uitdaging. Het slim omgaan met het beschikbare water, waarbij bepaalde waterbronnen bijkomend gereserveerd en beschermd worden tegen kwalitatieve en kwantitatieve bedreigingen (zie andere uitdagingen) zal noodzakelijk zijn om deze duurzame en veilige watervoorziening te kunnen garanderen, waarbij het voorzien van drinkwater van groot openbaar belang wordt geacht.

BESCHIKBARE FINANCIËLE MIDDELEN EFFICIËNT INZETTEN

(zie waterbeheerkwestie 5)

De **financiering** van het waterbeheer is een complex gegeven. Een onderbouwde visie op de lange termijn financiering van het waterbeheer en de kostentoerekening voor waterdiensten, maar ook een correctere, redelijke en billijke doorrekening van de werkelijke kosten van milieugebruik zijn bijgevolg onmisbaar. Kostenefficiëntie en kosteneffectiviteit staan hierbij centraal. Daarbij moet een bedrijfszekere en voldoende onderhouden infrastructuur gegarandeerd worden, zodat waterstanden kunnen beheerst worden en de bevolking kan beschermd worden.

Het financieel kader heeft zowel betrekking op de financiering van de noodzakelijke maatregelen als op de vergroening van de economische instrumenten van het integraal waterbeleid zodat gedragsverandering en innovatie gestimuleerd worden. Om de beschikbare middelen efficiënt te kunnen inzetten, is een **prioritering van maatregelen** noodzakelijk en worden de aanvullende maatregelen uit de stroomgebiedbeheerplannen prioritair toegepast in de zogenaamde speerpuntgebieden, maw de gebieden waarvoor het haalbaar geacht wordt om de goede toestand te halen. Ook de bekkenoverlegstructuren spelen een belangrijke rol bij het bepalen van de prioritering van maatregelen.

BLIJVEN INVESTEREN IN SAMENWERKING, OVERLEG EN INFORMATIEVERLENING

Tot slot is het belangrijk om **samen** met alle actoren maatschappelijk gedragen oplossingen uit te **werken** en om alle maatschappelijke actoren te blijven **informer** en via **overleg** alle betrokkenen aan te zetten tot duurzaam

watergebruik en tot het duurzaam beheer en gebruik van watersystemen. Versterken van de voorbeeldfunctie van de overheid, sensibilisatie en handhaving, vervullen hierbij een belangrijke rol.

WATERSYSTEEMKENNIS BUNDELEN, UITDIEPEN EN ONTSLUITEN

Een goede kennis over het waterbeheer is essentieel om een efficiënt en effectief waterbeleid te kunnen voeren en vormt de basis voor de langetermijnvisie van het waterbeheer. Een grondige watersysteemkennis moet ervoor zorgen dat het functioneren van het systeem zodanig gekend is dat doordachte aanpassingen uitgevoerd kunnen worden in functie van wijzigende en te verwachten omstandigheden. Om de kennis van watersystemen in Vlaanderen te vergroten en wetenschappelijk onderzoek te stimuleren werd een **geactualiseerd onderzoeksprogramma** uitgewerkt dat binnen de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid **uitvoering** moet krijgen. Dit onderzoeksprogramma legt de focus op onderzoeksprioriteiten.

Naast de oplossing van de dagdagelijkse onderzoeksnoden leggen we ook door **fundamenteel** en **toegepast onderzoek** de basis voor een integraal waterbeleid en -beheer. Talrijke overheidsinstanties, wetenschappelijke instituten en universiteiten geven invulling met eigen middelen aan de prioritaire behoeften die in het onderzoeksprogramma naar voor worden geschoven. Meer afstemming moet worden nagestreefd. Gestructureerde **communicatie** rond de permanente onderzoeksinspanningen is noodzakelijk. Een **structurele financiering** voor de uitvoering van het onderzoeksprogramma is wenselijk.

In het bijzonder zal de bestaande **kennis uitgebreid** moeten worden in het kader van de **klimaatverandering**. Klimaatverandering heeft niet alleen een impact op de waterkwantiteit, maar ook op de kwaliteit van het water. Het verzamelen van wetenschappelijke gegevens over het effect van de klimaatverandering op de watersystemen is onderdeel van de Vlaamse adaptatiestrategie.

Het is duidelijk gebleken dat meer kennis van het watersysteem noodzakelijk is om het mogelijk tekort aan water enerzijds en de problematiek van de overstromingen anderzijds duurzaam te kunnen aanpakken. **Inzichten over de waterbalans** zijn absoluut noodzakelijk om tot verstandige allocatiestrategieën te kunnen komen. Daarnaast worden nieuwe inzichten in de problematiek van het sediment in de waterlopen ontwikkeld.

De watersysteemkennis op het vlak van economische onderbouwing van het integraal waterbeleid moet gebundeld en verdiept worden.

Om tot een betere ontsluiting van de bestaande kennis over het waterbeheer, en in het bijzonder alle informatie en kennis over zoet- en brakwatersystemen, te komen wordt ingezet op de FRIS onderzoeksportalsite (Flanders Research Information Space).

Met het oog op efficiëntiewinsten en de valorisatie van de verworven expertise in binnen- en buitenland zullen initiatieven genomen worden om de **kennisopbouw** in de watersector verder te **ontwikkelen** en de onderlinge samenwerking en de **uitwisseling** van **ervaringen** en gegevens te bevorderen. Voorbeelden hiervan zijn de waterfora, congressen en studiedagen rond het thema water.

01

WATERBEHEERKWESTIE 1

"Het halen van de goede toestand van het oppervlaktewater vergt extra inspanningen" 30

WATERBEHEERKWESTIE 2

"Bijkomende acties moeten worden ingezet om de goede chemische toestand van het grondwater te halen" 32

KRACHTLIJN 1

"De kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren" 34

ALGEMEEN

- Puntbronnen en diffuse bronnen gecombineerd aanpakken 35
- De kwaliteit van het grondwater verbeteren 38
- Waterzuivering verder uitbouwen en optimaliseren 38
- Afvalwater- en hemelwaterbeheer afstemmen op het watersysteem 40
- Structuurkwaliteit van de waterlopen verhogen 42
- Aquatische en waterafhankelijke ecosystemen beschermen en herstellen 44
- Gebiedsspecifiek werken 45

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- De verziltingsproblematiek van het Kust- en Poldersysteem aanpakken 46
- De verziltingsproblematiek van het kanaal Gent-Terneuzen verder onderzoeken 47

DE KWALITEIT VAN HET WATERSYSTEEM

De kaderrichtlijn Water stelt 2015 als streefdatum voorop om een goede toestand van het water te bereiken. De stroomgebiedbeheerplannen geven aan dat in Vlaanderen tegen 2015 zeven oppervlaktewaterlichamen de goede toestand kunnen halen en zeven grondwaterlichamen de goede toestand zullen halen. Er blijven dus nog veel oorzaken – sommige groter dan andere – waaraan in de volgende planperiode gewerkt moet worden om de toestand van het oppervlakte- en grondwater verder te verbeteren.

WATERBEHEERKWESTIE 1

“Het halen van de goede toestand van het oppervlaktewater vergt extra inspanningen”

01

De goede toestand van het oppervlaktewater, zoals gevraagd door de kaderrichtlijn Water, is een bijzonder ambitieuze doelstelling voor Vlaanderen. In 2007 haalde niet één van de 202 Vlaamse waterlichamen de goede ecologische toestand (of potentieel) en minder dan 20% haalde een matige ecologische toestand in 2007. Voor meer dan de helft van de onderzochte waterlichamen is de chemische toestand “niet goed”. De eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen geven aan dat in Vlaanderen 7 van de 202 oppervlaktewaterlichamen de **goede toestand⁸ tegen 2015 kunnen halen**.

De druk op het oppervlaktewater neemt af, waardoor de fysisch-chemische en biologische kwaliteit langzaam verbeteren. Toch is de waterkwaliteit nog op veel plaatsen onvoldoende om de doelstellingen voor oppervlaktewater van de kaderrichtlijn Water tijdig te halen.

De voornaamste oorzaken liggen bij een **teveel aan nutriënten, zuurstofbindende stoffen en bepaalde pesticiden** en sommige **andere milieugevaarlijke stoffen**, in combinatie met de slechte structuurkwaliteit van veel waterlopen en de nalevering vanuit verontreinigde waterbodems van onze waterlopen. Ook de verontreiniging door huishoudens en industrie blijft significant. Positieve evoluties worden genoteerd wat betreft pesticiden in het oppervlaktewater, maar er duiken wel nieuwe probleemstoffen op. Nutriënten en pesticiden zijn niet alleen een probleem voor de kwaliteit van het oppervlaktewater, ze bedreigen ook de kwaliteit van het grondwater (zie waterbeheerkwestie 2).

⁸ De kaderrichtlijn Water stelt 2015 als streefdatum voorop om een goede toestand van het oppervlaktewater te bereiken. Voor het bereiken van de goede watertoestand maakt de kaderrichtlijn Water voor oppervlaktewater een onderscheid tussen een goede chemische toestand en een goede ecologische toestand (of een goed ecologisch potentieel voor kunstmatige en sterk veranderende waterlichamen).

De aanpak van **puntbronnen** via instrumenten als vergunningen en heffingen en de uitbouw van de saneringsinfrastructuur, hebben duidelijk hun vruchten afgeworpen. Naar verwachting zal vooral de **verdere uitbreiding en verbetering van de openbare riolering en waterzuivering** nog tot een verdere verbetering van de waterkwaliteit leiden. De werking en effectiviteit van de waterzuivering kan nog verder verbeterd worden door o.a. betere aansluiting en het vermijden van verdunning allerhande (hemelwater, grachten, grondwater). Het **vergunningenbeleid** biedt tevens een goed handvat om nieuwe polluenten, afkomstig van puntbronnen, aan te pakken. Dankzij de inspanningen van de **landbouw** - in navolging van de opeenvolgende mestactieplannen, sensibiliseringsacties en adviseringssystemen - zijn de verliezen van **stikstof en fosfor** de laatste jaren gedaald. In het winterjaar 2012-2013 overschreed echter nog steeds 26% van de MAP-meetpunten de norm voor nitraat en voldeed 68% van de MAP-meetpunten niet aan de ortho-fosfaatnorm voor het bijhorende type. In 2012 is in 97% van de waterlichamen de norm voor totaal fosfor overschreden als gevolg van de drukken van diverse sectoren.⁹ Er zijn dus bijkomende inspanningen nodig om de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn en de kaderrichtlijn Water te realiseren. Ook **erosie** blijft een belangrijk aandachtspunt.

De diffuse verontreiniging van **andere sectoren** belast mee het oppervlaktewater. Zo komen de PAK's intussen overal voor en zijn ze 'alomtegenwoordig' geworden. De aanpak van dit type van verontreiniging vraagt specifieke maatregelen, die ook het nationale vlak kunnen overstijgen en vergt een gecoördineerde Europese aanpak.

De historische **verontreiniging van waterbodems** heeft een negatieve impact op de toestand van het oppervlaktewater, al is de impact ervan moeilijk te becijferen. De pilootprojecten die momenteel worden uitgevoerd voor waterbodemonderzoek zullen meer inzicht leveren in de effecten van een slechte waterbodemkwaliteit en in de relatie tussen waterbodemkwaliteit en oppervlaktewaterkwaliteit.

Een verbeterd inzicht in deze relatie en een goede communicatie hieromtrent moeten ertoe leiden dat meer draagvlak wordt gevonden voor projecten die de waterbodem- en sedimentkwaliteit ten goede komen.

De meeste Vlaamse waterlichamen scoren nog **onvoldoende** voor de **hydromorfologische kwaliteitselementen** (morfologie, riviercontinuïteit...). Alhoewel de impact op hydromorfologie bij nieuwe werken tot een minimum beperkt wordt, hebben historische ingrepen ten behoeve van een versnelde afvoer, de inrichting van woon- en industriegebieden, scheepvaart, intensivering van landbouw in valleigebieden de structuurkwaliteit beïnvloed. De aangepaste morfologie heeft een negatieve impact op de ecologische kwaliteit van watersystemen met inbegrip van het zelfzuiverend vermogen.

Het intens **benutten van water** – ook oppervlaktewater – in droge periodes **verhoogt de impact van verontreiniging**. Dit effect zal in de toekomst nog versterkt worden door de verwachte klimaatwijziging. Aandacht voor de interactie tussen waterkwaliteit en waterkwantiteit staat – ook Europees – hoog op de agenda.

(bronnen: Stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas, MIRA)

⁹ Nitraat MAP: <http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/mira-t/milieuthemas/vermesting/nutrienten-in-water/nitraat-in-oppervlaktewater-in-landbouwgebied/> Fosfaat MAP: <http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/mira-t/milieuthemas/vermesting/nutrienten-in-water/fosfaat-in-oppervlaktewater-in-landbouwgebied/> Fosfaat en fosfor totaal in Vlaamse waterlichamen: <http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/mira-t/milieuthemas/kwaliteit-oppervlaktewater/fysisch-chemische-kwaliteit-van-oppervlaktewater/zuurstof-en-nutrienten-in-het-oppervlaktewater/>

WATERBEHEERKWESTIE 2

“Bijkomende acties moeten worden ingezet om de goede chemische toestand van het grondwater te halen”

01

Voor het bereiken van de goede watertoestand maakt de kaderrichtlijn Water voor grondwater een onderscheid tussen een goede kwantitatieve toestand en een goede chemische toestand. De eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen geeft aan dat de chemische toestand van 74 % van de grondwaterlichamen in Vlaanderen ontoereikend is. Samen met de ontoereikende kwantitatieve toestand van verschillende grondwaterlichamen (zie 3) maakt dit dat voor 7 van de 42 grondwaterlichamen de goede toestand tegen 2015 zal gehaald worden.

Het grondwater kampt zowel met **diffuse verontreiniging** als met **verontreiniging** door **puntbronnen**.

Bemesting, (historische) metallurgische activiteiten en bepaalde pesticiden vormen de belangrijkste bronnen van de diffuse verontreiniging van grondwater met nutriënten (stikstof en fosfor), pesticiden en zware metalen. Ook de omslag van zoet naar zout grondwater (verzilting) is een probleem. Vaak is overbemaling hiervan de oorzaak.

Lokale lozingen, lekken of ongevallen in industriële en stedelijke gebieden zijn de oorzaak van historische en nieuwe puntverontreinigingen. Door de clustering van puntbronnen in verstedelijk gebied of in grote industriegebieden is de kwaliteit van het grondwater onder dergelijke megasites moeilijk te waarborgen of te controleren, gezien de verschillende facetten aan mogelijke verontreinigingen en het cumulatief effect.

De **meeste grondwaterkwaliteitsproblemen** doen zich voor **in de freatische (ondiepste) watervoerende lagen**. Verontreinigende stoffen zijn dikwijls afkomstig van het bodemoppervlak of de bodemlaag, waar ze met het infiltrerende water meegevoerd en naar de grondwatertafel getransporteerd worden. Problemen met nutriënten, pesticiden, zware metalen of specifieke organische

verontreinigingen beperken zich in hoofdzaak tot de freatische watervoerende lagen. Door de langere transportwegen, transporttijden en de aanwezigheid van chemische reactieve barrières worden de diepere - vooral gespannen - watervoerende lagen nauwelijks bereikt door verontreinigende stoffen. Toch kunnen ook hier kwaliteitsproblemen ontstaan door overbemaling. Te grote onttrekking leidt immers op termijn tot het oppompen van dieper sterker zouthoudend water of tot kwaliteitsveranderingen ten gevolge van de veranderde druksituatie en bijkomende oxidatie van deze diepe lagen. Overbemalingen in de watervoerende lagen van de kuststreek trekken sterk zouthoudend grondwater, dat door infiltrerend zeewater is ontstaan, aan (verzilting). Belangrijk is ook het feit dat de natuurlijke afbraak- en sorptiecapaciteit van watervoerende lagen en aquitards niet oneindig is, zodat verontreinigende (in hoge concentraties) milieuvreemde parameters op lange termijn tot diepere delen van grondwaterlichamen kunnen doordringen.

De **nutriëntenbelasting** (voornamelijk stikstofverbindingen) is een wijdverspreid probleem in Vlaanderen dat niet alleen de kwaliteit van het oppervlaktewater beïnvloedt maar ook de kwaliteit van het freatisch grondwater. Over de hele periode 2004-2011 bekeken, is de gewogen gemiddelde nitraatconcentratie van de minst diepe filter (filter 1) langzaam gedaald. Ook het percentage meetputten met een overschrijding van de nitraatnorm in grondwater is sinds 2005 langzaam gedaald. Bij de najaarscampagne van 2011 overschreed nog 35,5 % van de meetputten de norm¹⁰. Deze verbetering is mede te danken aan het aangescherpte mestbeleid van de voorbije jaren. Door de trage natuurlijke herstelritmes van grondwaterlichamen is de huidige positieve trend echter niet van die aard, dat op korte termijn (2015, 2021) de doelstellingen van de kaderrichtlijn Water voor het merendeel van de freatische grondwaterlichamen kunnen worden gehaald. Ook de belasting van het grondwater met fosforverbindingen vormt een probleem.

¹⁰ <http://www.milieuraapport.be/nl/feitencijfers/MIRA-T/milieuthemas/vermesting/nutriënten-in-water/nitraat-in-grondwater-in-landbouwgebied/>

Bij het gebruik van sommige **pesticiden** bestaat het gevaar dat ze in het grondwater terechtkomen. Zowel land- en tuinbouw als huishoudens en openbare besturen hebben een belangrijk aandeel in de diffuse verspreiding van pesticiden. In bijna de helft (47 %) van de onderzochte meetlocaties van het freatisch grondwatermeetnet is in 2011 een overschrijding van de kwaliteitsnorm vastgesteld voor één of meer (afbraakproducten van) pesticiden.¹¹ Bovendien leidt de marktwijziging ertoe, dat sommige actieve stoffen van de markt zijn gehaald en andere nieuwe producten erbij komen. Dit heeft tot gevolg dat er enkele onbekende factoren een rol spelen bij de beoordeling van de grondwaterkwaliteit ten opzichte van pesticiden en metabolieten. Sommige vastgestelde verontreinigingen worden namelijk 'historisch'. De mogelijke impact van nieuwe stoffen moet bijkomend worden onderzocht.

Verontreinigingen met **zware metalen** die een impact hebben op een deel van het grondwater, komen voornamelijk voor in de Kempen en hebben daar een invloed op de watervoerende lagen van het Centraal Kempisch Stelsel en het Maassysteem. De verontreiniging met zware metalen in de Kempen is onder meer een gevolg van de thermische verwerking van zink en loodertsen die er plaatsvonden eind 19e eeuw tot circa 1970 en de lozing van zware metalen in de waterlopen ter hoogte van industriële sites. De verontreiniging komt zowel in de ondiepe als de diepere freatische watervoerende lagen voor.

Verzilting ontstaat wanneer te veel water uit de zoetwaterlagen onttrokken wordt (overbemaling). Het probleem van de verzilting van het grondwater situeert zich in hoofdzaak in het grondwatersysteem van de Kust en de Polders en in de Sokkel. Daarnaast kunnen ook puntbronnen oorzaak van verzilting zijn. Op lokale schaal kan ook strooizout negatieve effecten hebben op de kwaliteit van het freatisch grondwater.

(bronnen: Stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas, MIRA)

¹¹ <http://www.milieuraapport.be/nl/feitencijfers/MIRA-T/milieuthemas/verspreiding-van-pesticiden/pesticiden-in-grondwater/pesticiden-in-grondwater>

KRACHTLIJN 1

“De kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren”

01

ALGEMEEN

Om tegen uiterlijk 2021 te kunnen voldoen aan de kwaliteitsvereisten van de kaderrichtlijn Water, wordt in het Pact 2020 het bereiken van een goede ecologische toestand voor de meeste Vlaamse waterlopen vooropgesteld. Maatregelen en acties die bijdragen aan het bereiken van een goede toestand worden opgenomen in de volgende stroomgebiedbeheerplannen.

PUNTBRONNEN EN DIFFUSE BRONNEN GECOMBINEERD AANPAKKEN

Ondanks de sterke reducties die reeds gerealiseerd werden, blijft de druk van verontreinigende stoffen - zoals stikstof- en fosforhoudende stoffen maar ook van gevaarlijke stoffen - op het grond- en oppervlaktewater groot. Om de doelstellingen van het decreet Integraal Waterbeleid te realiseren zal het nodig zijn dat niet alleen totale stikstof- maar ook totale fosforconcentraties afnemen.

Er moeten nog **veel puntbronnen** gesaneerd worden. Deze situeren zich bij huishoudens, landbouw en industrie. Naarmate de puntbronnen verder gesaneerd worden, wordt het dus nog belangrijker om **ook** een verdergaande reductie van de **diffuse verontreiniging** te bewerkstelligen.

De **kennis** van de bronnen van de verontreinigende stoffen en het inzicht hoe deze verontreiniging in het oppervlaktewater terechtkomt, moet worden **uitgebreid**. Een goed inzicht hierin en het aandeel van de verschillende doelgroepen daarin zal immers niet alleen noodzakelijk zijn voor de opmaak van de inventaris voor de prioritaire stoffen maar ook voor het gericht uitwerken van maatregelen om de goede toestand van de oppervlaktewaterlichamen te bereiken.

Naast de klassieke manieren van zuiveren kan gezocht worden naar alternatieven met het oog op de recuperatie van nuttige grondstoffen, zoals stikstof en fosfor, of de generatie van biomassa voor de productie van CO²-neutrale energie. Daarnaast zal ook onderzoek gevoerd worden naar de noodzaak en haalbaarheid van verdergaande zuivering (zoals quaternaire zuivering).

PUNTBRONNEN

Voor de aanpak van **industriële puntbronnen** blijven het **heffingen- en het vergunningensysteem de meest geschikte instrumenten**, met als sluitstuk een efficiënte handhaving. Er wordt verder gestreefd naar het afstemmen van de lozingsnormen op de draagkracht van de watersystemen, rekening houdend met de technische-economische haalbaarheid en de BBT-aanpak (best beschikbare technieken). Dit geldt in het bijzonder voor het terugdringen van lozingen van prioritaire stoffen. De **huishoudelijke puntbronnen** zijn momenteel minimaal voorzien van een behandeling via een septische put. In de toekomst wordt verder ingezet op een verdergaande behandeling via de aansluiting op de **collectieve zuivering of** de plaatsing van een **individuele behandelingsinstallatie** (IBA) en dit conform de

beleidsvisie uitgewerkt in de gemeentelijke zoneringsplannen en met bijzondere aandacht voor de speerpuntgebieden.

DIFFUSE VERONTREINIGING

We zorgen voor een afstemming en integratie van het mestbeleid, het erosie- en bodembeleid, het pesticidenbeleid, het beleid gevaarlijke stoffen en het waterbeleid om te komen tot een integrale aanpak van diffuse verontreiniging. Ook een goed georganiseerde handhaving is hierbij belangrijk.

Via het vernieuwde actieprogramma voor de Nitraatrichtlijn en het gewijzigde Mestdecreet streven we naar een vermindering van de nutriëntenuitspoeling naar grond- en oppervlaktewater. Dat moet leiden tot een verdere **verbetering** van de **nutriëntenhuishouding** in de watersystemen. Door aandacht te hebben voor mestgebruik in overeenstemming met gewasbehoefte, een goed bodembeheer (zoals bodemstructuur, pH en C-gehalte) en de inrichting van **focusgebieden met verscherpte nitraatresidunormen** in de bodems in zones met een slechte waterkwaliteit (sinds 2012) zorgen we voor een optimale benutting en een verminderde uitspoeling van nutriënten. Stimulerende maatregelen in aanvulling op het mestdecreet kunnen hierbij ondersteuning bieden. Op basis van de evaluatie van de MAP-doelstellingen in 2014 zal moeten blijken of bijkomende maatregelen noodzakelijk zijn.

Voor de reductie van de fosforstroom naar het oppervlaktewater is een combinatie van ingrepen nodig: zowel het verlagen van de fosfaattoestand van de Vlaamse landbouwbodems, het respecteren van de afstandsregels voor bemesting als erosiebestrijdende maatregelen waaronder grasbufferstroken

01

zijn van belang. 70% van het totale fosfortransport bestaat namelijk uit sedimentgebonden fosfor. Bovendien wordt ook de CZV-vracht naar het oppervlaktewater afgeremd.

Het gebruik van **pesticiden** kan gereguleerd worden door een **verbod** of door **gebruiksbeperkingen** op te leggen. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden naar terrein, activiteit of doelgroep. Voor de openbare diensten geldt een verbod vanaf 1 januari 2015. Afwijkingen onder specifieke voorwaarden zijn mogelijk. Voor de niet-land- en tuinbouwactiviteiten wordt naar een zo minimaal mogelijk gebruik gestreefd. Verplichte maatregelen worden uitgebreid naar particulieren. Voor de land- en tuinbouw is een correct gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voor, tijdens en na behandeling belangrijk om diffuse verontreiniging te voorkomen. Via sensibiliseringsacties worden de professionele gebruikers in de land- en tuinbouw hiervan op de hoogte gebracht. Bepaalde technieken zoals het gebruik van driftreducerende technieken kunnen verplicht worden. Professionele gebruikers moeten vanaf 2015 ook beschikken over een kenniscertificaat (fytollicentie) om professionele producten te kunnen gebruiken. Om de fytollicentie te verkrijgen en te behouden moeten regelmatig opleidingen gevolgd worden. In deze opleidingen zijn correct en duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen belangrijke onderwerpen. Voor de afgebakende grondwaterwingebeden voor de productie van drinkwater blijft het bestaande verbod gelden.

Via Integrated Pest Management (IPM) komt er ook een reglementering op het gebruik van pesticiden bij de professionele gebruiker: vanaf 1 januari 2014 wordt elke

Europese land- en tuinbouwer verplicht de basisprincipes van IPM toe te passen.

Het beleidsdomeinoverschrijdend Actieplan Duurzaam Pesticidengebruik wordt opgemaakt en uitgevoerd. Het eerste actieplan¹² trad in werking op 1 december 2012 en wordt iedere vijf jaar opnieuw herzien. Het Actieplan Duurzaam Pesticidengebruik is het Vlaamse luik van het nationaal actieplan in uitvoering van de EU richtlijn Duurzaam Gebruik van Pesticiden.

Daarnaast volgen we het federale pesticidenbeleid op en werken we mee aan het overleg en het afstemmen van de verschillende actieplannen.

Het **instrument afbakening oeverzones** uit het decreet Integraal Waterbeleid is een nuttig instrument dat zo nodig actiever kan ingezet worden voor de bescherming tegen inspoeling van pesticiden en meststoffen. Om dit instrument doelgericht en gebiedsgericht te kunnen inzetten en het draagvlak voor het realiseren ervan te vergroten, voorziet het decreet Integraal Waterbeleid dat een motivatie moet gebeuren via de goedkeuring van een oeverzoneproject waarin op maat gesneden maatregelen die afgesproken zijn met de grondeigenaar/grondgebruiker zijn opgenomen. Een oeverzoneproject kan gepaard gaan met een overeenkomst met een grondgebruiker en/ of grondeigenaar.

Voor **prioritaire stoffen** zal de verplicht uit te voeren inventaris voor de prioritaire stoffen van de kaderrichtlijn Water, bv. PAK's of bepaalde zware metalen, zorgen voor een betere

¹² Goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 1 maart 2013

kennis van het aandeel van de verschillende bronnen. De aanpak van de diffuse verontreiniging van deze stoffen zal in eerste instantie gebeuren door middel van Europese maatregelen (cfr. REACH, het systeem voor registratie, evaluatie en toelating van chemische stoffen die in de Europese Unie geproduceerd of geïmporteerd worden (Verordening nr. 1907/2006)). Voor de **uitvoering van REACH** is een samenwerkingsakkoord afgesloten tussen de federale overheid en de gewesten. Het Vlaams Gewest zal het overleg met de federale overheid voeden met zijn expertise en kennis van de toestand van het leefmilieu, inclusief van het watersysteem, zodat we mee kunnen werken aan Europees geldende **beperkingen** voor **bepaalde probleemstoffen**, in het kader van het bepalen van nieuwe prioritaire stoffen.

Voor **bepaalde micropolluenten** zoals geneesmiddelen en hormoonverstorende stoffen, waarvoor REACH in mindere mate soelaas zal bieden, worden specifieke **strategieën** opgemaakt en uitgevoerd in afstemming met het Europees beleid.

01

DE KWALITEIT VAN HET GRONDWATER VERBETEREN

Om de gestegen concentratie van de verontreinigende stoffen in het grondwater ten gevolge van menselijke activiteiten te verminderen zullen we **herstelprogramma's voor grondwaterlichamen** in ontoereikende kwalitatieve toestand, **gecombineerd met reductieprogramma's voor specifieke verontreinigende stoffen**, ontwikkelen.

In deze herstelprogramma's gaat aandacht naar het tegengaan van het **overmatig inspoelen van nutriënten en pesticiden** in de bodem en in het grondwater. In het Mest-decreet worden hierover duidelijke doelen en normen vooropgesteld en worden daarnaast stimulerende en sensibiliserende initiatieven, voornamelijk gericht naar de landbouwsector, genomen. De inzet van **aangepaste landbouwtechnieken en -methoden en bemestingsadviezen** worden verder gestimuleerd. Praktijkguides zijn een belangrijk instrument als stimulans voor het vrijwillig inzetten van de meest moderne landbouwtechnieken en nieuwe inzichten.

Specifiek voor pesticiden is, in overleg met de federale overheid, een uitbreiding van het verbod op bepaalde pesticiden aangewezen (zie ook hoger).

Via een aanpassing van het besluit over de bescherming van de afgebakende waterwingebieden voor grondwater voor de productie van drinkwater, kunnen op Vlaams niveau **gebruiksbeperkingen** of een **verbod** opgelegd worden voor **probleempesticiden**. Binnen intrekgebieden van freatische grondwaterwinningen voor drinkwaterproductie zullen strengere toepassingsregels gelden.

Een sensibilisatiecampagne moet de verschillende gebruikers van pesticiden voor niet-land- en tuinbouwactiviteiten ervan overtuigen dat het terreinbeheer ook pesticidenvrij kan met

alternatieve methoden of een andere inrichting.

Ter onderbouwing van specifieke herstelprogramma's voor **zware metalen** streven we een **betere herkomstbepaling** (hetzij antropogeen hetzij van natuurlijke hydrogeologische oorsprong) van deze verontreinigende stoffen na. De aanpak van de verontreiniging met **zware metalen** ten gevolge van de non-ferro industrie in de Kempen past binnen de convenant die in 2004 is afgesloten tussen de Vlaamse regering, OVAM, Nyrstar en Umicore.

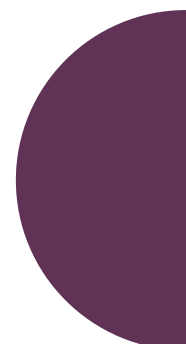
Met betrekking tot **verziltingsverschijnselen** wordt naar een **dynamisch evenwicht** voor **onttrekking** gezocht, waarbij geen sterker verzilt grondwater wordt aangetrokken of, indien reeds negatieve trends bestaan, deze moeten worden omgekeerd.

WATERZUIVERING VERDER UITBOUWEN EN OPTIMALISEREN

De saneringsinfrastructuur in het buitengebied zal verder worden **uitgebouwd**. De eerste generatie zoneringsplannen geven aan dat we in Vlaanderen ongeveer 98% van de inwoners wensen aan te sluiten op een collectieve zuivering. De overige 2% van de inwoners is aangewezen op een individuele behandeling van hun afvalwater.

Ook het **onderhoud** en de **vervanging** van de bestaande saneringsinfrastructuur is een belangrijke uitdaging, evenals de optimalisatie van het bestaande stelsel.

De uitbouw, het onderhoud, de optimalisatie en de vervanging van de saneringsinfrastructuur vormen een belangrijke financiële opgave. Daarom wordt gezocht naar een **duurzame financiering op lange termijn**. Voor de financiering van het gemeentelijk en bovengemeentelijk afvalwaterbeheer wordt een **totaalbeeld** uitgewerkt.

VERDERE UITBOUW

Het **doorgedreven scheiden van afvalwater en hemelwater** en het zoveel mogelijk ter plaatse vasthouden van hemelwater heeft als voordelen dat de frequente werking van overstorten wordt verminderd, dat de verdunning van het aangevoerde afvalwater op het zuiveringsstation verder wordt teruggedrongen en dat grondwatertafels aangevuld worden. Het ter plaatse vasthouden van hemelwater zorgt bovendien voor een verlaging van het risico op wateroverlast. Deze aanpak kadert dan ook volledig binnen de principes van het integraal waterbeleid. Een gepaste instrumentenmix wordt (verder) ontwikkeld om de concrete uitvoering op het terrein (aanduiding definitief gemengd gebied, verfijnen optimale afkoppeling privéterrein, meer inzetten op vasthouden aan de bron, ...) te implementeren.

De **verantwoordelijkheid** voor de uitbouw van de nog ontbrekende **rioolinfrastructuur**, het onderhoud en de vervanging van de bestaande infrastructuur, en het toezicht op een correcte aansluiting van het particulier domein liggen bij de gemeente en haar rioolbeheerder/drinkwatermaatschappij. De verantwoordelijkheid voor de uitbouw van collectoren en waterzuiveringsinstallaties ligt bij het gewest. De verantwoordelijkheid voor het correct aansluiten van afvalwater op de riool en het zoveel als mogelijk afkoppelen van hemelwater ligt bij de particulier en bij de bedrijven die zijn aangesloten op dit netwerk. De correcte aansluiting van afvalwater en hemelwater wordt ingeval van nieuwbouw, belangrijke verbouwingen en bij de (her)aanleg van de riolering gekeurd. Ook de handhaving en sanctionering moeten verder in uitvoering worden gebracht.

De **zoneringsplannen** worden **vertaald in gebiedsdekkende uitvoeringsplannen** (GUP). De GUP's maken integraal deel uit van de 2de generatie stroomgebiedbeheerplannen. De gebiedsdekkende uitvoeringsplannen leggen de timing van alle nog uit te voeren projecten in het buitengebied vast, bepalen de onderlinge prioriteit van de projecten, duiden de verantwoordelijken (gewest of gemeenten) aan en duiden

aan waar de aanleg van een gescheiden stelsel vanuit ecologisch/economisch optimum niet is aangewezen.

In het individueel te optimaliseren buitengebied is voorzien dat op termijn alle gebouwen met een Individuele Behandelingsinstallatie van Afvalwater (IBA) zijn uitgerust. Het streefdoel is dat deze IBA's maximaal worden uitgebouwd en beheerd door de gemeente of rioolbeheerder. Op deze wijze is de opvolging van de goede werking van deze installaties haalbaar. Het toezicht op de goede werking van deze installaties moet door de rioolbeheerder verder in uitvoering worden gebracht. Of de gemeente of rioolbeheerder instaat voor de uitbouw en het beheer van IBA's blijft een beslissing van de gemeente of de rioolbeheerder.

OPTIMALISATIE

Naast de verdere uitbouw van de saneringsinfrastructuur zal er uiteraard ook aandacht moeten blijven gaan naar de optimalisatie van het bestaande (gemeentelijke en bovengemeentelijke) stelsel.

Hiertoe wordt in de **gemeentelijke en bovengemeentelijke investeringsprogramma's** aandacht besteed aan projecten die aanleiding geven tot het **terugdringen van de verdunning** van het afvalwater en het verminderen van de **overstortwerking**.

Een goed werkend rioleringsstelsel vraagt ook aandacht voor **onderhoud** en **vervanging** van het bestaande stelsel. De taakverdeling voor het bestaande rioolstelsel tussen het gewest en de gemeente wordt verder uitgeklaard.

EFFICIËNTE AANPAK

Rioleringsprojecten blijken alsmaar langere doorlooptijden te hebben. Er wordt onderzocht hoe de uitvoering van **projecten kan versneld worden**. Er wordt hierbij onder meer specifieke aandacht besteed aan **integrale projecten**.

01

Het ecologisch en economisch **toezicht** op de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur wordt verder op punt gesteld. Hierbij zal worden gestreefd naar een onderbouwd toezicht op hoofdlijnen met aandacht voor een minimale plan- en rapportagelast. Een benchmark van de werking van rioolbeheerders/gemeenten zal verder als leertraject ten behoeve van de rioolbeheerders/gemeenten worden uitgebouwd.

Er wordt verder ingezet op **onderzoek** naar **mogelijke energiewinning** uit afvalwater en de hergebruiksmogelijkheden van gezuiverd afvalwater en van afgeleide producten.

AFVALWATER- EN HEMELWATER-BEHEER AFSTEMMEN OP HET WATERSYSTEEM

De saneringsinfrastructuur is sterk verweven met het hemelwaterstelsel. Een hemelwaterstelsel dat op haar beurt verweven is met de afwatering van particulier en openbaar domein en met de waterlopen. De drietrapsstrategie (vasthouden, bergen, afvoeren) wordt op deze verschillende niveaus toegepast en afgestemd. Hierbij wordt gestreefd naar optimale oplossingen vanuit een integrale visie, no regret maatregelen, multifunctioneel en efficiënt ruimtegebruik en kwalitatieve inpassing van waterberging in de ruimtelijke ordening.

VERDUNNING EN OVERSTORTWERKING AANPAKKEN

De verdunning van het afvalwater en te frequent werkende overstorten blijven belangrijke knelpunten in de waterzuivering in Vlaanderen.

De **scheiding** van afvalwater en hemelwater en het **vasthouden** van hemelwater **aan de bron** (afkoppelen van hemelwater) op zowel privaat als openbaar domein hanteren we ook in de toekomst als **uitgangspunt** bij de (her)aanleg van **rioleringen** en bij **nieuwbouw, herbouw** en/of grondige verbouwingen en wordt ook waar mogelijk toegepast op **bestaande gebouwen** en **verhardingen**. Op deze wijze wordt er onder meer geredieerd aan de problematiek van verdunning van het afvalwater en te frequent werkende overstorten maar ook aan de problematiek van verdroging en wateroverlast. Een doorgedreven scheiding van afvalwater en hemelwater en aangepaste dimensionering van het ontvangende stelsel moet ook toelaten dat deze beter bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatveranderingen. Een volledige bescherming is technisch en financieel echter niet haalbaar.

Naast deze algemene richtlijn zal er in het gebiedsdekkend uitvoeringsplan (GUP) een afbakening gebeuren van gebieden waar het om economische/ecologische redenen en/of gelet op de huidige werking van de aanwezige saneringsinfrastructuur niet opportuun is om hier (op korte termijn) een gescheiden rioleringsstelsel aan te leggen. Deze **uitzondering** zal in hoofdzaak verleend worden in het sterk gerioleerd gebied. De afbakening van de gebieden die worden voorzien van een gescheiden stelsel kan in een 2de fase concreter uitgewerkt worden binnen de opmaak van een hemelwaterplan.

VASTHOUDEN, BERGEN EN VERTRAAGD AFVOEREN

Er wordt onderzocht welke financiële mechanismen mogelijk zijn om versnelde afvoer van hemelwater te ontmoedigen in het bijzonder op privaat domein. Voor het particulier domein is eveneens de nieuwe Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening Hemelwater ingevoerd die een verstrenging is van de huidige regelgeving (zie ook 4.2.1.2).

Aansluitend bij het beleid van gescheiden rioleringsstelsel gaat ook aandacht naar de **herwaardering** en het goed **onderhoud** van het **grachtenstelsel**. Ook bij het uitvoeren van werken in andere beleidsdomeinen die een impact hebben op de open ruimte moet er voldoende aandacht zijn voor de herwaardering en de verdere uitbouw van het grachtenstelsel. Ook het inschakelen van het openbaar domein, (speel)pleinen en parken als infiltratievoorziening of de tijdelijke opslag van overtollig hemelwater vormt een onderdeel van het hemelwaterbeleid. Dit hemelwaterbeleid vormt een belangrijke schakel in de afweging die in het kader van de watertoets en van de goede ruimtelijke ordening op projectniveau gebeurt.

In de code van goede praktijk voor de aanleg van rioleringen wordt aandacht besteed aan de afstemming tussen de saneringsinfrastructuur en het waterlopenetwerk. In dit kader wordt gestreefd naar **gediversifieerde waarden** voor **buffervolumes** en **doorvoerdebieten** in functie van de ontvangende waterloop en de effectiviteit van de buffering. Hierbij is er aandacht voor een integrale benadering.

01

STRUCTUURKWALITEIT VAN DE WATERLOPEN VERHOGEN

GEBIEDSGERICHTE AANPAK VIA STRUCTUURHERSTELPROGRAMMA'S

Het uitwerken van een structuurherstelprogramma voor een waterlichaam met als doel het verhogen of herstellen van de structuurkwaliteit gebeurt op maat van het betrokken waterlichaam, het nuttig doel ervan en het omgevende landgebruik. Hierbij wordt, in functie van de beschikbare ruimte, **prioritair ingezet** op het **herstel van de natuurlijke dynamiek**. Het sterk gewijzigde landgebruik en de verstedelijking van ons landschap maken het herstel van de natuurlijke dynamiek van een waterloop echter niet steeds haalbaar of wenselijk. Niettemin is aandacht voor structuurherstel essentieel gelet op het belang van de wezenlijke impact van de kwaliteit van de hydromorfologie in relatie tot het bereiken van een goede toestand. In die gevallen kan dan geopteerd worden voor meer ingrijpende alternatieven uit de **natuurtechnische milieubouw (NTMB)** zoals de realisatie van natuurvriendelijke oevers, de aanleg van een accoladeprofiel of de heraankoppeling van afgesloten meanders.

De structuurkwaliteit van waterlopen kan ook hersteld worden via de **inrichting van oeverzones**. Hiervoor kan een gebiedsgerichte keuze worden gemaakt naar de inzet van instrumenten zoals handhaving, beheerovereenkomsten, afbakening, verwerving en/of inrichting. Om het draagvlak voor de afbakening van oeverzones op het terrein te vergroten, voorziet het decreet Integraal Waterbeleid dat een motivatie moet gebeuren via de goedkeuring van een oeverzoneproject. Het plaatselijk verhogen of herstellen van de structuurkwaliteit kan een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van natuurdoelstellingen (bv. in speciale beschermingszones)

en aan het verhogen van het zelfreinigend vermogen van de waterlopen. We geven dan ook **prioriteit** aan **structuurherstelmaatregelen** in **waterlopen** die doorheen **speciale beschermingszones (SBZ)** (met focus op de prioritaire inspanningen die voor elk SBZ-gebied in de S-IHD rapporten geformuleerd zijn) en **speerpuntgebieden** lopen, zodat een verbetering van de ecologische kwaliteit van de waterlopen bijdraagt aan de bescherming en het herstel van de natuur in deze gebieden.

Bij het uitwerken van structuurherstelprogramma's wordt de nodige aandacht besteed aan **overleg** met de betrokken actoren, wordt op een zuinige manier met de beschikbare ruimte omgegaan en wordt rekening gehouden met het gebruik van de waterloop en de omgeving. Er wordt gestreefd naar het realiseren van **win-winsituaties** voor de verschillende betrokken partijen. In voorkomend geval wordt voor de huidige ruimtegebruiker een flankerend beleid uitgewerkt en ingezet.

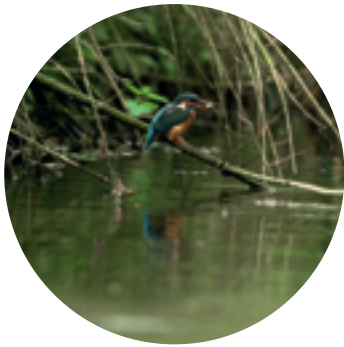
Maximaal wordt gestreefd naar integraal beek- en rivierherstel waarbij naast structuurherstel **ook andere doelstellingen gerealiseerd** worden, bijvoorbeeld waar natuurherstel en aanpak van wateroverlast in één project geïntegreerd kunnen worden. Ook de realisatie van oeverzones is een voorbeeld van een ingreep die meerdere doelen kan combineren: een oeverzone buffert niet enkel tegen de inspoeling van sediment, nutriënten en pesticiden maar creëert ook een vertraging van afspoelend hemelwater. Dit laatste vormt een belangrijke schakel in de drietrapsstrategie 'vasthouden-bergen-afvoeren'.

Om nog beter uitvoering te kunnen geven aan kostenefficiënt structuurherstel, is het belangrijk dat er naast de realisatie van pilootprojecten met voldoende aandacht voor monitoring, ook voldoende aandacht gaat naar **kennisverbreding en -verdieping en praktijkonderzoek**. Op basis hiervan dient

een beter inzicht te worden verkregen in de relatie tussen de hydromorfologische herstelmaatregelen en de resulterende ecologische winst, zodat de ecologische doelstellingen in de verschillende types waterlichamen kunnen worden gerealiseerd op een kostenefficiënte wijze.

HET CONCEPT E-FLOWS WORDT GEÏNTRUCED

Met het **concept e-flows** (environmental flows) wordt gestreefd naar een beoordeling van de huidige mate van **verstoring van het stromingsregime** in een waterloop en bijgevolg de te verwachten impact op de biologische kwaliteitselementen. De 'e-flow' van een waterloop is het stromingsregime dat het behalen van de goede ecologische toestand waarborgt. Een natuurlijk stromingsregime, waarmee zowel laag- als hoogwaterstanden inbegrepen zijn, alsook de meer gematigde stroming, draagt bij tot de optimale ontwikkeling en instandhouding van de biologische elementen in een waterloop. Diverse stressfactoren (laagwater en hoogwater) leiden ertoe dat de diversiteit en samenhang tussen deze biologische elementen onder druk komen te staan. Het garanderen van e-flows zou ook de natuurlijk voorkomende soorten kunnen bevoordelen in hun competitie met invasieve soorten. **Kennis verwerven** over de Vlaamse situatie in de context van e-flows is belangrijk voor de onderbouwing van het waterbeleid. Bij het onderzoek voorafgaand aan de concrete uitwerking van dit concept zal er worden ingezet op het creëren van een concrete meerwaarde (uitwerking van de koppeling tussen waterkwantiteit en -kwaliteit), en op een gepaste invulling in relatie tot de categorisering van de Vlaamse waterlichamen.

01

AQUATISCHE EN WATER-AFHANKELIJKE ECOSYSTEMEN BESCHERMEN EN HERSTELLEN

REALISEREN INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Heel wat waterafhankelijke soorten en habitats van Europees belang bevinden zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Oorzaken zijn o.a. de versnippering en inkrimping van het natuurareaal, de aanwezigheid van vismigratieknelpunten, een onvoldoende milieukwaliteit, een onaangepast beheer, de impact van de klimaatverandering en van invasieve soorten.

De komende jaren zullen we de maatregelen voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van de speciale beschermingszones verder uitwerken. In eerste instantie **concretiseren** we de gewestelijke **instandhoudingsdoelstellingen** voor de **verschillende speciale beschermingszones**. Zeer belangrijk voor veel Natura2000-habitats is de instandhouding en het herstel van een natuurlijke waterhuishouding ter hoogte van de speciale beschermingszones. Bij de opmaak van de waterbeheerplannen en bij de inrichting en het beheer van waterlopen gebeurt een afstemming met de instandhoudingsdoelstellingen en in het bijzonder de prioritaire inspanningen die in de S-IHD besluiten genoemd worden. Het is daarbij van belang een goed evenwicht te vinden met de doelstellingen van de drinkwatervoorziening, die van groot openbaar belang is.

In het kader van de implementatie van de instandhoudingsdoelstellingen binnen de speciale beschermingszones wordt nagegaan in hoeverre het principe van ruimte voor water gebiedsgericht maximaal kan inspelen op de gestelde natuurdoelstellingen, met respect voor de andere gebruikers van de open ruimte.

HERSTEL VISPOPULATIES

Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de realisatie van vrije vismigratie. Uit analyses blijkt dat de sanering van vismigratieknelpunten een kosteneffectieve maatregel is in functie van het behoud van duurzame vispopulaties. In **uitvoering** van de **Benelux-beschikking** inzake de vrije migratie van vissoorten in de hydrografische stroomgebieden van de Beneluxlanden (M (2009) 1) en de Europese palingverordening (EG/1100/2007) worden vismigratieknelpunten **gesaneerd** volgens een **vastgestelde prioritering**.

Voor ecologisch waardevolle vissoorten worden in overleg met de betrokken partners van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid wetenschappelijk onderbouwde **herstel- en beschermingsprogramma's** uitgewerkt, gemonitord en geëvalueerd. De beheermaatregelen die noodzakelijk zijn voor het herstel van deze ecologisch waardevolle vissoorten worden geïmplementeerd in afstemming met de overige functies van de waterloop en in overleg met de betrokken waterbeheerders. Via monitoring en actualisering van de richtlijnen voor de realisatie van visdoorgangen wordt de efficiëntie verhoogd. Hierbij is er specifieke aandacht voor pompgemalen gezien de prioriteit vanuit het palingbeheerplan en de beperkte ervaring in Vlaanderen met de realisatie van visvriendelijke en vispasseerbare pompgemalen.

BESTRIJDING INVASIEVE SOORTEN

Extra aandacht hebben we voor de **bestrijding van invasieve soorten** in en naast onze waterlopen. Die verstoren niet enkel de natuurlijke ecosystemen maar vormen ook een risico bij de waterbeheersing. De intensieve bestrijding door de verschillende waterloopbeheerders wordt voortgezet. Voor de belangrijkste invasieve soorten werd een beheerregeling met inbegrip van sensibilisatie opgemaakt, met als doel een efficiënte bestrijding te realiseren en nieuwe woekerhaarden te voorkomen. De waterbeheerders wisselen informatie uit en stemmen de bestrijding af. Ook aan de grensoverschrijdende afstemming van de bestrijding wordt gewerkt.

GEBIEDSSPECIFIEK WERKEN

In de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen is voor een aanpak met speerpuntgebieden gekozen. In 7 oppervlaktewaterlichamen van de 21 speerpuntgebieden wordt de goede toestand haalbaar geacht. Er wordt onderzocht welke bijkomende initiatieven nodig en mogelijk zijn om alsnog de goede toestand te realiseren in de 7 speerpuntgebieden waar 2015 vooropgesteld wordt. In de volgende waterbeheerplannen zullen nieuwe speerpuntgebieden geïnventariseerd worden waarvoor de goede toestand binnen de planperiode vooropgesteld wordt. Er zullen ook aandachtsgebieden geïnventariseerd worden waar een significante kwaliteitsverbetering wordt vooropgesteld om na 2021 de goede toestand te halen of gebieden waar een beduidende gebiedsspecifieke dynamiek aanwezig is of voorzien wordt. Oppervlaktewaterlichamen met beschermingsgebieden voor drinkwater en met speciale beschermingszones krijgen extra prioriteit bij de aanduiding van speerpuntgebieden en aandachtsgebieden. Andere elementen die gebruikt worden in deze aanduiding zijn doelafstand, verbeterpotentieel en terreinkennis. In het kader van de voorbereiding van de 2de stroomgebiedbeheerplannen wordt hiertoe een analyse uitgevoerd over welke gebieden in aanmerking komen om in de 2de generatie stroomgebiedbeheerplannen als speerpuntgebied of aandachtsgebied aangeduid te worden. Op basis van de adviezen van de bekkenbesturen en bijkomende analyses zullen in de voorontwerp stroomgebiedbeheerplannen nieuwe speerpuntgebieden en aandachtsgebieden voorgesteld worden.

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

01

DE VERZILTINGSPROBLEMATIEK VAN HET KUST- EN POLDERSYSTEEM AANPAKKEN

Door het van nature verzilte karakter van het Kust- en Poldersysteem is de **beschikbaarheid** van **zoet grondwater**, nodig voor de landbouw, industrie en huishoudens, eerder **beperkt** in dit gebied. Er heerst een fragiel, dynamisch evenwicht tussen zoet en zout water waarbij zowel natuurlijke als antropogene factoren een rol spelen. Menselijke activiteiten, waaronder overexploitatie en grote ruimtelijke projecten, kunnen leiden tot verzilting van de zoetwaterreserves. De aanwezige zoetwaterreserves vragen daarom bijzondere aandacht en worden daarom als afzonderlijke grondwaterlichamen binnen het Kust- en Poldersysteem afgebakend. Grondwatermonitoring en -modellering volgen het grondwatersysteem van nabij op en lokaliseren probleemgebieden. Klimaatverandering zal een invloed hebben op de grondwatervoeding. Onder invloed van een stijgende zeespiegel zal de druk op de zoetwaterlichamen toenemen waardoor verschuivingen in zoet-zoutwaterverdeling zullen optreden.

Om de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater te waarborgen en te herstellen, zullen **herstelprogramma's** worden uitgewerkt om de zoetwaterreserves in het Kust- en Poldersysteem maximaal te beschermen en naar de toekomst veilig te stellen.

Om aan de toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden is kennis van de evolutie van het grondwatersysteem onder verschillende scenario's noodzakelijk en moeten maatregelen

uitgewerkt worden om te kunnen anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. **Grondwatermodellen** vormen een belangrijk instrument om het gedrag van het grondwatersysteem onder wijzigende randvoorwaarden na te gaan.

Watergebruikers en bouwheren zullen geïnformeerd en **gesensibiliseerd** worden over het toepassen van aangepaste bouwmethodes bij de aanleg van ondergrondse constructies om bemaling zoveel als mogelijk te beperken en over mogelijkheden tot het aanwenden van alternatieve waterbronnen en de duurzame opwaardering van gerecupereerd water binnen een economisch haalbaar kader. Daarnaast zal een **gecoördineerd vergunningen- en heffingenbeleid** verder verfijnd worden. Hierbij zal rekening gehouden worden met de bescherming van grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen en de afgebakende beschermingszones van grondwaterwinningen voor drinkwaterproductie.

Mogelijke maatregelen om invloeden van **klimaatverandering** en zeespiegelstijging tegen te gaan, zijn een aangepaste kustverdediging, de afbouw en eventuele herinplanting van bestaande grondwaterwinningen, diepdrainage, de aanleg van zoetwaterbuffers, een aangepast peilbeheer, de aanvoer van zoet oppervlaktewater vanuit het binnenland, de kunstmatige aanvulling en voorzieningen voor hemelwaterinfiltratie, ...

Gelet op de ligging van het Kust- en Poldersysteem is **internationale samenwerking** met Nederland en Frankrijk via de Internationale Scheldec commissie noodzakelijk.

DE VERZILTINGSPROBLEMATIEK VAN HET KANAAL GENT-TERNEUZEN VERDER ONDERZOEKEN

Het verdrag van 1960 tussen België en Nederland betreffende de verbetering van het kanaal van Gent-Terneuzen, regelt de afstemming tussen beide landen over de verziltingsproblematiek van het kanaal Gent-Terneuzen. Een addendum van 1985 bepaalt de levering van een minimumdebiet van 13 m³/s (gemiddelde over twee maanden) vast vanuit Vlaanderen naar Nederland. Recent studiewerk heeft geleerd dat ondanks het feit dat de minimale hoeveelheid zoet voedingswater van 13 m³/s gemeten over een tijdsbestek van twee maanden regelmatig niet geleverd wordt aan het kanaal Gent-Terneuzen, het zoutbezwaar beperkt is en er geen geleidelijke verzilting van het kanaal in de loop van de tijd is. Nederland en Vlaanderen bereikten een akkoord voor het bouwen van een tweede zeesluis in het kanaal Gent-Terneuzen. De komende jaren zullen de nodige studies uitgevoerd worden, rekening houdend met de voorwaarden van beide partijen en zal eventueel een nieuw addendum toegevoegd worden aan het huidige verdrag.

02

WATERBEHEERKWESTIE 3

"Het waterverbruik verder in de juiste richting sturen"

50

KRACHTLIJN 2

"De watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen"

54

ALGEMEEN

- Duurzame drinkwatervoorziening garanderen 55
- Duurzaam en efficiënt waterverbruik (waterschaarste vermijden) 56
- Duurzaam en efficiënt beheer van de grondwatervoorraden (sluitend voorraadbeheer) 58

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- Herstelprogramma's voor grondwater uitwerken en toepassen 59

DUURZAME

WATERVOORRADEN

EN WATERVOORZIENING

WATERBEHEERKWESTIE 3

“Het waterverbruik verder in de juiste richting sturen”

02

Water is op aarde uitzonderlijk overvloedig aanwezig, maar als grondstof is water een schaars goed. Nagenoeg 97% van het water op aarde bevindt zich in de oceanen en is te zout om als drinkwater of voor de landbouw te worden gebruikt. Voor het overgrote deel van het watergebruik is er immers nood aan zoet water. Slechts zo'n 3% van alle water op aarde is zoet. Bovendien is het grootste deel daarvan niet makkelijk bereikbaar: 68,7% ervan zit gevangen in eeuwige sneeuw en ijs; 30,1% ervan is grondwater. Slechts 0,33% van het zoete water zit in de vorm van oppervlaktewater in meren, rivieren en moerassen of "ondiepe" grondwatervoerende lagen en kan dus aangesproken worden als zoetwaterbron.

De hoeveelheid zoet water die in een regio per inwoner beschikbaar is, kortweg de **waterbeschikbaarheid**, is dus een belangrijke indicator voor het aanbod of gebrek aan water ten gevolge van natuurlijke fenomenen (droogte) of menselijke beïnvloeding (waterschaarste). De beschikbaarheid van water is afhankelijk van verschillende zaken waaronder de hoeveelheid neerslag die in een regio valt, maar ook van de mate waarin de gevallen neerslag in de bodem wordt opgenomen. Naast de beschikbaarheid voor menselijke activiteiten houden we ook rekening met de natuurlijke ecosystemen die voor hun instandhouding water nodig hebben.

De waterbeschikbaarheid in België en zeker in **Vlaanderen**, behoort tot de laagste in Europa, maar is vergelijkbaar met alle verstedelijkte gebieden. Per inwoner is hier immers zeer weinig neerslag, die bovendien niet gecompenseerd wordt door natuurlijke aanvoer vanuit andere landen.

De belangrijkste oorzaak van die lage waterbeschikbaarheid is de **grote bevolkingsdichtheid** in Vlaanderen en Brussel. Het beschikbare water moet over een groot aantal inwoners verdeeld worden, terwijl de oppervlakte beperkt is. Verder stromen **geen heel grote rivieren** Vlaanderen binnen.

Het is dus een gedeelde **verantwoordelijkheid** om **zuinig en efficiënt** met het beschikbare water **om te springen**: water is in Vlaanderen immers een schaars goed.

Ondanks de **daling** van het **totale waterverbruik** in Vlaanderen blijft de **druk op de oppervlakte- en grondwatervoorraden hoog**. Het totaal waterverbruik (exclusief koelwater) vertoonde in de periode 2000-2006 weinig of geen evolutie. In de periode 2006-2009 was er een duidelijke daling, die zich echter niet doorzette in 2010. Over de hele periode 2000-2010 is er nog steeds sprake van een daling. Het verbruik van oppervlaktewater vertoont een zeer gelijkaardige evolutie en bestaat voor ongeveer driekwart uit industrieel verbruik. In de periode 2000-2010 vertoonde zowel het leiding- als het grondwaterverbruik een daling. Ook het verbruik van koelwater is afgenomen, al is er de laatste jaren eerder sprake van een stagnatie. Het huishoudelijk leidingwaterverbruik is langzaam gedaald tussen 2000 en 2010. In 2010 lag het verbruik ongeveer 5 % lager dan in 2000. In die periode daalde het leidingwaterverbruik van 110 naar 99 liter per persoon per dag. Het totaal waterverbruik (exclusief koelwater) door de industrie bleef nagenoeg constant in de periode 2000-2006, maar daalde in de periode 2006-2009 met iets meer dan 20 %. In 2010 was er dan weer een stijging. De energiesector is veruit de belangrijkste verbruiker van koelwater. Dat verbruik is geleidelijk gedaald

en lag in 2010 bijna 20 % lager dan in 2000. Het totaal waterverbruik door de landbouw vertoont geen uitgesproken trend. De landbouw verbruikt vooral grondwater¹³.

Het waterverbruik gaat dus stapvoets de juiste richting uit, maar verschillende gebruikers hebben **blijvend nood aan een bepaalde hoeveelheid water van een bepaalde kwaliteit** (de voedingsindustrie bijvoorbeeld heeft nood aan water dat voldoet aan strenge normen,...) De keuze uit de verschillende (zoet)waterbronnen is vervolgens afhankelijk van de beschikbaarheid ervan en de mogelijkheid tot een duurzame winning. Verschillende sectoren leggen **een claim op hetzelfde water**. Zowel drinkwatermaatschappijen als industrie en landbouw gebruiken bijvoorbeeld dezelfde watervoorraden. De overexploitatie van bepaalde grondwaterlagen in bepaalde gebieden heeft dikwijls te maken met het gebrek aan diversiteit in waterbronnen waardoor de waterbehoefte volledig door die laag moet gedekt worden. Ook de beperkte beschikbaarheid van oppervlaktewater in langdurige droge periodes kan tot problemen leiden.

Onze hoge bevolkingsdichtheid, intensieve industrie en landbouw op een beperkte oppervlakte zorgen ervoor dat de druk op de watervoorraden in Vlaanderen groot blijft. Bovendien wordt verwacht dat de kansen op ernstige watertekorten zullen toenemen door de klimaatverandering. Bij langdurige droogte kan het oppervlaktewaterpeil laag staan en in verschillende grondwaterlichamen worden nog steeds systematische dalingen vastgesteld.

Grondwater wordt voornamelijk gebruikt als waterbron voor drinkwaterproductie, als proceswater of voor de landbouw.

¹³ <http://www.milieuraapport.be/nl/feitencijfers/MIRA-T/milieuthemas/waterkwantiteit/waterverbruik/waterverbruik/>

02

Water van **goede en constante kwaliteit** is immers vaak een vereiste en **grondwater**, indien niet vervuild, voldoet hieraan of kan via een eenvoudige behandeling tot geschikt water omgezet worden. Daarenboven heeft grondwater nog steeds een relatief **lage kostprijs**, is de infrastructuur om het water te winnen eenvoudig en is het ruimtebeslag beperkt. Deze aspecten maken dat er onvoldoende aanzet is tot zuinig en efficiënt gebruik. De vele aanspraken op het grondwater zorgen bijgevolg voor dalende grondwatervoorraden.

De eerste stroomgebiedbeheerplannen geven aan dat de kwantitatieve toestand van 33 % van de grondwaterlichamen ontoereikend is. Conform de kaderrichtlijn Water werd op basis van de monitoring in 2008 een toestandsbeoordeling gemaakt van alle grondwaterlichamen in Vlaanderen: 13 van de 32 grondwaterlichamen in het Scheldestroomgebiedsdistrict en 1 van de 10 grondwaterlichamen in het Maasstroomgebiedsdistrict worden gekenmerkt door een ontoereikende kwantitatieve toestand. Dit betekent dat de hoeveelheid grondwater dat wordt opgepompt niet in overeenstemming is met de draagkracht van het systeem.

Sterk verlaagde grondwaterpeilen worden **voornamelijk in diepe**, afgesloten watervoerende **lagen** (grondwaterlagen die door een kleilaag bedekt zijn) opgemeten, wat wijst op een (lokale) **overexploitatie**. In bepaalde regio's in Vlaanderen zijn de watervoerende lagen **zelfs** met **uitputting** bedreigd. De diepe afgesloten grondwaterlagen worden gekenmerkt door een lange hersteltermijn. Bovendien veroorzaken deze verlagingen, naast de kwantitatieve problemen, soms ook kwaliteitsveranderingen van het grondwater.

Grote grondwaterwinningen uit **ondiepe lagen** kunnen de grondwaterstand lokaal sterk verlagen en verdroging veroorzaken waardoor specifieke ecosystemen kunnen verdwijnen, of schade toebrengen aan landbouwgewassen of gebouwen.

Tenslotte zijn ook een groot aantal **winningen illegaal** aangelegd of illegaal in gebruik. Deze illegale winningen vormen een potentiële bedreiging, zowel voor de kwaliteit als voor het voeren van een duurzaam kwantitatief waterbeheer. Een betere handhaving en controle van zowel bestaande winningen als van nieuw aan te leggen winningen is hierbij essentieel.

(bronnen: Stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas, MIRA)

KRACHTLIJN 2

“De watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen.”

02

ALGEMEEN

Om waterschaarste te voorkomen en droogte te bestrijden en om onze watervoorraden in stand te houden, is het niet alleen noodzakelijk om een duurzaam voorraadbeheer te voeren, maar moet ook de **watervraag aangestuurd worden**. In de eerste plaats kunnen we het waterverbruik nog inperken, door maximaal in te zetten op waterbesparende technieken en een doorgedreven hergebruik van water in industrie, landbouw en bij de bevolking. Daarnaast streven we naar een optimalisatie van de beschikbare waterbronnen en het efficiënt gebruik ervan. Om de waterstress te beoordelen stellen we waterbalansen op verschillende schaal- en tijd niveaus op en ontwikkelen we indicatoren.

We stimuleren verder innovatie en samenwerking tussen de verschillende sectoren met het oog op het efficiënter inzetten van water en het gebruik van een optimale mix van waterbronnen die rekening houdt met de draagkracht van de aanwezige systemen, alsook de proces- en toepassingsvereisten.

DUURZAME DRINKWATER-VOORZIENING GARANDEREN

Voor de drinkwatervoorziening is veilig en gezond drinkwater met hoge leveringszekerheid tegen een redelijke prijs een belangrijk uitgangspunt. We beschouwen drinkwatervoorziening daarom in haar algemeenheid van groot openbaar belang.

VEILIG EN GEZOND DRINKWATER

De opmaak en uitvoering van **Waterveiligheidsplannen** (Water Safety Plans) dragen bij tot een veilige drinkwatervoorziening. Het doel van deze plannen is om de kwaliteit van het proces van watervoorziening van bron tot kraan te garanderen via een integrale risicobenadering. De drinkwatermaatschappijen zullen de taak krijgen om deze plannen op te maken.

Ter ondersteuning van de opmaak van de waterveiligheidsplannen en om een gebiedsspecifiek bronbeschermingsbeleid te onderbouwen, worden **brondossiers** opgemaakt waarin de **risicoactiviteiten** worden geïnventariseerd. Een brondossier heeft als doel om tot een gemeenschappelijk inzicht te komen in de factoren die van belang zijn voor de kwaliteit van het onttrokken water en een visie te ontwikkelen op de bescherming van de bronnen. De Vlaamse overheid inventariseert, in **samenwerking met de drinkwatermaatschappijen**, de risicoactiviteiten in de aandachtzones en zal waar nodig, acties ondernemen. Deze samenwerking is cruciaal voor een goede bescherming van de drinkwaterwinningen. Met de opmaak van de brondossiers is in een eerste fase gestart met de prioritaire of kwetsbare waterwinningen.

DRINKWATER MET EEN HOGE LEVERINGSZEKERHEID GARANDEREN

In het kader van het verzekeren van een voldoende hoge leveringszekerheid nu en in de toekomst is het van belang dat de drinkwatermaatschappijen **gebiedsspecifieke** en gedetailleerde **bevoorravingsvisies** voor de openbare watervoorziening opmaken. Naast de **huidige behoefte** moet in deze plannen

kennis omtrent **de toekomstige vraag naar drinkwater** worden meegenomen. Bij het vastleggen van deze toekomstige behoeften worden onder andere aspecten als de demografische ontwikkeling, de impact van de klimaatverandering en de impact van de verdere maatregelen van rationeel watergebruik ingecaluleerd (o.a. aanpak van lekverliezen). Een optimale benutting van de beschikbare waterbronnen, zonder de draagkracht van deze bronnen te overschrijden, is van essentieel belang.

Gelet op het groot openbaar belang van de openbare drinkwatervoorziening in haar algemeenheid voor onze samenleving vormt de informatie uit deze bevoorravingsvisie een input voor de gebiedsspecifieke invulling van het duurzaam watervoorradenbeheer van grondwater en oppervlaktewater.

DRINKWATERINFRASTRUCTUUR OPTIMALISEREN

De ruimtelijke verankering van de bestaande drinkwaterinfrastructuur (de waterwinning en de hoofdtransportleidingen) gebeurt systematisch via de ruimtelijke uitvoeringsplannen (op gewestelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau). Een optimale vernieuwing en herstelling van de infrastructuur is eveneens noodzakelijk, onder meer in functie van het garanderen van de leveringszekerheid voor de toekomst. De drinkwatermaatschappijen worden aangezet om het waterverlies door lekken in hun distributieleidingen te beperken. Opvolging hiervan door de toezichhoudende en regulerende overheid wordt verder uitgebouwd zodat eventuele bijsturing tijdig kan gebeuren.

MOGELIJKE DUURZAAMHEIDSPRIKKELS IN HET DRINKWATERPRIJSBELEID ONDERZOEKEN

Een manier om gebruikers aan te zetten tot een duurzamer leidingwatergebruik is zorgen voor adequate prikkels in het prijsbeleid. De verplichte kosteloze levering van 15 m³ leidingwater per persoon per jaar heeft een getrapte tariefstructuur voor deze huishoudens tot gevolg. De regulerende overheid zal onderzoeken welke initiatieven kunnen genomen worden om via het prijsbeleid een duurzamer leidingwaterverbruik te stimuleren.

02

DUURZAAM EN EFFICIËNT WATERVERBRUIK (WATERSCHAARSTE VERMIJDEN)

We streven naar een duurzaam gebruik van de beschikbare zoetwatervoorraden, binnen de draagkracht van het watersysteem, waarbij hoogwaardig water zoals diep grondwater alleen gebruikt wordt voor hoogwaardige toepassingen. Het watergebruik moet rationeel gebeuren, dit wil zeggen met zo weinig mogelijk verlies, zoveel mogelijk waterbesparend en met hergebruik en in functie van de noodzakelijke kwaliteit. Duurzaam en efficiënt omgaan met water is de verantwoordelijkheid van zowel de overheid en de watermaatschappijen als van de bevolking, de industrie en de landbouw.

Naast een sturend vergunningen- en heffingenbeleid, zetten we in op het gebruik van de beste beschikbare technieken (BBT), milieukwantiteitsdoelstellingen, onderzoek naar nieuwe technieken, subsidies en communicatie en sensibilisatie.

WATERAUDITS UITVOEREN

We willen bedrijven stimuleren om een wateraudit te laten uitvoeren, zodat duidelijk wordt in welke stappen van het productieproces waterbesparing of hergebruik eventueel mogelijk is. Bij het uitvoeren van een wateraudit worden alle waterstromen in de onderneming of organisatie doorgelicht. Het doel van een wateraudit is het in kaart brengen van mogelijke optimalisaties van het waterverbruik, de mogelijkheden tot het inzetten van alternatieve waterbronnen en hergebruik in de verschillende bedrijfsprocessen en de mogelijkheid tot waterbesparingen. Via de ontwikkeling van algemene en sectorspecifieke wateraudits willen we een beeld krijgen van

de mogelijkheden voor waterbesparing en het gebruik van alternatieve waterbronnen in specifieke productieprocessen. Aansluitend worden de mogelijkheden bekeken om in de gebieden waar een herstelbeleid nodig is om op termijn de doelstellingen van de kaderrichtlijn Water, in het bijzonder de grondwaterkwantiteitsdoelstellingen, te behalen, de wateraudit te verankeren in de vergunningsprocedure.

WATEREFFICIËNTIE IN GEBOUWEN VERHOGEN

Ook het watergebruik in woningen en kantoorgebouwen kan verder geoptimaliseerd worden. De aanbevelingen uit de Blueprint to safeguard Europe's water resources over waterefficiëntie in gebouwen vormen hier het kader. Mogelijke pistes zijn een wateraudit bij nieuwbouw, herbouw of verbouwing en een watercertificaat voor woningen.

HERGEBRUIK EN OPWAARDERING VAN WATER STIMULEREN

We zetten verder in op het stimuleren van het hergebruik van water, al dan niet na een technische behandeling van het water, in de verschillende sectoren. Valorisatie van de kwaliteit van het water voor de betreffende toepassingen is hierbij essentieel. Nieuwe toepassingsmogelijkheden en -technieken zullen gestimuleerd en gevalideerd worden op hun technische mogelijkheden en economische haalbaarheid.

SLIMMERE INSTRUMENTEN INZETTEN

Bestaande regelgeving en heffingen voor grond- en oppervlaktewater moeten opnieuw geëvalueerd en zo nodig aangevuld worden zowel vanuit het sturend als financierend aspect en met het oog op de verwachte grotere seizoensgebonden schommelingen, namelijk drogere zomers, intensere buien en natte winters.

Een kader voor tarieven en onttrekking wordt verder uitgewerkt waarbinnen duurzaam en efficiënt gebruik van water gestimuleerd wordt.

LAAGWATERSTRATEGIEËN

Laagwaterstrategieën worden opgemaakt en/of op elkaar afgestemd in functie van het watergebruik en de waterbehoeften van de verschillende sectoren, het beschikbare water en de engagementen inzake minimaal waterdebiet en waterkwaliteit aan grensovergangen. Het opmaken van een verdringingsreeks inzake de terbeschikkingstelling van water is hierbij een cruciaal onderdeel.

Ook voor het oppervlaktewaterkwantiteitsbeheer wordt een systeem van contingenten ontwikkeld.

ALTERNATIEVE VORMEN VAN WATERBERGING EN ANDERE MAATREGELEN

Mogelijkheden zoals de creatie van meer (oppervlaktewater) buffers en infrastructuur voor tweedecircuitwater worden onderzocht. De verwachte evolutie naar enerzijds nattere winters en anderzijds drogere zomers, geeft aan dat nu reeds meer werk gemaakt moet worden van verantwoorde vormen van wateropvang zoals bovengrondse spaarbekkens met hergebruiksmogelijkheden voor de verschillende sectoren of ondergrondse waterberging zodat het tijdsverschil tussen het vrijkomen van het water als bron en de werkelijke consumptiebehoefte, kan overbrugd worden. Naast berging van zoet water kunnen nog andere maatregelen genomen worden zoals diepdrainage (wegpompen van het brakke en zoute grondwater), de aanleg van zoutwerende sluizen, de kunstmatige aanvulling van grondwater, een aangepast peilbeheer en het bevorderen van hemelwaterinfiltratie.

02

DUURZAAM EN EFFICIËNT BEHEER VAN DE GRONDWATEROVORRADEN (SLUITEND VOORRAADBEHEER)

Efficiënt en duurzaam gebruik van de grondwatervoorraden betekent dat het aanboren van **grondwater** zoveel mogelijk wordt **beperkt** tot die **toepassingen** waar het **onontbeerlijk** is voor het productieproces. Het productieproces wordt hierbij bovendien gekenmerkt door een **maximale inzet van waterbesparende technieken** en een **doorgedreven hergebruik van water in combinatie met een optimale inzet van de beschikbare waterbronnen** (incl. maximale opvang en inzet van hemelwater).

Om op lange termijn de “goede kwantitatieve toestand grondwater” te bereiken, hanteert Vlaanderen een **gefaseerd beleid** dat een duurzaam gebruik en herstel van de grondwatervoorraden nastreeft.

Aangezien grondwatersystemen in belangrijke mate grensoverschrijdend zijn, zijn evenwaardige en afdwingbare **engagementen** bij de **buurlanden en -gewesten vereist**.

Om de grondwatervoorraden te herstellen en te beschermen, is een **gebiedsspecifiek heffingenbeleid** en een **sluitend vergunningenbeleid** concreet uitgewerkt (zie verder herstelprogramma's).

CONTINGENTEN VASTLEGGEN

Op lange termijn is een evolutie van het beleid naar een **sluitend vergunningenbeleid** op basis van een **sluitende waterbalans** noodzakelijk. Een **sluitend vergunningenbeleid** is gebaseerd op **contingenten** aan grondwater. Dit betekent dat het volume grondwater wordt vastgelegd dat binnen een systeem voor winning beschikbaar is en dit met het

oog op het te bereiken herstel of het behoud van de goede toestand van een watersysteem. De verdeling van dit aanbod over de verschillende sectoren die aanspraak maken op het grondwater, moet gebeuren in overleg en op basis van een gedetailleerde inventarisatie van de noden en de mogelijke beschikbare alternatieven. We houden daarbij rekening met een prioritering wat betreft de gebruiksdoeleinden van het grondwater, namelijk een voorbehoud voor aanwending conform het decreet van 24 mei 2002 (BS. 23/07/2002) en het KB van 14 januari 2002 (BS. 19/03/2002). De contingenten worden dan gebruikt als streefbeeld voor de vergunningen voor grondwaterwinning. Een integrale aanpak, waarbij één instantie het overzicht over de watervraag en het wateraanbod bewaart, is hierbij noodzakelijk.

Gelet op het aantal grondwatersystemen en de vereiste onderbouwing, zal het noodzakelijk zijn om het **sluitend vergunningenbeleid** grondwatersysteem **per grondwatersysteem** verder uit te werken, waarbij een verdere indeling in grondwaterlichamen mogelijk is. De termijn is afhankelijk van de actuele kwantitatieve toestand en de timing opgelegd conform de kaderrichtlijn Water.

HANDHAVINGSBELEID

Tenslotte gaat een **sluitend vergunningenbeleid** gepaard met een **goed handhavingsbeleid**. Handhaving en toezicht zullen gebeuren aan de hand van het registratiesysteem voor boorbedrijven en daaraan gekoppelde rapporteringsverplichtingen, door het actief ontmoedigen en opsporen van illegale grondwaterwinningen (en voorzien van adequate sanctioneeringsmaatregelen) en door de controle op de naleving van de vergunde debieten of het vergunde contingent.

Het instellen van een **sluitend vergunningenbeleid**, is afhankelijk van het duurzaam aanwenden van (grond)water en waar nodig, het voorzien in alternatieven voor grondwater.

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

HERSTELPROGRAMMA'S VOOR GRONDWATER UITWERKEN EN TOEPASSEN

14 van de 42 Vlaamse grondwaterlichamen worden gekenmerkt door een kwantitatief ontoereikende toestand. Om tot een herstel en tot een goede kwantitatieve toestand te komen, worden voor deze - in hoofdzaak gespannen - grondwaterlichamen **herstelprogramma's opgesteld**. Met name voor de Oligoceenzanden binnen het Centraal Vlaamse Systeem en het Brulandkrijtsysteem, voor het Ledo-Paniseliaan-Brusseliaan Aquifersysteem en de Ieperiaan Aquifer binnen het Centraal Vlaamse Systeem en het Brulandkrijtsysteem, voor het Paleoceen Aquifersysteem in het Brulandkrijtsysteem en in het Sokkelsysteem, voor het Krijt Aquifersysteem binnen het Brulandkrijtsysteem, voor het Krijt Aquifersysteem en de Sokkel binnen het Sokkelsysteem, voor het Kolenkalk binnen het Sokkelsysteem en tenslotte voor het gespannen deel van het Kempens Aquifersysteem binnen het Maassysteem.

EEN GEBIEDSGERICHTE SET VAN MAATREGELLEN

Deze herstelprogramma's bestaan uit een set van maatregelen en acties die binnen een bepaalde timing moeten zorgen voor een goede kwantitatieve toestand in het grondwaterlichaam. De set van maatregelen en acties is **wetenschappelijk onderbouwd** en de uitvoering ervan **wordt door de Vlaamse Regering bekrachtigd**.

Concreet zal voor elk herstelprogramma de mate waarin een grondwaterlichaam in een slechte kwantitatieve toestand verkeert en de oorzaken van deze slechte toestand worden onderzocht. Dit moet vervolgens een inzicht geven over hoe een omkering van de trend en een verbetering van de toestand kan worden verkregen, zonder de druk te verleggen naar andere grondwaterlichamen, oppervlaktelichamen en bovendien zonder schade toe te brengen aan terrestrische ecosystemen die van het grondwater afhankelijk zouden zijn. Belangrijk hierbij is ook de tijd te bepalen die nodig is om de grondwaterlichamen in een kwantitatief goede toestand te krijgen. Het herstel van diepe watervoerende lagen kent een inherent aan het systeem, heel traag verloop. Dit alles moet ten slotte leiden tot een programma van maatregelen en acties in de tijd met als doel het bereiken én het behouden van de goede kwantitatieve toestand van de grondwaterlichamen in Vlaanderen.

De sets van maatregelen en acties zijn een concrete uitwerking van het regiospecifiek afbouwbeleid met waterefficiëntiedoelstellingen (welk water waarvoor gebruiken) en een beter aanbod-vraag-management dat geïmplementeerd wordt via een gericht grondwatervergunningen- en heffingenbeleid. Bijkomende maatregelen kunnen ook deel uitmaken van de herstelprogramma's, zoals ondersteunende tools via de databank ondergrond Vlaanderen (DOV).

03

WATERBEHEERKWESTIE 4

"De schade van wateroverlast en watertekort moet verder geminimaliseerd worden" 62

KRACHTLIJN 3

"Het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken" 64

ALGEMEEN

- De strategie 'vasthouden-bergen-afvoeren' meer toepassen op het terrein 65
- (Her)gebruik, infiltratie en buffering van hemelwater staan garant voor een brongerichte aanpak 65
- Ruimte voor water verzekeren 66
- Schade door wateroverlast minimaliseren 69
- Watertekorten minimaliseren 71
- De sediment- en waterbodemtoestand efficiënt aanpakken 72

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

- Een duurzaam kustbeheer beperkt de waterschade en verzekert de veiligheid 74
- Het Schelde-estuarium beschermen tegen stormvloeden 76
- Grensmaas en Maas, het evenwicht tussen watertekort en waterteveel bewaken 77
- Afspraken met Frankrijk inzake waterverdeling Leie en Schelde 77
- Aanpak wateroverlast in het Denderbekken 77

WATERTEKORT EN WATEROVERLAST

WATERBEHEERKWESTIE 4

“De schade van wateroverlast en watertekort moet verder geminimaliseerd worden”

03

Onze **watersystemen** zijn **niet steeds in balans**, wateroverlast en verdroging zijn daarvan sprekende bewijzen. Bij **overstromingen** in dichtbevolkte gebieden kan de schade sterk oplopen. Door het veranderende klimaat stijgt de zeespiegel en krijgen we ook meer zware stormvloed, waardoor de kans op overstromingen toeneemt. Ruim een derde van onze kust blijkt momenteel echter nog onvoldoende beschermd te zijn tegen superstormen.

Ook al treffen overstromingen relatief beperkte gebieden, toch kan de problematiek niet altijd ter plaatste opgelost worden.

In tijden van te veel water is een goed evenwicht noodzakelijk tussen vasthouden, bergen en afvoeren. Alleen inzetten op snelle afvoer kan op kleine schaal een goede oplossing lijken, maar verplaatst het probleem naar de benedenstroomse gebieden. Daarnaast werkt een systeem gericht op snelle afvoer verdroging in de hand.

Op verschillende plaatsen zijn de gevolgen van **watertekorten** voelbaar zowel wat het grondwater als wat het oppervlaktewater betreft. Tijdens droge periodes die volgen op een winter met beperkte grondwateraanvulling zijn op een aantal plaatsen de gevolgen van watertekorten voelbaar. Onze grondwaterreserves staan onder druk als gevolg van een onevenwicht tussen de onttrekking en de aanvulling van grondwater. Dalende peilen in de ondiepe grondwaterlagen hebben effecten op de grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen, landbouwgewassen en gebouwen. Op plaatsen waar we afhankelijk zijn van de oppervlaktewatertoevoer uit de buurlanden en buurregio's, kunnen er problemen optreden ten gevolge van een verminderde watertoevoer.

In het dichtbevolkte Vlaanderen is de **ruimte** die aan het **watersysteem** wordt gegeven **minimaal**. Nochtans is er nood aan ruimte om water te infiltreren, vast te houden en te bergen.

Op veel plaatsen is de bergingscapaciteit van valleigebieden de voorbije decennia sterk afgenomen. Grote delen valleigebied werden in de loop der eeuwen in gebruik genomen als woon- of industriegebied. Door deze functies is het niet wenselijk dat al die gebieden nog overstromen. Er zijn dus steeds minder valleigebieden die voor waterberging kunnen worden aangewend, waardoor de overstromingsfrequentie en -hoeveelheden in andere gebieden toeneemt alsook de nood voor ruimte voor water in andere gebieden.

De **toename van de verharde oppervlakken** en bodemverdichting in Vlaanderen zorgt zowel voor een hogere belasting van het oppervlaktewaterstelsel (door een snellere afstroming) als voor een verminderde infiltratie van het water in de ondergrond. Dat laatste geeft aanleiding tot verdroging en tot een verminderd gebruik van de bufferende capaciteit van de ondergrond. Ook processen die samenhangen met verharde oppervlakten – zoals de gewijzigde aansluiting of afkoppeling van verharde oppervlakten of de gewijzigde graad van collectering – beïnvloeden de afstroming en de infiltratie.

Heel wat **waterlopen** in Vlaanderen bevatten een **teveel aan sediment** (o.a. ten gevolge van erosie van land dat in de waterloop terecht komt) dat vaak verontreinigd is. Te veel sediment in de waterlopen kan overstromingen veroorzaken als gevolg van een verminderd waterbergend vermogen. Door

de toegenomen kosten voor het verwijderen en, in het geval van verontreiniging, verwerken van verontreinigd sediment en het ontbreken van geschikte stortplaatsen en bestemmingen voor deze specie, is er een grote achterstand in het baggeren en ruimen van de waterlopen en in het saneren van de waterbodems.

(bronnen: Stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas, MIRA)

KRACHTLIJN 3

“Het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken”

03

ALGEMEEN

Een geïntegreerde aanpak van overstromingen en verdroging moet toelaten de problemen ten gevolge van wateroverlast en waterschaarste in de toekomst in te perken. We zorgen voor een afstemming en integratie tussen het mestbeleid, erosie- en bodembeleid en waterbeleid ten behoeve van de drietrapsstrategie “vasthouden, bergen, afvoeren”. Het waterbeheer zal bovendien rekening moeten houden met de gevolgen van klimaatverandering op overstromingen en de laagwaterproblematiek. Omdat de veranderingen onzeker zijn, is het belangrijk dat maatregelen voldoende flexibel zijn en bijgestuurd kunnen worden naargelang de waargenomen veranderingen.

Er wordt ingezet op creatieve, innovatieve en efficiënte methoden om ruimte voor water te creëren, om water vast te houden aan de bron en te bergen zowel in stedelijke omgeving als in het buitengebied. Hierbij wordt gestreefd naar win-winsituaties en multifunctioneel en efficiënt ruimtegebruik waarbij water gezien wordt als een kans en niet als een bedreiging. Hiervoor worden onderzoek, uitvoering op het terrein en ervaringsuitwisseling over nieuwe methoden gestimuleerd.

Om een geïntegreerde aanpak inzake waterbeheer te kunnen realiseren, is het belangrijk om over actuele en juiste gebiedsinformatie te beschikken.

DE STRATEGIE 'VASTHOUDEN-BERGEN-AFVOEREN' MEER TOEPASSEN OP HET TERREIN

De **drietrapsstrategie** 'vasthouden, bergen en dan pas afvoeren' blijft ook in de toekomst de **sleutel** voor het **waterkwantiteitsbeheer** in Vlaanderen. Deze strategie zorgt ervoor dat wateroverlast niet wordt afgewenteld op stroomafwaarts gelegen gebieden. In de eerste plaats **pakt** deze strategie het probleem van **wateroverlast aan de bron aan**, in de tweede plaats **voorkomt het verdroging**. De volgorde van de drie trappen van de strategie geeft aan welk beheer de voorkeur geniet. De mogelijke gevolgen van klimaatverandering in onze streken geven aan dat er zich in de toekomst langere droge periodes kunnen voordoen en dat het vasthouden en bergen van water dus belangrijker worden in het kader van een adaptatiebeleid.

(HER)GEBRUIK, INFILTRATIE EN BUFFERING VAN HEMELWATER STAAN GARANT VOOR EEN BRONGERICHTE AANPAK

MAXIMAAL VASTHOUDEN AAN DE BRON

Er wordt verder ingezet op het maximaal vasthouden aan de bron. Hemelwater moet prioritair worden hergebruikt of geïnfiltreerd op de plaats waar het valt. Hemelwater dat niet kan worden opgeslagen en hergebruikt en niet verontreinigd is moet rechtstreeks in de bodem, doorheen een waterdoorlatende verharding of via aangelegde infiltratievoorzieningen zoals wadi's, infiltratiegrachten en infiltratiebekkens, kunnen infiltreren of in de onverharde randzone infiltreren. Pas in derde instantie zal men dit hemelwater bufferen en vertraagd afvoeren. Een gepaste instrumentenmix wordt ontwikkeld ter ondersteuning van dit beleid.

De **watertoets**, de **gewestelijke stedenbouwkundige verordening hemelwater**, de **code van goede praktijk** voor het ontwerp van **rioolstelsels** en de bepalingen van Vlarem II voor hergebruik, infiltratie en buffering van hemelwater vormen de hoekstenen voor de correcte toepassing van de regelgeving met betrekking tot de brongerichte aanpak en een vlotte omzetting ervan op het terrein.

Er is **onderzoek** nodig naar de meest **geschikte locaties** vanuit technisch en economisch oogpunt voor het periodiek **vasthouden** van beduidende hoeveelheden **water**. Hierbij wordt gestreefd naar win-winsituaties met de aanwezige open ruimtegebruiker en een minimale ruimtelijke impact. Er is bovendien onderzoek nodig naar de opportuniteiten om water via multifunctioneel ruimtegebruik meer ruimte te geven in een stedelijke omgeving. Bij de uitwerking van de waterbuffer dient ook in stedelijk gebied voldoende aandacht te gaan naar de realisatie van een ecologische meerwaarde. Ook de werking van de verschillende soorten **infiltratievoorzieningen** wordt opgevolgd.

We streven verder naar het **onderhoud** en de op- en **herwaarding** van het **grachtenstelsel** als onderdeel van het hydrografisch net, en naar de implementatie van win-winsituaties voor de waterbeheerder, de rioolbeheerder en de gebruiker van de open ruimte. Door het op- en herwaarden van de grachtenstelsels kunnen enerzijds waterkwantiteit- en waterkwaliteitsproblemen gedeeltelijk opgelost worden en anderzijds kunnen landbouwwaarden of natuurwaarden beschermd en ontwikkeld worden.

Ook **erosiebestrijdingsmaatregelen** aan de bron moeten verder worden uitgevoerd (zie verder).

Er wordt onderzocht welke **financiële mechanismen** mogelijk zijn om versnelde afvoer van hemelwater te ontmoedigen en vasthouden van hemelwater aan de bron te stimuleren. Stimulerende maatregelen voor waterconservering en infiltratie en de inzetbaarheid van bestaande of nieuwe (financiële) beleidsinstrumenten zoals steun via het PDPO worden hierbij onderzocht.

03

RUIMTE VOOR WATER VERZEKEREN

We willen er voor zorgen dat de ruimte voor water in Vlaanderen, van belang voor een goed functioneren van onze watersystemen, gevrijwaard en vrijgemaakt wordt.

Het vrijwaren van de nog niet bebouwde overstroombare oppervlakte is noodzakelijk voor het uitvoeren van toekomstige ingrepen om de veiligheid van bestaande bebouwing te verhogen, en voor adaptatiemaatregelen tegen de mogelijke gevolgen van klimaatverandering.

Omdat ruimte een schaars goed is, zorgen we ervoor dat de ruimte voor water waar mogelijk gecombineerd wordt met functies die daarmee te verenigen zijn zoals natuur, landbouw, recreatie.

DE WATERTOETS VERDER OPTIMALISEREN

Het instrument watertoets vormt één van de sleutels tot het vrijwaren van ruimte voor water en het verminderen van schade door wateroverlast.

Nu de toepassing van de watertoets bij vergunningen in 2011-2012 geoptimaliseerd werd, zal er meer aandacht uitgaan naar het inzetten van de watertoets in een vroeger stadium dan het vergunningenstadium, meer bepaald in de **programma- en planfase** van projecten en initiatieven. Daarbij zal in eerste instantie onderzocht worden hoe de watertoets bij de ruimtelijke plannen kan geoptimaliseerd worden. Het aanreiken van goede voorbeelden van stedenbouwkundige voorschriften aan ruimtelijke planners kan er bovendien toe bijdragen dat van bij het ontwerp van ruimtelijke plannen rekening wordt gehouden met het watersysteem.

Daarnaast zal de watertoets op zowel project- als planniveau verder moeten blijven evolueren waarbij het zwaartepunt

komt te liggen op het evalueren van effecten van het project/plan op het volledige watersysteem. Er zal hiervoor continue aandacht nodig zijn voor het behoud van ruimte voor water, het vermijden van schade bij overstromingen e.d. Daarom is een blijvende aandacht voor sensibilisatie, informeren, opleiding en ondersteuning van alle betrokkenen noodzakelijk.

Bij de toepassing van de watertoets zal er over gewaakt worden dat bij ruimtelijke planningsprocessen niet te vermijden **verlies** aan ruimte voor water niet alleen in **volume**, maar ook in **oppervlakte** of met gelijkwaardige maatregelen moet worden gecompenseerd, waarbij ook rekening gehouden wordt met het principe van efficiënt en multifunctioneel ruimtegebruik. Dit is vooral belangrijk bij het opstellen van nieuwe ruimtelijke planprocessen waarin ruimte voor water als één van de belangrijke ruimtelijke ordenende principes moet meegenomen worden. Verder zal een voldoende flankerend beleid uitgewerkt moeten worden, waarbij naast de bestaande ruimtelijke instrumenten eveneens via een instrumentenmix, zoals het koppelen van de instrumenten uit de ruimtelijke ordening met deze van het decreet landinrichting, tot een zogenaamde watertoetsruilverkaveling kan worden overgegaan.

In de huidige situatie ligt de verantwoordelijkheid voor het vermijden van negatieve effecten op het watersysteem en het vrijwaren van de ruimte voor water zeer sterk bij de overheid. Dit is echter een **gedeelde verantwoordelijkheid**. Er zal daarom onderzocht worden hoe initiatiefnemers zich sterker bewust kunnen worden van de mogelijke effecten van hun projecten op het watersysteem. Hierbij wordt gedacht aan het **ter beschikking stellen van een watertoetschecklist** die bij de vergunningsaanvraag kan gevoegd worden en die vooral de aanvrager moet ondersteunen in het vervolledigen van zijn dossier. De invoering van de project-MER-screening biedt eveneens mogelijkheden om het watersysteem in een voldoende vroeg stadium mee te integreren.

Naast de integratie van de watertoets in een vroeg stadium, het voldoende begeleiden van alle betrokkenen en het correct toepassen van de watertoets, zal er ook bijkomende aandacht moeten zijn voor de realisaties op het terrein zelf waarbij de nadruk komt te liggen op handhaving en eventuele beroepsprocedures.

ERFDIENSTBAARHEID OVERSTROMING ONDERZOEKEN

Er wordt onderzocht hoe de bestaande ruimte voor water juridisch kan geïmplementeerd worden in functie van de bestaande kans voor overstromingen. Hiervoor wordt bekeken of een **aanduiding** van die gebieden met een **erfdienstbaarheid van overstroming** een mogelijkheid is waarbij de rechtszekerheid van de eigenaars voorop staat.

HERSTEL EN BEHOUD VAN OVERSTROMINGSGBIEDEN

Met het oog op het herstellen van reeds ingenomen overstromingsgebieden in hun originele en noodzakelijke functie voor waterberging, kan een uitdoofbeleid gevoerd worden voor woningen gelegen in overstromingsgebied. Op basis van hydrologisch onderbouwde evaluaties kan ook de mogelijkheid voor het verwijderen van infrastructuur onderzocht worden.

In functie van de bescherming van bebouwde zones en infrastructuur wordt de waterbergingscapaciteit van valleigebieden hersteld door onder meer de verwijdering van dijken langs de waterloop waar mogelijk of de aanleg van gecontroleerde overstromingsgebieden.

Bij het herstellen van de interactie tussen de waterloop en de vallei zal er maximaal gezocht worden naar win-winsituaties voor natuur, de aanwezige gebruikers van de open ruimte en veiligheid tegen wateroverlast. Ingeval van beperkende of nadelige gevolgen van de inrichting als overstromingsgebied zal voldoende aandacht uitgaan naar een compenserende vergoeding.

INTENSIFIËRING WERKING “SIGNAALGBIEDEN” EN GARANDEREN DOORWERKING

Om de doorwerking van de door de bekkenbesturen goedgekeurde signaalgebieden¹⁴ naar het ruimtelijk beleid te concretiseren/garanderen, keurde de Vlaamse Regering op 29 maart 2013 de conceptnota voor het vrijwaren van het waterbergend vermogen in het kader van de korte termijnactie signaalgebieden van het groenboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen goed.

De aanpak vertrekt van een uitgebreide toetsing van de signaalgebieden aan de overstromingsgevaarkaarten. Zo wordt nagegaan of de huidige, nog niet ontwikkelde bestemming al dan niet compatibel is met het waterbergend vermogen. Voor de gebieden waar blijkt dat de bestemming niet compatibel is met het waterbergend vermogen wordt een bewarend beleid (stand still via instructies) gekoppeld aan een proactief beleid (nieuwe functionele invulling realiseren via instrumentenmix) uitgewerkt. Voor de gebieden waarvan na analyse blijkt dat de bestemming compatibel blijft met het waterbergend vermogen, wordt het waterbergend vermogen gewaarborgd via adaptief bouwen en voorwaarden in de watertoets.

Deze gebiedsgerichte aanpak moet resulteren in een startbeslissing van de Vlaamse Regering voor elk signaalgebied waarin naast het ontwikkelingsperspectief desgevallend ook het instrument en initiatiefnemend bestuur worden vastgelegd.

Daarnaast werd ook een omzendbrief goedgekeurd met richtlijnen voor de toepassing van de watertoets voor de vrijwaring van het waterbergend vermogen in signaalgebieden.

¹⁴ Gebieden waar een overlap bestaat tussen enerzijds waterbergingsgebieden (of waterconserveringsgebieden) en nog niet ontwikkelde, harde gewestplanbestemmingen anderzijds

SCHADE DOOR WATEROVERLAST MINIMALISEREN

EEN COMBINATIE VAN "PROTECTIE, PREVENTIE EN PARAATHEID" INZETTEN

De hoeveelheid water die de Vlaamse waterlopen afvoeren is afhankelijk van de weersomstandigheden en heeft dus een grote variabiliteit. Hetzelfde geldt voor de waterstanden aan onze kust. Overstromingen altijd en overal uitsluiten is dus onmogelijk. Het **waterpeilbeheer** in Vlaanderen staat daarom **in het teken van bescherming tegen onverantwoorde schade**. We willen, zoals de Overstromingsrichtlijn bepaalt, de negatieve economische, ecologische, sociale en cultuurhistorische gevolgen van grote afvoeren en hoge waterstanden zoveel mogelijk beperken. Het voorkomen van schade door overstromingen is geen zaak van het bouwen van constructies alleen. De **aanpak** om schade door overstroming te minimaliseren steunt op een combinatie van **'protectie', 'preventie' en 'paraatheid', de zogenaamde 3 P's**. Belangrijke instrumenten hierbij zijn waarschuwingssystemen, de watertoets, de informatieplicht, extra berging voorzien, de opmaak van overstromingsrisicobeheerplannen, communicatie, calamiteitenplannen, adequate sturings-systemen... Ook de erosiebestrijding speelt daarbij een rol.

DE WATERBEHEERPLANNEN UITVOEREN

De vele **maatregelen** om de schade door overstromingen te beperken die reeds zijn opgenomen in de **stroomgebied-beheerplannen**, de **(deel)bekkenbeheerplannen** en in **specifieke plannen** zoals de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium, **worden verder uitgevoerd**. Hierbij gaan we niet enkel uit van de actuele situatie, de **maatregelen moeten ook in de toekomst de schade beperken**, rekening houdend met scenario's voor klimaatverandering. Bij de gebiedsgerichte uitwerking worden de maatschappelijke gevolgen van de beoogde ingrepen in rekening gebracht, wordt

gezocht naar oplossingen met een minimale maatschappelijke impact en wordt in voorkomend geval voor de huidige ruimtegebruiker een flankerend beleid uitgewerkt en ingezet om de nadelige effecten op de aanwezige functies te beperken of te milderen.

VEILIGHEIDSNIVEAUS VASTLEGGEN

Om wateroverlast uit de waterlopen aan te pakken blijven we gemodelleerde scenario's hanteren als de basis voor toekomstige maatregelenprogramma's. Hierbij bepalen we welke kans gebieden hebben om te overstromen, hoe hoog de waterstanden dan zullen zijn en eventueel welke stroomsnelheden hiermee gepaard gaan. Er wordt verder onderzocht hoe de factor overstromingsduur kan worden bepaald en in rekening worden gebracht. Daarnaast zullen hierbij ook **instrumenten toegepast** worden **om de schade en risico's** voor ieder van die situaties **uit te rekenen**. In een maatschappelijke kosten-batenanalyse en/of multicriteria-analyse worden deze resultaten gecombineerd met ecologische, economische, sociale en cultuurhistorische beoordelingen. Het vastleggen van veiligheidsniveaus en de afstemming met de ruimtelijke ordening zijn hierbij cruciaal. Deze maatregelen leveren ook een bijdrage om de adaptatie aan de klimaatverandering voor te bereiden.

SCHADE VERMIJDEN AAN GEBOUWEN IN OVERSTROMINGSGEBIED

Op de locaties binnen overstromingsgebieden waar bouwen toegelaten wordt, zal ingezet worden op het schadebestendig ontwerpen van nieuwbouw waarbij geen schade wordt veroorzaakt bij overstromingen en daarnaast de ruimte voor water wordt behouden. Verder zullen methodieken onderzocht worden om bestaande bebouwing binnen overstromingsgebied maximaal te kunnen beschermen door middel van bouwtechnische ingrepen aan het gebouw. Er wordt ingezet op het uitwerken van innovatieve bouwmethodes die een antwoord kunnen bieden aan deze aanvullende beschermingsmaatregelen met respect voor het watersysteem en met nadruk op de responsabilisering van de initiatiefnemer.

03

BELEIDSVISIE INTEGRAAL WATERBELEID LATEN DOORWERKEN IN DE RUIMTELIJKE ORDENING

Bij de opmaak van ruimtelijke structuurplannen en ruimtelijke uitvoeringsplannen zorgen we voor een doorwerking van de beleidsvisie voor integraal waterbeleid in die plannen onder andere door het uitvoeren van de watertoets. Hierdoor zorgen we ervoor dat er **in een vroeg stadium rekening wordt gehouden** met de **randvoorwaarden** van het **watersysteem**. Dit komt een kwaliteitsvolle ruimtelijke invulling gericht op een veerkrachtig, multifunctioneel en zorgvuldig ruimtegebruik ten goede. Bij de opmaak van Ruimtelijke Uitvoeringsplannen en bij de afbakening van de natuurlijke en agrarische structuur wordt toegezien op de doorwerking van de beleidsvisie voor het integraal waterbeleid.

Op sommige plaatsen kan schade door overstroming vermeden worden door het **toepassen van het instrument watertoets**. De toepassing van de watertoets bekijkt het effect van een project op het watersysteem. In sommige gevallen kan hierbij worden afgewogen of een bepaalde inrichting al dan niet verzoenbaar is met een overstroming. Door een geschikte ruimtelijke ordening en het overstromingsbestendig bouwen kan schade door wateroverlast vermeden worden zowel in het nieuwe gebouw als in de omgeving. Via de **signaalgebieden** worden de randvoorwaarden van het watersysteem in een nog vroeger stadium – anticiperend op mogelijke ruimtelijke plannen – bekend gemaakt aan de betrokken besturen.

In het kader van de zoektocht naar meer ruimte voor water kan een beroep gedaan worden op de expertise van Ruimtelijke Ordening bij een geïntegreerde en gebiedsgerichte aanpak.

BEWUSTWORDING VERGROTEN

Er zal verder werk gemaakt worden van de bewustwording van (schade door) overstromingen. De **waarschuwings- en voorspellingssystemen** zijn van **groot belang** in dit proces van bewustwording.

De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid zal de crisiscommunicatie bij dreigende overstromingen verder stroomlijnen. Er zal hierbij maximaal afgestemd worden met de bestaande procedures en instanties voor noodplanning.

Sensibiliseren en informeren over de potentiële gevolgen van overstromingen, wat de overheid hieraan doet en welke maatregelen individuen en betrokkenen kunnen nemen, maken deel uit van dat bewustmakingsproces. Ook het up-to-date houden van calamiteitenplannen en het verder uitwerken van mechanismen voor het ondersteunen van wie toch schade lijdt door een overstroming kadert in het proces van bewustmaking. Ook overleg met de verzekeringssector als belangrijke speler is gewenst.

EFFICIËNT BENUTTEN VAN INFRASTRUCTUUR

Ten slotte moet ook de introductie van intelligente sturingssystemen voor alle beweegbare structuren (schuiven, stuwen, in- en uitlaat van de gecontroleerde overstromingsgebieden, enz.) bijdragen tot een meer efficiënte benutting van de al gebouwde infrastructuur.

WATERTEKORTEN MINIMALISEREN

ZORGEN VOOR EEN DEGELIJK RUIMTELIJK BELEID

Het ruimtelijke beleid heeft niet alleen een impact op de vraag naar water. Ook het aanbod van water kan gestuurd worden via een degelijk ruimtelijk beleid. Sommige (voornamelijk freatische) grondwaterlichamen kampen met een verminderde aanvoer van water omdat de voedingszones onder druk staan door een toenemende verharding van de oppervlakte. Daarom wordt onder andere een code van goede praktijk voor infiltratie opgesteld. De code van goede praktijk zal algemene principes en richtlijnen bevatten om zoveel als mogelijk water te laten infiltreren om verzilting en verdroging tegen te gaan.

WATERBALANS OPMAKEN

Het recent ontwikkelde rivierbekkenbeheermodel (= waterbalansmodel) van het Waterbouwkundig Laboratorium houdt rekening met het grootste deel van het watergebruik en wateraanbod van de bevaarbare rivieren en kanalen in het volledige Scheldestroomgebied. Het gemodelleerde gebied omvat de bevaarbare rivieren en kanalen binnen het Scheldestroomgebied, de kanalen die het Scheldestroomgebied met aanpalende stroomgebieden verbinden alsook een aantal rivieren uit deze aanpalende stroomgebieden. De komende drie jaren (2013-2016) wordt het model verder verbeterd en uitgebreid.

MILIEUKWANTITEITSDOELSTELLINGEN OPMAKEN

Een goede waterbalans voor onze waterlopen achten we noodzakelijk, in het bijzonder met het oog op de klimaatverandering. We maken dan ook werk van de opmaak van milieukwantiteitsdoelstellingen voor oppervlaktewater. We gaan hierbij uit van een multifunctionele benadering van het watersysteem voor het bepalen van de kwantitatieve toestand die voor een oppervlaktewaterlichaam moet worden nagestreefd, voor het bepalen of een oppervlaktewaterlichaam gevaar loopt de gewenste toestand niet te bereiken

en voor het opstellen van een afwegingskader waarbij de behoeften van de verschillende gebruikers in rekening worden gebracht. In het kader van de milieukwantiteitsdoelstellingen voor oppervlaktewater zal ook aandacht gaan naar de problematiek van peilafspraken.

OPPERVLAKTEWATERCAPTATIE ALS MOGELIJK ALTERNATIEF

De captatie van oppervlaktewater zien we, gelet op het feit dat de grondwaterreserves zijn afgenomen, als een mogelijk alternatief voor grondwaterwinning. De captatie van oppervlaktewater moet kaderen in de milieukwantiteitsdoelstellingen voor oppervlaktewater en houdt rekening met de beschikbare debieten en de laagwaterstrategieën. Het gebruik van oppervlaktewater uit bevaarbare waterlopen is steeds gekoppeld aan een vergunning, waarin voorwaarden onder meer betreffende de te capteren hoeveelheid oppervlaktewater opgenomen zijn. Hoe captaties uit onbevaarbare waterlopen op een praktisch haalbare manier te monitoren wordt onderzocht. De oppervlaktewatervoorraden, mede in het licht van de adaptatie aan klimaatverandering, en de milieu- en hulpbronkosten bij captatie worden (verder) in kaart gebracht.

03

DE SEDIMENT- EN WATERBODEMTOESTAND EFFICIËNT AANPAKKEN

EROSIE EN SEDIMENTAANVOER TEGENGAAN ALS EERSTE STAP

We zorgen voor een kwantitatief en kwalitatief herstel van de natuurlijke sedimentbalans van de waterlopen door een integrale, brongerichte benadering van het watersysteem. **Preventieve maatregelen** beperken en/of remmen de sedimentaanvoer naar de waterloop af. Maatregelen om verontreiniging van watersystemen te voorkomen, kunnen bovendien mee bijdragen aan de voorkoming van verontreiniging van sediment.

Erosiebestrijdingsmaatregelen hebben een belangrijke rol bij de beperking van sedimentaanvoer naar waterlopen en riolen en zorgen voor een vertraagde afvoer. We voeren de gemeentelijke erosiebestrijdingsplannen versneld uit via het stimuleren en subsidiëren van gemeentelijke erosiebestrijdingswerken. De aanstelling van gemeentelijke erosiecoördinatoren moet ertoe leiden dat in **versneld** tempo werk wordt gemaakt van de **uitvoering van gemeentelijke erosiebestrijdingsprojecten**.

Het huidige erosiebeleid en de van kracht zijnde maatregelen in kader van de randvoorwaarden gekoppeld aan de bedrijfstoelageregeling (V.O. 73/2009) zijn geëvalueerd en bijgestuurd. De oppervlakte erosiegevoelige percelen waarop verplicht erosiemaatregelen toegepast moeten worden is verhoogd tot ongeveer 50.000ha, en het pakket aan maatregelen is uitgebreid. Het gaat om brongerichte maatregelen die betrekking hebben op de teelt en de teelttechniek die stapsgewijze in de periode 2014-2018 ingevoerd worden. Naast de verplicht te nemen maatregelen zijn er ook ondersteunende maatregelen, en is een voorlichtings- en begeleidingsplan uitgewerkt. Ook de herwaardering van het grachtenstelsel zien we - met het oog op het vertraagd afvoeren van hemelwater - als doeltreffende maatregel voor erosiebestrijding.

SEDIMENT RUIJEN ALS TWEDE STAP

Wanneer blijkt dat **brongerichte maatregelen** alleen **niet voldoende** (snel) **effect** hebben, kiezen we voor (tijdelijk) **remediërende maatregelen** (zoals sedimentruiming).

In dit kader zal het sedimentvangplan worden geactualiseerd. **Sedimentvangen** worden **enkel** voorzien op die **plaatsen** waar nu **sedimentatieproblemen** (bv. met belangrijke ruimingskosten of grote ecologische impact van ruiming) voorkomen. Mits een correcte dimensionering is in die gevallen een sedimentvang veel ecologischer en **kostenefficiënter dan sedimentruiming** over de **gehele lengte** van de **waterloop**. Door de aanleg van sedimentvangen kan immers de ecologische impact van ruiming beperkt worden en kunnen hoge ruimingskosten vermeden worden. Bij het inzetten van sedimentvangen zal steeds naar een ruimte-efficiënte oplossing gezocht worden met een minimale impact voor alle sectoren.

De **afvoercapaciteit** van waterlopen wordt om veiligheids- of nautische redenen, met bijzondere aandacht voor het aanwezige landgebruik (vermijden van ongewenste vernatting in agrarische gebieden, vermijden van eutrofiëring in groengebieden), **gegarandeerd**. Het garanderen van deze afvoercapaciteit past steeds binnen de drietrapsstrategie 'vasthouden-bergen-afvoeren'. Dit zal **op sommige plaatsen** een **aanpak van de historische achterstand vergen**. De historische achterstand volledig wegwerken is financieel niet haalbaar en is vanuit een kosten-batenverhouding niet verantwoord. Het aanpakken van de afzetproblematiek moet ertoe bijdragen dat het gedeeltelijk aanpakken van de historische achterstand (enkel waar nodig) haalbaar en betaalbaar wordt. Sedimentruiming en baggerwerken om nautische redenen leveren in de meeste gevallen ook een zekere bijdrage aan de kwalitatieve milieudoelstellingen vanwege het verwijderen van verontreinigde specie.

SPECIE HERGEBRUIKEN

We hanteren het beleid dat de **specie**, na ontwatering en na andere nodige behandelingen, bij voorkeur wordt **hergebruikt als secundaire grondstof**. Bergen of storten blijven over als andere opties geen uitweg bieden. We zetten verder in op **onderzoek**, zo worden onder meer de mogelijkheden voor het gebruik van specie als bouwstof verder onderzocht. Algemeen gesproken moet het **beheer** van bagger- en ruimings**specie** gebeuren **volgens de beste beschikbare technieken**.

Een verbetering van de afzetmogelijkheden en een vermindering van de te storten restfractie vormen de basis van het beleid. Hiervoor zorgen we door **extra behandelingscapaciteit** te **ontwikkelen** en door bagger- en ruimings**specie** (die voldoet aan de vigerende norm voor hergebruik als bodem, als bouwstof of als alternatief voor primaire oppervlaktedelfstoffen) maximaal te hergebruiken en door **zandafscheiding** bij alle zandrijke niet-rechtstreeks herbruikbare specie **toe te passen**.

We **voorzien** de **nodige stortplaatsen** voor de niet-behandelbare of niet-herbruikbare bagger- en ruimings**specie**. In afwachting van hergebruik is er **ook** nood aan **tussentijdse** opslagplaatsen. Zelfs in het ideale geval waarbij een maximale fractie van de specie kan worden hergebruikt, zal steeds een zekere restfractie moeten gestort worden.

HISTORISCH VERONTREINIGDE WATERBODEMS SANEREN

De **sanering** van historisch verontreinigde waterbodems krijgt uitvoering en wordt geregeld in afstemming met het decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming. Dit Bodemdecreet voorziet een stapsgewijze aanpak, waarbij het de bedoeling is eerst een **aantal waterbodems prioritair te onderzoeken** en pas **in tweede instantie te saneren**, wanneer het waterbodemonderzoek aantoont dat er een ernstige bodemverontreiniging is die mogelijk een risico oplevert tot nadelige beïnvloeding van mens of milieu. Daarbij wordt tevens **aandacht** besteed aan de **financiering** van de sanering.

VERDER ZETTEN VAN KENNISOPBOUW SEDIMENT EN WATERBODEMS

Het waterbodembeleid sturen we gaandeweg procesgericht en inhoudelijk bij en we springen flexibel om met de vergaarde kennis. We vergroten verder de kennis over bronnen van sediment, de relatie tussen sediment en oppervlaktewaterkwaliteit, speciebalansen, een sedimentmodel...

STROOMGEBIEDSPECIFIEK

03

EEN DUURZAAM KUSTBEHEER BEPERKT DE WATERSCHADE EN VERZEKERT DE VEILIGHEID

Op het vlak van **kustverdediging** zijn de **veiligheidsmaatregelen** voor alle zwakke schakels langsheen de kust **opgenomen** in het **Masterplan Kustveiligheid**. Er wordt ook een onderhoud voorzien om voldoende veiligheid tot het jaar 2050 te garanderen, met een minimumbescherming tegen een 1000-jarige storm. Het plan houdt rekening met toekomstige klimaatwijzigingen en de ingeschatte effecten ervan, in het bijzonder de zeespiegelstijging. In overleg met de buurlanden, federale en Vlaamse administraties, maar ook lokale stakeholders werd het plan bediscussieerd en verfijnd. Bij de investeringen in de kustverdediging wordt de integratie met de ontwikkeling van het toeristisch potentieel en van de natuurlijkheid van onze kust bewaakt. Zo werden een plan-MER en een maatschappelijke kosten-batenanalyse voor alle maatregelen uitgevoerd, om naast het veiligheidsaspect tevens de impact op andere kustactoren (toerisme, natuur, ruimtelijke kwaliteit, onroerend erfgoed, ...) te bekijken. Alle geplande maatregelen van het Masterplan Kustveiligheid worden aangevat tegen 2015.

In het kader van een verdere uitbouw van onze kustverdediging, het havenpotentieel en de energie-voorziening is in het licht van de zeespiegelstijging het **project 'Vlaamse Baaie 2100'**, een toekomstvisie voor de kust vooruitkijkend naar 2100, **opgestart**. Een aantal werkgroepen en overlegplatforms zijn opgericht. Er wordt gezocht naar synergieën tussen dit project en het **Masterplan Kustveiligheid** en mogelijke alternatieve financieringsvormen. Het project moet leiden

tot een onderbouwd en breed gedragen masterplan met als tijdshorizon 2100. Bij de opstelling van dit masterplan geldt het goedgekeurde Masterplan Kustveiligheid als vertrekpunt.

In dit kader wordt ook een samenwerkingsprotocol tussen het Team Vlaamse Bouwmeester, MOW en RWO voor een speculatief ontwerpend onderzoek voor het metropolitaanse kustlandschap, waarin ook de kustverdediging als uitdaging wordt meegenomen, uitgewerkt.

De kust heeft een uitgesproken multifunctioneel karakter. Prioritair is het beschermen van de bevolking tegen overstromingen vanuit de zee met aandacht voor de andere functies van de kustzone. Bij investeringen in de kustverdediging wordt de ontwikkeling van het toeristische potentieel met de jachthavens en de natuurlijkheid van de kust (bijvoorbeeld de uitbreiding van het Zwin) geïntegreerd. Het Zwinproject is niet alleen belangrijk voor de beveiliging tegen overstroming van de omliggende gebieden, het is ook één van de natuurprojecten van de Ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium.

Naast de bescherming tegen overstromingen vanuit de zee is er ook aandacht voor de gravitaire lozing van overtollig water uit het binnenland achter de zeewering. De noodzaak om maatregelen om de tijgebonden gravitaire lozing te ondersteunen met noodpompen dient via modellering en kosten-batenanalyses onderzocht te worden. Cruciaal is dat maatregelen in het kader van de kustverdediging geen bijkomende problemen in het binnenland opleveren.

03

HET SCHELDE-ESTUARIUM BESCHERMEN TEGEN STORMVLOEDEN

Extra veiligheidsmaatregelen zijn noodzakelijk om het **tijgevoelige deel** van de **Schelde**, dat heel diep in Vlaanderen doordringt, **veilig te stellen tegen** het toenemende **overstromingsrisico** dat verwacht wordt ten gevolge van de klimaatverandering.

De eerste lichter **projectgebieden** uit het **geactualiseerd Sigmaplan** wordt aangelegd. Deze projecten komen uit de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (OS 2010). De Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (2005) geeft het gezamenlijk grensoverschrijdende streefbeeld voor 2030 voor het Schelde-estuarium en werd opgesteld door Vlaanderen en Nederland. Met de uitvoering van het geactualiseerd Sigmaplan wordt het Zeescheldebekken op een natuurlijke en efficiënte manier verder gewapend tegen overstromingsgevaar. Het geactualiseerd Sigmaplan voorziet in een **combinatie** van **dijkverhogingen**, het aanleggen van **overstromingsgebieden** en het **ontpolderen van gebieden** en het **ontwikkelen van wetlands**. Deze combinatie van maatregelen biedt een duurzame oplossing, zowel naar veiligheid als naar natuurlijkheid van het Zeescheldebekken toe. De realisatie van het geactualiseerd Sigmaplan wordt in **verschillende fasen** aangepakt: elke 5 jaar start de aanleg van nieuwe projectgebieden. De **uitvoering** van het geactualiseerde Sigmaplan wordt **voortgezet**. De inrichtingswerken in het GOG Kruikeke-Bazel-Rupelmonde, de Hedwige-Prosperpolder en de cluster Kalkense Meersen zullen worden verdergezet. Voor de andere 2010-clusters uit het geactualiseerd Sigmaplan worden de eerste inrichtingswerken op het terrein opgestart.

De volgende vijfjaarlijkse opstart van projecten, namelijk de 2015- clusters zijn in voorbereiding, de eerste inrichtingsplannen zijn in opmaak en de formele procedures worden opgestart. Vervolgens volgen nog de 2020- en 2025-clusters, waardoor de veiligheid er op een systematische manier op vooruit gaat, om vervolgens tegen 2030 het geactualiseerde Sigmaplan afgewerkt te hebben.

GRENSMAAS EN MAAS, HET EVENWICHT TUSSEN WATERTEKORT EN WATERTEVEEL BEWAKEN

De **Maas** is een typische regenrivier waarvan het **debiet sterk kan variëren** in functie van de neerslag in het bovenstroomse stroomgebied. Dit betekent dat er enerzijds bij hoogwater voldoende veiligheid tegen overstromingen moet verzekerd zijn en dat er anderzijds bij langdurige droogteperiodes een voldoende wateraanvoer moet verzekerd blijven.

Om de veiligheid tegen overstromingen verder te verhogen en de impact van klimaatverandering op te vangen, **worden verdere veiligheidsmaatregelen in het winterbed van de Grensmaas uitgevoerd**. Hierbij wordt de veiligheid op een duurzame wijze verder verhoogd met permanente aandacht voor de andere functies van de Maasvallei (natuur, drinkwaterproductie, recreatie). Bovendien worden alle plannen opgesteld en uitgevoerd **in samenwerking met de Nederlandse Rijkswaterstaat**.

Het Maasafvoercontract tussen Vlaanderen en Nederland (17 januari 1995) stelt dat bij lage Maasafvoeren elke partij ertoe gehouden is besparingen op haar watergebruik door te voeren om zo te kunnen voldoen aan het opgelegde besparingsscenario. Om het Vlaams watergebruik uit de Maas voldoende te kunnen **beperken** bij lage Maasafvoeren worden **pompinstallaties** aan de **sluizencomplexen** van het **Albertkanaal** geïnstalleerd.

AFSPRAKEN MET FRANKRIJK INZAKE WATERVERDELING LEIE EN SCHELDE

Overleg met Wallonië inzake de waterverdelingsproblematiek zit vevat in een bestaande samenwerkingsovereenkomst via het Intergewestelijk Overleg Waterwegen (IOW) en is een vast agendapunt. Overleg met Frankrijk wordt voor een stuk gevoerd in het kader van het Seine – Schelde project. Om de waterbeheersing in een breder perspectief te bekijken, zijn er contacten met de partners in Frankrijk. Het is de bedoeling om op termijn tot een overeenkomst, eventueel in de vorm van een verdrag, te komen.

AANPAK WATEROVERLAST IN HET DENDERBEKKEN

Voor het Denderbekken, dat zwaar getroffen werd bij de overstromingen van november 2010, hebben de Vlaamse waterbeheerders in het gebied (Waterwegen en Zeekanaal en de Vlaamse Milieumaatschappij) besloten om samen een strategische visie uit te werken, gebaseerd op wetenschappelijke onderbouwing. Hiertoe hebben W&Z en VMM een samenwerkingsovereenkomst afgesloten om de beschikbare kennis en informatie over het overstromingsrisicobeheer uit te wisselen en af te stemmen en zo op korte termijn tot strategische voorstellen voor lange termijn keuzes te komen in het Denderbekken én dit vertrekkend van de toepassing van meerlaagse waterveiligheid. Vooropgestelde timing is het voorjaar van 2014. Intussen wordt een klankbordgroep in het kader van het Overstromingsrisicobeheerplan Dender opgericht. Deze klankbordgroep bevat alle maatschappelijke actoren en vormt het overlegplatform voor het overstromingsrisicobeheerplan van de Dender.

04

WATERBEHEERKWESTIE 5

"Grote uitdagingen met beperkte middelen" 80

KRACHTLIJN 4

"De visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen" 82

- Een financieringsplan op lange termijn uitwerken 82
- Kosteneffectiviteitsanalyse en disproportionaliteitsanalyse ondersteunen beslissingen 83
- Een redelijke bijdrage aan de kostenterugwinning van waterdiensten realiseren 84
- Een investeringstraject voor de publieke inzameling en zuivering van afvalwater uitzetten met aandacht voor de publieke afvoer van overtollig hemelwater 84
- Ecosysteemdiensten en blauwgroene diensten introduceren 84

FINANCIERING VOOR HET WATERBEHEER

WATERBEHEERKWESTIE 5

“Grote uitdagingen met beperkte middelen”

04

Vlaanderen leverde reeds grote inspanningen maar **om de goede toestand** van de oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen **te bereiken** en om de kwaliteit van waterbodems en de kwantitatieve toestand van oppervlaktewater te verbeteren, zoals vooropgesteld door het decreet Integraal Waterbeleid, **moeten er nog belangrijke maatregelen gerealiseerd worden.**

De financiering van deze maatregelen op zich is een uitdaging waarop een gepast antwoord nodig is.

Uit de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen bleek al dat de benodigde financiële middelen voor het behalen van de goede toestand voor zowel overheid als doelgroepen groot zijn. Gelet op onder andere het onevenwicht tussen kosten en baten van het nastreven van de goede toestand tegen 2015, werd voor 195 oppervlaktewaterlichamen en 35 grondwaterlichamen een termijnverlenging vooropgesteld, dit wil zeggen dat voor deze waterlichamen de goede toestand pas na 2015 gehaald kan worden.

De Vlaamse Regering koos er in de **eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen en bekkenbeheerplannen** voor om het **maatregelenprogramma** uit te voeren binnen de beschikbare budgetten. Voor de uitvoering van de aanvullende maatregelen werd er voor gekozen om te **focussen** via een **gebiedsgerichte invulling van maatregelen in de “speerpuntgebieden”**.

De evolutie van de waterkwaliteit/toestand wijst erop dat bijkomende inspanningen noodzakelijk blijven. Opnieuw zal moeten afgewogen worden in welke mate de baten voor maatschappij en natuur in verhouding staan tot de kosten (de disproportionaliteitsanalyse) van maatregelen en welke maatregelen hierbij het meest efficiënt blijken. Beter inzicht in prioriteringscriteria en in de kosten, effecten en baten van geplande maatregelen moet, via een gedegen analyse vooraf, deze keuzes en selectie vergemakkelijken en transparanter maken. We hebben hiervoor de instrumenten nodig om zo’n analyse mogelijk te maken.

De uitbouw van een rioleringsstelsel en bijhorende waterzuivering en het kunnen blijven beschikken over drinkwater van goede kwaliteit zijn cruciale elementen gezien hun impact op de menselijke gezondheid en het leefmilieu. Daarom wordt zowel van huishoudens, industrie als landbouw een **redelijke bijdrage gevraagd** om de kosten verbonden aan watervoorziening, de afvoer van afvalwater en hemelwater en de afvalwatersanering terug te winnen in overeenstemming met het principe dat de vervuiler en gebruiker betaalt.

Daarnaast vragen ook de andere uitdagingen van het waterbeleid, zoals de bescherming tegen overstromingen, ecologisch herstel, waterbodembeleid en alternatieve waterbronnen, een substantiële inzet van middelen.

Behoudens **verschuivingen binnen budgetten** zal waarschijnlijk **ook bijkomende of correctere financiering** gezocht moeten worden waarbij de mate waarin de gebruiker/vervuiler moet bijdragen en de mate waarin de overheid kan tegemoetkomen, bepalen welke maatregelen door wie gefinancierd moeten worden.

(bronnen: Stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas, MIRA)

KRACHTLIJN 4

“De visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen”

04

EEN FINANCIERINGSPLAN OP LANGE TERMIJN UITWERKEN

Gelet op de financiële middelen nodig van zowel de doelgroepen als de overheid voor het bereiken van de goede toestand, is het noodzakelijk om een financieringsplan op lange termijn op te stellen. Dit financieringsplan moet enerzijds aangeven op welke manier de **gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur gefinancierd** kan/zal worden. Anderzijds moet in het financieringsplan uitgewerkt worden op welke manier tegemoet gekomen wordt aan de **financieringsbehoeften** van de maatregelen voor **ecologisch herstel, waterbodemonderzoek en -sanering, veiligheid tegen overstromingen, watertekort, enz.**

Voor alle geplande maatregelen moet de omvang van de te nemen acties in kaart gebracht worden en moet beslist worden wie de kosten moet dragen. **Vertrekpunten** ten aanzien van de sectoren voor het **financieringsplan** zijn **het principe 'de vervuiler betaalt'** en het **principe van kostenterugwinning voor de waterdiensten met een redelijke en betaalbare bijdrage vanuit de watergebruikssectoren**. Daarnaast blijft er de taak van de overheid om bij investeringen efficiënt en zuinig met de haar toegewezen middelen om te springen. Prioritair inzetten op maatregelen en acties in de speerpuntgebieden kadert hierin.

Bij de uitwerking van een financieringsplan op lange termijn moeten de **huidige instrumenten** (bv. heffingen, subsidies), bestaande fondsen,... **geëvalueerd worden en pistes voor alternatieve financiering uitgewerkt** worden o.a. op basis van een analyse van de betaalbaarheid voor de doelgroepen, een vergroening van de economische instrumenten van het integraal waterbeleid en een betere doorrekening van de werkelijke kosten van milieugebruik.

KOSTENEFFECTIVITEITSANALYSE EN DISPROPORTIONALITEITSANALYSE ONDERSTEUNEN BESLISSINGEN

Maatregelen moeten de **grootst mogelijke milieuwinst** opleveren tegen de **laagst mogelijke kosten** en rekening houdend met de technische uitvoerbaarheid ervan. Bovendien moeten de **financiële inspanningen** die hiermee gepaard gaan **redelijk** zijn t.o.v. de verwachte baten en **betalbaar** zijn voor de verschillende doelgroepen. De kosteneffectiviteitsanalyse en disproportionaliteitsanalyse spelen hierin een ondersteunende rol.

Een kosteneffectiviteitsanalyse levert informatie aan om – op basis van gegevens over kosten en effecten van maatregelen – een rangschikking op kosteneffectiviteit te maken van maatregelen en om te oordelen over de meest kosteneffectieve combinatie van maatregelen, rekening houdend met de te behalen doelstellingen.

De disproportionaliteitsanalyse houdt enerzijds een kosten-batenafweging in en anderzijds een inschatting van de betaalbaarheid van de te leveren inspanningen voor de diverse doelgroepen.

De instrumenten om de kosteneffectiviteit van maatregelen en de disproportionaliteit van financiële inspanningen te beoordelen worden geoptimaliseerd en verder ontwikkeld, o.a. door een uitbreiding van de Maatregelenkostenmodule (MKM) Water.

04

EEN REDELIJKE BIJDRAGE AAN DE KOSTENTERUGWINNING VAN WATERDIENSTEN REALISEREN

De kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid stellen een kostenterugwinning van de **waterdiensten** voorop. In Vlaanderen werden de waterdiensten afgebakend in de stroomgebiedbeheerplannen.

We zullen maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat de diverse watergebruikssectoren een redelijke bijdrage leveren aan de kostenterugwinning van de kosten van waterdiensten. Deze maatregelen hebben betrekking op de **ondersteuning** en **verfijning** van de **economische analyse** zoals gevraagd door de kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid om op die manier een **beter zicht te krijgen op de huidige kostenterugwinningspercentages en de huidige bijdragen van de gebruikssectoren voor de verschillende waterdiensten**.

EEN INVESTERINGSTRAJECT VOOR DE PUBLIEKE INZAMELING EN ZUIVERING VAN AFVALWATER UITZETTEN MET AANDACHT VOOR DE PUBLIEKE AFVOER VAN OVERTOLLIG HEMELWATER

Eén van de aspecten die onderdeel uitmaakt van de uitwerking van een financieringsplan op lange termijn is de waterdienst 'publieke inzameling en zuivering van afvalwater'. Een **totaalbeeld** voor de **financiering** van het **gemeentelijk en bovengemeentelijk afvalwaterbeheer** wordt **uitgewerkt**. Hierbij wordt rekening gehouden met de uitbreiding van het stelsel (riolen, IBA's...), kleinschalige waterzuiveringsinstallaties, maar ook met de kosten voor inventarisatie, onderhoud, herstel, optimalisatie en

vervanging van het bestaande stelsel. De totale financiële kost houdt rekening met de kosten, na de scheiding van afvalwater van het overtollig niet verontreinigd hemelwater (infiltratie, berging, gescheiden afvoer...), die verbonden zijn met maatregelen op het publieke domein voor de afvoer van afvalwater en hemelwater, voor het vasthouden van hemelwater aan de bron en extra berging van hemelwater. In uitvoering van krachtlijn 1 en 3 wordt namelijk uitgegaan van een maximale scheiding van afvalwater en hemelwater en lokaal gebruik of infiltratie van het hemelwater. Enkel het overtollig hemelwater wordt nog geloosd via de publieke infrastructuur.

De financiering bestaat minstens uit de **saneringsbijdrage** op de drinkwaterfactuur, de **gewestelijke subsidies**, de benodigde **algemene middelen** en **mogelijke andere nieuwe middelen** of financiële instrumenten en wordt uitgewerkt voor langere termijn. Hierbij wordt rekening gehouden met een noodzakelijke basisfinanciering, voldoende ecologische incentives (o.a. het 'vervuiler betaalt' principe, meer vasthouden aan de bron, minder versneld afvoeren, ...), kostenterugwinning met een redelijke en betaalbare bijdrage vanuit de watergebruikssectoren en een aantal sociaal-economische aspecten.

ECOSYSTEEDIENSTEN EN BLAUWGROENE DIENSTEN INTRODUCEREN

Het concept ecosysteemdiensten gerelateerd aan het integraal waterbeleid zal worden geanalyseerd en geïntroduceerd bij de verschillende actoren van het integraal waterbeleid.

Het concept 'ecosysteemdiensten' (ESD) verschaft een nieuwe kijk op de interacties tussen maatschappij en ecosystemen. Ecosystemen leveren belangrijke diensten en goederen aan de maatschappij. De **ecosysteemdienstbenadering** is aldus een veelbelovend **hulpmiddel** om gewenste maatschappelijke

'win-win' of mogelijke **ruil** te **identificeren** voor een multifunctionele open ruimte in Vlaanderen en het levert een waardevol kader om actoren met verschillende interesses bij elkaar te brengen.

Onder meer de landbouwsector kan bijdragen aan het concept ecosysteemdiensten. Een mogelijk instrument om dit te bereiken, is het **verder inzetten** van de **blauw(groene)diensten**. Met deze diensten wordt een kwalitatieve of kwantitatieve bijdrage geleverd aan het waterbeheer, aan de biodiversiteit of aan het landschap. Blauw(groen)e diensten leveren met andere woorden win-winsituaties op voor het waterbeheer en voor de dienstverlener zoals landbouw.

Om het instrument verder operationeel te maken, is het echter **eerst nodig** een aantal **vragen** en **hinderpalen** op te lossen, zoals het bepalen van een correcte vergoeding gelinkt aan het verbeteren van het watersysteem. Voor de introductie van blauw(groen)e diensten in het integraal waterbeleid is een **draagvlak nodig**. Het is belangrijk dat het concept wordt afgestemd met mogelijke vragers en aanbieders van de diensten (waterbeheerders, drinkwatermaatschappijen, natuurorganisaties, landbouwers, particulieren,...), en op die manier ingang kan vinden en op zijn haalbaarheid en wenselijkheid kan worden beoordeeld. Een verdere **kennisopbouw en -uitwisseling is essentieel** om mogelijke vragers en aanbieders te overtuigen van de rol die blauwe diensten kunnen spelen in het integraal waterbeleid, alsook om wederzijds vertrouwen op te bouwen.

Er zal worden nagegaan in hoeverre blauwgroene diensten nog meer kunnen geïmplementeerd worden in het derde Plattelandsontwikkelingsplan.

De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid kan een faciliterende rol spelen in het stimuleren van de ontwikkeling en toepassing van blauwe diensten in het integraal waterbeleid in Vlaanderen. De bekkenoverlegstructuren staan in voor de bekkenspecifieke en gebiedsgerichte invulling.

05

KRACHTLIJN 5

"Het multifunctioneel gebruik van water verder stimuleren"

88

**WATER VOOR INDUSTRIE,
LANDBOUW EN HUISHOUDENS**

89

WATER VOOR NATUUR EN ECOLOGIE

90

SCHEEPVAART

91

- Scheepvaart in het stroomgebied van de
Schelde bevorderen

92

- Het Albertkanaal: economische functie en
bron voor drinkwaterbereiding

93

DE BELEVINGSWAARDE VAN WATER

94

MULTIFUNCTIONEEL WATERGEBRUIK

KRACHTLIJN 5

“Het multifunctioneel gebruik van water verder stimuleren”

05

Water vervult uiteenlopende functies in onze maatschappij. Het is onmisbaar als hulpbron voor industrie en landbouw en als grondstof voor drinkwater. Water heeft een belangrijke recreatieve en cultureel-historische waarde en is een duurzaam transportmiddel. Ook voor natuur en landschap is water van grote betekenis. Water biedt tevens mogelijkheden voor duurzame energievoorziening.

We kiezen voor multifunctionaliteit, waarbij economische, sociale en ecologische functies integraal worden afgewogen. De finale toetssteen is de draagkracht van het watersysteem. De integrale projecten bieden een zeer goed instrument om het multifunctioneel gebruik van water te stimuleren.

WATER VOOR INDUSTRIE, LANDBOUW EN HUISHOUDENS

De sectoren industrie, landbouw en huishoudens zijn belangrijke gebruikers van water, ze zijn afhankelijk van voldoende water van goede kwaliteit. Voor industrie en landbouw is water een belangrijke grondstof, met name in productieprocessen, als koelstof, voor de groei van de gewassen, als drinken voor de dieren, voor de reiniging van machines enz. Voor de huishoudens is gezond drinkwater van levensbelang.

De sectoren zorgen anderzijds voor een (soms aanzienlijke) druk op de watervoorraden en op de waterkwaliteit. Zowel industrie, landbouw als de huishoudens hebben reeds grote inspanningen geleverd om hun waterverbruik te reduceren en/of om de waterverontreiniging te bestrijden. Niettemin wensen we die inspanningen verder te zetten. De industrie en de landbouw zullen we aanmoedigen om verder te innoveren en te investeren in nieuwe technieken die bijdragen aan de kwaliteit en de kwantiteit van de watersystemen, zoals bijvoorbeeld de recuperatie van nutriënten en het hergebruik van water uit waterspaarbekkens. Een toenemende efficiëntie inzake waterverbruik in landbouw- en industriebedrijven komt zowel de sectoren zelf als het watersysteem ten goede. Het streefdoel hierbij is steeds niet meer water te gebruiken dan nodig in het productieproces, in te zetten op waterbesparende technieken en water maximaal te hergebruiken. Ook de huishoudens worden verder gestimuleerd en aangezet om het hoogwaardig drinkwater alleen te gebruiken voor hoogwaardige toepassingen en om het gebruik van gevaarlijke stoffen die het oppervlakte- en grondwater kunnen verontreinigen te vermijden.

Krachtlijnen 1 en 2 schetsen het concrete beleid, onder meer ten aanzien van de sectoren, dat wordt ingezet ter bescherming van de waterkwaliteit en de watervoorraden.

Industrie, landbouw en de huishoudens ondervinden bij hoogwater soms heel wat schade. Anderzijds hebben de sectoren ook een belangrijke impact op de kwantiteitsaspecten van het water, dit als gevolg van de inname van valleigebieden, van het nog onvoldoende vasthouden van hemelwater enz. Er zal verder ingezet worden op acties die bijdragen aan het overall maximaal vasthouden van water aan de bron en aan het verzekeren van voldoende ruimte voor water zodat de schade ten gevolge van overstromingen beperkt wordt. Er bestaan hierbij kansen om naar win-winsituaties te werken tussen de sectoren en het waterbeheer. Voorbeelden van dergelijke win-winsituaties met de sector landbouw – die reeds een belangrijke rol speelt bij het vasthouden van water (een goede bodemstructuur verhoogt het watervasthoudend vermogen van de bodem, op graslanden kan tijdelijk bijkomend water worden geborgen op voorwaarde dat het water niet verontreinigd is, ...) – zijn waterbekkens ter beschikking gesteld van de landbouw, herwaardering en onderhoud van sloten, plaatsen van stuwen die door landbouwers worden onderhouden enz.

Het concrete beleid, onder meer met betrekking tot de sectoren, inzake de aanpak van de overstromingsproblematiek is opgenomen in krachtlijn 3.

05

WATER VOOR NATUUR EN ECOLOGIE

Natuur en water zijn sterk met elkaar verbonden: er zijn heel wat aquatische en waterafhankelijke ecosystemen maar natuur is ook sterk afhankelijk van water met een goede kwaliteit.

Naast de investeringen in waterzuiveringsinfrastructuur zijn structuurherstel van de waterlopen (vismigratie, structuurherstel, natuurtechnische milieubouw, ...) en een evenwichtig waterbeheer essentieel voor de verbetering van de watertoestand. Er wordt prioriteit gegeven aan structuurmaatregelen in speciale beschermingszones, met aandacht voor de prioritaire inspanningen die in elk S-IHD-rapport genoemd worden en speerpuntgebieden zodat een verbetering van de ecologische kwaliteit van de waterlopen bijdraagt aan de bescherming en het herstel van de natuur in deze gebieden. Voor vismigratie worden de knelpunten op de prioritaire waterlopen eerst aangepakt. Ter bescherming van de ecologische kwaliteit (en de biodiversiteit) wordt ook werk gemaakt van de bestrijding van invasieve diersoorten.

Watertekort in oppervlaktewater (vooral in de zomermaanden) dan wel grondwater vormt nu al een probleem. Om er zorg voor te dragen dat de draagkracht van het watersysteem en van de daarvan afhankelijke ecosystemen (o.a. natuurgebieden) niet overschreden wordt, gaat bijzondere aandacht naar de afstemming van de waterbehoefte en het wateraanbod. Op basis van verder onderzoek en modellering zullen de beschikbare volumes aan grondwater en oppervlaktewater ingeschat worden, mede in het licht van klimaatverandering en de adaptatie hieraan. Voor de watervoerende lagen worden herstelprogramma's opgesteld. Naast een verfijnd heffingen- en vergunningenbeleid wordt ingezet op wateraudits, de aanmoediging van waterefficiënte productiesystemen en op sensibilisatie.

Het concept e-flows biedt hier aanknopingspunten. Krachtlijn 1 schetst het concrete beleid inzake de aanpak van waterkwaliteit, structuurherstel en biodiversiteit, krachtlijnen 2 en 3 gaan in op de watervoorraden en het watertekort.

SCHEEPVAART

HET RIS TOEPASSEN

Met het oog op het bevorderen van een doelmatige, veilige en vlotte binnenvaart wordt het RIS (River Information Services) verder toegepast en worden nieuwe toepassingen ontwikkeld. Via het RIS **biedt** de waterwegbeheerder op een snelle en accurate wijze informatie over hinder of calamiteiten aan zodat de **scheepvaartafhandeling vlotter** en **veiliger** verloopt.

GEÏNTEGREERDE NAUTISCHE KETENBENADERING OPTIMALISEREN

De geïntegreerde nautische ketenbenadering wordt verder geoptimaliseerd via **havencoördinatieplatforms**, waar alle actoren die direct bij de ketenbenadering betrokken zijn, samenwerken.

COMODALITEIT EN "MODAL-SHIFT"

De Vlaamse Regering zal haar mobiliteitsbeleid verder ontwikkelen volgens de principes van comodaliteit, ondersteund door een 'modal shift' richting water en spoor. Dit zal gebeuren via een **gericht locatiebeleid**, dat rekening houdt met de mobiliteitsconsequenties en via een **bundeling** van de **vervoersstromen** voor **binnenvaart en spoor**.

Om economische activiteiten voldoende kansen te bieden zullen bijkomende bedrijventerreinen voor watergebonden industrie gerealiseerd worden.

Voor de bevordering van de **Short Sea Shipping** wordt gewerkt aan ruimte voor Short Sea Shipping in de havens en aan een vereenvoudiging van de administratieve procedures ter zake.

Om de multimodale vervoerketens door Vlaanderen zo milieuvriendelijk, efficiënt en concurrentieel mogelijk te maken, is ook bijkomend onderzoek en innovatie nodig.

WEGWERKEN INFRASTRUCTURELE TEKORTEN

Om de gewenste modal shift verder te kunnen ondersteunen en het goederenvervoer op een veilige en vlotte wijze te kunnen blijven organiseren, moet Vlaanderen over een volledig en optimaal netwerk van waterwegen kunnen beschikken. Momenteel is dit nog niet het geval. Op heel wat plaatsen voldoet het bestaande netwerk niet aan de vereisten overeenkomstig internationale afspraken en doelstellingen.

In de eerste plaats zullen er maatregelen genomen moeten worden om de infrastructurele knelpunten in het netwerk van de hoofdwaterwegen, waar het bestaande netwerk niet voldoet aan de internationale afspraken en doelstellingen, weg te werken. Dit hoofdwaterwegennetwerk omvat tenminste de waterwegen van het Trans-Europees Netwerk voor Transport (TEN-T netwerk) en de selectie uit de bindende bepalingen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Daarnaast moeten ook belangrijke projecten tot verdere optimalisatie van het hoofdwaterwegennetwerk en tot aangepaste dienstverlening op het secundaire waterwegennetwerk worden gerealiseerd.

Op korte termijn zullen minstens de reeds besliste investeringen die zijn opgenomen in het Infrastructuurmasterplan voor de Vlaamse waterwegen Horizon 2014 worden uitgevoerd.

LOGISTIEKE OPPORTUNITEITEN VAN VLAANDEREN OPTIMAAL BENUTTEN

De initiatieven 'Flanders Port Area' en 'Flanders Inland Shipping Network' hebben als doel om Vlaanderen logistiek beter op de kaart te zetten. Met Flanders Port Area biedt de Vlaamse overheid, samen met de havenbesturen en de private sector, **ondersteuning** aan de **dynamiek** van de **vier Vlaamse zeehavens**. Via Flanders Inland Shipping Network werken de actoren die betrokken zijn bij het Vlaamse binnenvaartgebeuren samen met de overheid aan specifieke acties gericht op het **stimuleren** van de **binnenvaart**.

05

STREVEN NAAR EEN ECOLOGISCHE, ECONOMISCHE EN ENERGIEZUINIGE BINNENVAART

Met het 3E binnenvaart Convenant zetten de binnenvaartsector, de havens, de waterbeheerders en de bedrijven zich in om tot een ecologische, economische en energiezuinige binnenvaart te komen.

SCHEEPVAART IN HET STROOMGEBIED VAN DE SCHELDE BEVORDEREN

WEGWERKEN TEKORTEN IN HET WATERWEGENNETWERK

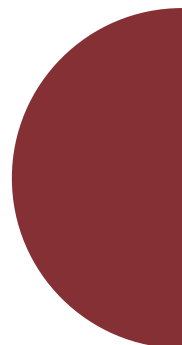
Het Infrastructuurmasterplan voor de Vlaamse waterwegen is de basis voor het bepalen van de investeringsprioriteiten voor het waterwegennetwerk in Vlaanderen. Belangrijke infrastructuurwerken in het stroomgebied van de Schelde zijn onder meer het **Seine – Schelde project** en de **moderniseringswerken** voorzien aan het **Albertkanaal** (zie verder). Op de Boven-Schelde worden nieuwe sluisen voorzien. Het Zeekanaal Brussel-Schelde wordt aangepast met een sectie van 10.000 ton tussen Wintam en Willebroek.

INVESTEREN IN GOEDE MARITIEME TOEGANKELIJKHEID

Met het oog op de steeds toenemende afmetingen van zeeschepen is het ook belangrijk om te blijven investeren in de goede maritieme toegankelijkheid van de Vlaamse zeehavens. Een **absolute prioriteit** hierbij voor Vlaanderen waren de **verdiepingswerken** van de **Schelde**, die in de periode eind 2007 - eind 2010 werden gerealiseerd.

Rekening houdend met de toenemende diepgang van de zeeschepen worden de mogelijkheden tot **verdieping** van de **toegang** tot de **haven** van **Zeebrugge** en de **vervanging** van de **Visartsluis** nader onderzocht. Voor de haven van Gent

is onderzocht of een **optimalisatie** mogelijk is van een aantal nautische **toegangsbeperkingen** op het **kanaal Gent-Terneuzen** en de **Westsluis** te Terneuzen. Om de haven van Gent in de toekomst beter te ontsluiten is een akkoord met Nederland bereikt over de financiering van een **nieuwe, grote zeesluis** in **Terneuzen**. Nederland en Vlaanderen bereiden momenteel samen de bouw van een nieuwe zeesluis bij Terneuzen voor (planuitwerkingsfase). Om de Waaslandhaven toegankelijker te maken is een tweede sluis op linkeroever in aanbouw: de Deurganckdoksluis. Deze sluis moet het potentieel van de Waaslandhaven optimaal helpen benutten. Hiernaast wordt in de Waaslandhaven een 'ontwikkelingszone Saeftinghe' gepland, die al dan niet in combinatie met een tweede containergetijdedok kan worden aangelegd. De Vlaamse Regering heeft daartoe in april 2012 reeds de voorlopige vaststelling gedaan van het GRUP Afbakening Zeehavengebied Antwerpen.

HET ALBERTKANAAL: ECONOMISCHE FUNCTIE EN BRON VOOR DRINKWATERBEREIDING

Het Albertkanaal (voor het grootste gedeelte gelegen in het stroomgebied van de Schelde) fungeert als toevoerkanal van Maaswater naar het stroomgebied van de Schelde. Multifunctionaliteit is hier heel belangrijk.

INFRASTRUCTUURKNELPUNTEN WEGWERKEN

In het kader van het infrastructuurmasterplan worden de **bruggen** over het kanaal verhoogd en het **vak Wijnegem-Antwerpen verbreed**. Bij infrastructuurwerken wordt een integrale benadering voorop gesteld waarbij bijzondere aandacht wordt geschonken aan ruimtelijke en landschappelijke inpassing.

WATERBESPARENDE MAATREGELEN

Er worden waterbesparende maatregelen genomen die ervoor zullen zorgen dat er ook bij sterk dalende debieten in langdurige droogteperiodes steeds voldoende water uit de Maas onttrokken kan worden zodat het Albertkanaal en de Antwerpse havendokken hun functies kunnen vervullen. Het water wordt ook gebruikt voor de productie van drinkwater. Op de **sluizencomplexen** van het **Albertkanaal** worden hiervoor **pompinstallaties** gebouwd. Deze installaties zullen in periodes van voldoende waterbeschikbaarheid ook als waterkrachtcentrale kunnen ingezet worden. Dit zal het mogelijk maken om het relatief belangrijke potentieel aan groene stroom uit waterkracht te benutten. Bij deze pompen wordt geopteerd voor de toepassing van vooruitstrevende en ecologisch verantwoorde technologie om mogelijke schade aan het visbestand tot een minimum te beperken. Na de reeds lopende realisatie van de installaties in Ham en Olen, worden de komende jaren ook op de andere sluizen van het Albertkanaal analoge installaties gebouwd.

05

DE BELEVINGSWAARDE VAN WATER

Waterlopen, waterwegen en waterplassen bieden heel wat mogelijkheden op het vlak van recreatie op en langs het water en herbergen waardevol landschappelijk en cultuurhistorisch erfgoed.

LANDSCHAP EN CULTUURHISTORISCH ERFGOED

Water heeft een belangrijke landschappelijke en cultuurhistorische waarde. Die waarden van onze waterlopen verdienen de nodige aandacht.

In het verleden werd de landschappelijke en, voornamelijk in stedelijke omgevingen, de cultuurhistorische waarde van de waterloop door allerlei ingrepen, zoals rechttrekking, verharding, verbreding en verdieping gewijzigd. We werken **initiatieven** uit om te komen tot een **waterloopherstel** en tot het **inpassen** van de **waterinfrastructuur in de stedelijke omgeving**. Bij nieuwe infrastructuur zal de waterbeheerder aandacht hebben voor het vrijwaren van het landschap en/of het integreren van de waterinfrastructuur in de omgeving.

Het opnieuw zichtbaar maken van waterlopen in de bebouwde omgeving versterkt de belevingswaarde van water en draagt bij tot een hogere waardering voor water. Open waterlopen in de stad zijn ook van betekenis als ecologische verbinding tussen de stad en de omliggende gebieden. Bovendien heeft open water een verkoelend effect tijdens hittegolven. Mogelijkheden om **waterlopen in de stad opnieuw zichtbaar te maken** worden geëvalueerd en projecten krijgen uitvoering.

Het **resterend cultuurhistorisch erfgoed** (zoals watermolens) en specifieke landschapselementen (bijv. uiterwaarden, wielen, ...) willen we **bewaren** en waar mogelijk **herstellen**.

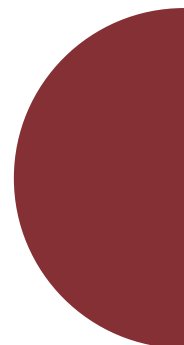
WATERGEBONDEN TOERISME EN RECREATIE

We willen de zichtbaarheid en de belevingswaarde van water verhogen door het toeristisch-recreatief gebruik van de waterlopen, de aanpalende jaagpaden en dijkwegen en de grotere plassen, binnen de draagkracht van het watersysteem, verder uit te bouwen.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen besteedt bijzondere aandacht aan het **recreatief medegebruik** van het **buitengebied**, met respect voor de draagkracht van het gebied. Dit **aandachtspunt** zal verder **doorvertaald** worden **in de ruimtelijke planvorming**.

Natuurlijke waterlopen hebben een hoge aantrekkingskracht. De uitbouw van zachte recreatie-mogelijkheden (wandelen, fietsen, ...) in natuurlijke valleigebieden houdt rekening met de draagkracht van die valleigebieden. Waar mogelijk wordt dit uitgevoerd in samenhang met rivier- en beekherstelmaatregelen, de aanleg van overstromingsgebieden en de realisatie van watergebonden natuurinrichtingsprojecten.

Ook de waterweginfrastructuur, havens en scheepvaart kunnen een educatieve en recreatieve meerwaarde hebben. Het **'beleidsplan waterrecreatie en -toerisme van de waterwegen en kust in Vlaanderen'** vormt de **leidraad** voor de ontwikkeling van watergebonden **recreatie op en langs de waterwegen**. Het beleidsplan voor waterrecreatie en -toerisme werd in 2003 opgesteld en vormt het kader voor overheden en sector om initiatieven en acties te ondernemen en projecten op te zetten die het beleid ter zake concreet vorm zouden geven. Het beleidsplan focust op 12 verbeterpunten. In uitvoering van één van deze punten richtte de Vlaamse Regering in 2005 het Overlegplatform voor waterrecreatie, sport en -toerisme voor waterwegen en kust op dat bestaat uit een Algemene Vergadering, een kernteam en de subteams Binnenvaartwegen en Kustjachthavens. Het Overlegplatform brengt alle betrokkenen van waterrecreatie binnen Vlaanderen samen (overheden, federaties en belangenorganisaties), bespreekt knelpunten en formuleert aanbevelingen voor

een veilige en duurzame waterrecreatie. Het forum zal ook aandacht hebben voor de nodige afstemming met het Federaal Overlegplatform Pleziervaart.

In 2011 gaf minister Crevits het overlegplatform de opdracht om het beleidsplan van 2003 te evalueren. De resultaten van de evaluatie werden in februari 2012 aan de Algemene Vergadering voorgelegd en onderschreven. Conclusies van de evaluatie waren:

- en herziening van het beleidsplan en het 12-puntenplan is niet vereist;
- voor elk van de 12 punten worden prioriteiten en doelstellingen voor de toekomst vastgesteld.

Vandaag bestaat er geen eenduidige of duidelijke regulering voor **kanoën of kajakken op onbevaarbare waterlopen**. Wegens de toenemende vraag naar vaarmogelijkheden voor kano's en kajaks wordt werk gemaakt van een juridisch kader, zodat duidelijk wordt waar kanoën en kajakken toegestaan is en waar er beperkingen zijn omwille van veiligheidsredenen of ecologische doelstellingen. De nodige ondersteuning door aangepaste infrastructuur (in- en uitstapmogelijkheden voor kanoërs en kajakers, signalisatieborden, ...) is hierbij essentieel. De regelgeving ivm kano- en kajak wordt waar mogelijk zoveel mogelijk grensoverschrijdend afgestemd.

De kwaliteit van het **zwemwater** aan de kust en in het binnenland wordt nauwgezet opgevolgd in uitvoering van de Zwemwaterrichtlijn (2006/7/EG). Jaarlijks wordt de lijst van de zwemwaters vastgelegd en worden de zwemwaterprofielen opgemaakt die een beeld geven van mogelijke gezondheidsrisico's en de maatregelen ter beperking van deze risico's.

06

KRACHTLIJN 6

"Samen werken aan een sterk en afgestemd waterbeleid"

98

BELEIDSOVERSCHRIJVENDE AFSTEMMING
EN SAMENWERKING VERSTERKEN

98

GRENDOVERSCHRIJDENDE
SAMENWERKING INTENSIFIËREN

99

PARTICIPATIE MIDDENVELD

99

COMMUNICEREN,
SENSIBILISEREN EN STIMULEREN

100

HANDHAVEN

101

EEN STERK EN

AFGESTEMD WATERBELEID

KRACHTLIJN 6

“Samen werken aan een sterk en afgestemd waterbeleid”

06

BELEIDSOVERSCHRIJDENDE AFSTEMMING EN SAMENWERKING VERSTERKEN

Een goede samenwerking tussen de beleidsdomeinen maakt een integrale aanpak van het waterbeleid en waterbeheer mogelijk. De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid is het overlegplatform van de diverse beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid en de bestuursniveaus die bij het waterbeleid betrokken zijn. Ook de waterbedrijven nemen deel aan het overleg. De CIW blijft verder investeren in een optimale beleidsoverschrijdende samenwerking en overleg bij de voorbereiding, de planning, de controle en de opvolging van het integraal waterbeleid in Vlaanderen. De bekkenstructuren staan in voor de bekken specifieke en gebiedsgerichte aspecten van het integraal waterbeleid.

Het voorontwerp van de tweede waterbeleidsnota werd voorbereid binnen de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid, het overlegplatform binnen Vlaanderen van de waterbeheerders en de bij het waterbeleid betrokken instanties.

De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid treedt op als de bevoegde autoriteit voor de implementatie van de Overstromingsrichtlijn en de kaderrichtlijn Water. De overstromingsrisicobeheerplannen worden in de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen geïntegreerd.

GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKING INTENSIFIËREN

De internationale coördinatie van de uitvoering van de kaderrichtlijn Water, van de uitvoering van de Overstromingsrichtlijn en van het waarschuwings- en alarmsysteem calamiteuze verontreinigingen wordt verder gezet en versterkt via de structuren van de Internationale Scheldec commissie en van de Internationale Maascommissie. Vlaanderen voert – naast multilateraal overleg binnen de Internationale Scheldec commissie en Maascommissie – bilateraal overleg met Nederland, Frankrijk, de andere Belgische gewesten en de Belgische federale overheid, hetzij via formele structuren zoals de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC), de Vlaams-Nederlandse Bilaterale Maascommissie (VNBM), het Intergewestelijk Overleg Waterwegen (IOW) ... hetzij op informele basis. Het bilateraal overleg vindt plaats op diverse schaalniveaus (stroomgebiedniveau, bekkenniveau en lokale niveau) en behandelt diverse thema's (waterkwaliteit, waterkwantiteit, grondwater, natuur-ecologie, ...).

Er wordt naar gestreefd om de nodige afspraken met de buurlanden en -gewesten te maken zodat elke partij verzekerd is van een optimale hoeveelheid water waarvan de noodzakelijke kwaliteit conform de nationale/regionale wettelijke bepalingen gegarandeerd wordt.

De grensoverschrijdende samenwerking kan ook verder versterkt worden door deelname aan grensoverschrijdende projecten voor waterbeheer, waarvoor Europese medefinanciering gezocht wordt in het kader van Interregprogramma's, LIFE, ...

PARTICIPATIE MIDDENVELD

Het participatiebeginsel vraagt dat burgers vroegtijdig en doeltreffend inspraak krijgen bij het voorbereiden, het vaststellen, het uitvoeren, het opvolgen en het evalueren van het integraal waterbeleid. Om hieraan invulling te geven organiseert de CIW onder meer op regelmatige basis overleg met het middenveld. De doelstelling van dit overleg is tweeledig: via een hogere betrokkenheid van het middenveld bij de werkzaamheden van de CIW bij het middenveld een groter draagvlak bekomen voor integraal waterbeleid en voor specifieke thema's of dossiers, zoals de waterbeleidsnota, het middenveld al in een vroeg stadium en/of conceptuele fase betrekken. Het overleg wordt georganiseerd in samenspraak met de secretariaten van de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, ...

Via de bekkenraden is het middenveld bij het gebiedsgericht waterbeheer en -beleid in het algemeen en bij de opmaakprocessen van de verschillende waterbeheerplannen in het bijzonder betrokken.

06

COMMUNICEREN, SENSIBILISEREN EN STIMULEREN

COMMUNICEREN, INFORMEREN EN SENSIBILISEREN

De verdere implementatie van het integraal waterbeleid in Vlaanderen heeft nood aan een breed maatschappelijk draagvlak. Dit draagvlak verhoogt de bereidheid van burgers en sectoren om inspanningen te leveren ten voordele van het watersysteem.

Via een doordacht communicatiebeleid zal de samenwerking tussen de betrokken actoren verder gestimuleerd worden door hen te informeren en te sensibiliseren over de meerwaarde van de integrale aanpak van het watersysteem. Het is belangrijk dat het publiek en andere overheden geïnformeerd en gesensibiliseerd worden over en bewust gemaakt worden van het gevoerde beleid en van ieders verantwoordelijkheden inzake de bescherming van de watersystemen. Urbanisatie, landinrichting en -gebruik, activiteiten van de huishoudens, de landbouw en van het bedrijfsleven zorgen voor een druk op het watersysteem. Het communicatiebeleid is gericht op het verhogen van de kennis over waterbeheer en het verbreden van het maatschappelijk draagvlak voor het waterbeleid en bijgevolg van de bereidheid van burgers en sectoren om inspanningen te leveren ten voordele van het watersysteem.

De Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid en de bekkenoverlegstructuren zullen hiertoe hun **communicatiestrategie verder uitbouwen** en uitvoeren. Voor de verschillende doelgroepen zal een **sensibilisatiebeleid** worden gevoerd om een gedragsverandering verder mogelijk te maken. Er zal worden gewerkt aan een **gebiedsgerichte invulling** hiervan.

Ook de verdere **uitbouw** van de **samenwerking** tussen de bij het integraal waterbeleid betrokken **actoren** moet het draagvlak voor een integraal waterbeleid verder verhogen. **Via** de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid en de **overlegstructuren** opgericht in het kader van het decreet Integraal Waterbeleid zal deze samenwerking verder worden gestimuleerd en uitgebouwd.

Het publiek en de sectoren worden gestimuleerd tot participatie en overleg in de voorbereidende fase van de waterbeheerplannen.

STIMULEREN

We kiezen ervoor om de verschillende doelgroepen bijkomend te stimuleren om doelgerichte maatregelen te nemen. Dit kan door doeltreffender te subsidiëren, gericht financieel te stimuleren of door het (gebieds)gericht stimuleren van doelgroepen tot het nemen van multifunctionele maatregelen die water- en natuur-, landbouw- of landschapsbeheer combineren. Er zal onderzocht worden op welke manier de structuren van het integraal waterbeleid hierin een actievere rol kunnen spelen.

HANDHAVEN

In aanvulling op het sensibilisatiebeleid en stimuleringsbeleid is **effectief** en **efficiënt handhaven** nodig. Dit is het sluitstuk. Gebiedsgerichte communicatie, informatie en sensibilisatie vooraf en tijdens handhaving is belangrijk.

In uitvoering van het **Milieuhandhavingsdecreet** en de bijhorende artikelen uit het Milieuhandhavingsbesluit zijn de waterbeheerders bevoegd voor het toezicht op verschillende bepalingen uit het decreet Integraal Waterbeleid, artikel 2 Wet Oppervlaktewaterverontreiniging, artikel 12 Afvalstoffendecreet (nu artikel 12 Materialendecreet) en hun uitvoeringsbesluiten. Daarnaast kunnen de waterbeheerders via hun handhavingsbevoegdheid zoals geregeld in de wet van 28 december 1967 houdend het beheer van onbevaarbare waterlopen – regeling die niet onder het Milieuhandhavingsdecreet valt – bijdragen tot een goed waterbeheer: correct onderhoud van private kunstwerken, regeling van buitengewone werken aan de waterlopen, bescherming waterdoorvoer,... De **krachtlijnen** en de **prioriteiten** van het **milieuhandhavingsbeleid** zullen **worden bepaald** rekening houdend met de aanbevelingen in de jaarlijkse milieuhandhavings-programma's, opgesteld in de schoot van de Vlaamse Hoge Raad voor de Milieuhandhaving. Hierbij wordt gestreefd naar een verbeterde afstemming tussen de handhavingsplannen van de verschillende waterbeheerders naar een verbeterde samenwerking tussen waterbeheerders en andere handhavers en naar een stroomlijning van de handhavingsprocedures. De mogelijke tekorten in de handhaving en handhavingsprocedures worden geïnventariseerd en voorstellen tot remediëring

worden gemaakt. Door de bestaande verplichtingen beter te laten respecteren, kan de nood aan bijkomende maatregelen in sommige gebieden mogelijk verminderd worden. Dit kan leiden tot een win-winsituatie voor zowel de aangelanden als de waterbeheerder.

Aandacht zal uitgaan naar de handhaving van de 5 meterzone (openbare erfdiensbaarheid, verbod op bemesting) en de 1-meter zone (verbod op grondbewerkingen en bestrijdingsmiddelen langs onbevaarbare waterlopen, naar de aansluitverplichtingen op riolen (aansluiten afvalwater en afkoppelen hemelwater), naar het bouwen en ophogen in overstromingsgevoelige gebieden en het toepassen van bronmaatregelen (hemelwaterputten, infiltratie- en buffervoorzieningen) opgelegd in (stedenbouwkundige) vergunningen.

Met de **uitvoering** van het **Milieuschadedecreet** wordt maximaal aangesloten bij de uitvoering van het Milieuhandhavingsdecreet, waarbij het Milieuschadedecreet beschouwd wordt als een aanvulling op het Milieuhandhavingsdecreet.

In uitvoering van de decreten Milieuhandhaving en Milieuschade wordt het beleid op het vlak van crisisbeheer bij milieu-incidenten waarbij het watersysteem betrokken is, verder uitgewerkt, rekening houdend met internationale richtlijnen ter zake.

Er gaat aandacht naar het naleven van de randvoorwaarden inzake erosie binnen de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

BIJLAGE

De coherentie van de tweede waterbeleidsnota met de beleidsnota's van de Ministers en het vierde Milieubeleidsplan

Selectie van de meest relevante doelstellingen voor het integraal waterbeleid	Tweede Waterbeleidsnota
BELEIDSNOTA 2009-2014 LEEFMILIEU EN NATUUR (Minister Joke SCHAUVLIEGE)	
(15) SD: Het beleid en het beheer van de watersystemen worden verbeterd en geënt op een integrale visie en op kennis van de watersystemen	1.2
(17) OD: Een visie voor het waterbeleid is gebaseerd op een betere kennis over waterbeheer en kan rekenen op een breed draagvlak	1.2.3, 1.2.6, 7.1
(18) SD: De goede ecologische toestand van oppervlaktewater en de goede toestand van het grondwater worden bereikt binnen de voorziene termijnen	1.2.5, 2.2
(19) OD: Door betere instrumenten wordt de waterkwaliteit verder verbeterd	5.2, 2.2
(20) OD: De waterzuivering in Vlaanderen wordt verder uitgebouwd	2.2.1
(21) OD: Overheden werken beter samen aan een betere waterkwaliteit	7.1
(22) OD: Door inrichting, ruiming en onderhoud verbetert de ecologische toestand van de onbevaarbare waterlopen	4.2.1
(23) OD: De schade door overstromingen wordt maximaal voorkomen en beperkt	4.2
(24) OD: De watervoorraden worden kwalitatief en kwantitatief veilig gesteld en een voldoende aanbod van drink- en proceswater aan een redelijke kostprijs is gegarandeerd	3.2, 2.2
(55) OD: Vlaanderen zal, in uitvoering van de Europese regelgeving, de instandhoudings-doelstellingen opmaken en tegen 2015 zal het grootste deel van de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren, effectief in uitvoering zijn	1.2.5, 2.2.1
(56) OD: Verder bouwend op het overlegmodel tussen alle betrokken partners, wil Vlaanderen met de uitvoering van het Sigmaphan, het Zwinproject, het Grensmaasproject als ook met het rivierherstel Leie, de natuurlijkheid, de beveiliging tegen overstromingen en de bevaarbaarheid van waterlopen laten samensporen	4.2.2
(47) OD: We stimuleren gemeenten en landbouwers om over te gaan tot erosiebestrijdingswerken en passende beheersmaatregelen	4.2.1
BELEIDSNOTA 2009-2014 MOBILITEIT EN OPENBARE WERKEN (Minister Hilde CREVITS)	
Integraal waterbeleid (sd)	1.1
Van een integraal waterbeleid naar een geïntegreerd waterbeleid (od)	1.2
De Europese kaderrichtlijn Water, de Europese Overstromingsrichtlijn en het Vlaams decreet Integraal waterbeleid verder implementeren (od)	1.2.5
Inzetten op het beheersen van de waterkwantiteit (sd)	4.2
Multifunctionaliteit (sd)	6.1
Naar een milieugeïntegreerde functie (od)	6.1
Naar een nieuwe ruimtelijke – landschappelijke functie (od)	6.1
Architecturale en stedenbouwkundige kwaliteit (od)	6.1.4
Uitbouwen van een toeristisch potentieel van de waterwegen en de kust (od)	6.1.4
Vlot en veilig verkeer (sd)	6.1.3
De bestaande maritieme en waterwegnetwerken optimaal benutten (od)	6.1.3
Logistiek Vlaanderen als slimme draaischijf van Europa (sd)	6.1.3
Logistieke ketens versterken en in Vlaanderen verankeren (od)	6.1.3
Innovatie in de logistieke ketens stimuleren (od)	6.1.3
Logistiek Vlaanderen – “Samen sterk” (od)	6.1.3
Beperking van de impact van de vervoerssector op mens en milieu (sd)	6.1.3
De schakels van het vervoersnetwerk optimaal beheren en uitbouwen (sd)	6.1.3
Het waterwegennet beheren en gericht uitbreiden (od)	6.1.3
De economische poorten – de zeehavens en de luchthavens – versterken (sd)	6.1.3
Zeehavens versterken – toekomstgerichte maritieme toegankelijkheid (od)	6.1.3

BELEIDSNOTA 2009-2014 LANDBOUW, VISSERIJ EN PLATTELANDSBELEID (Minister Kris PEETERS)	
Landbouwers krijgen kansen: afstemming met water: - Verder werken aan het concept blauwe diensten en aan de uitwerking van deze diensten die door landbouwers worden geleverd tegen een gepaste vergoeding; - Ontwikkelen van win-winsituaties voor landbouw en waterbeheer; - Inzetten van de best beschikbare instrumenten om nadelige effecten voor land- en tuinbouw te beperken of te milderen; - Streven naar een meer rationeel watergebruik, bv. via wateraudits	5.2, 1.2.3, 4.2, 2.2
Opvolgen van de operationalisering van vergoeding van schade en van een flankerend beleid	4.2, 2.2
Verder werken aan de reductie van pesticiden	2.2
Uitvoeren van het tweede Vlaamse programma voor plattelandsontwikkeling (PDPO II) en opmaken van een evenwichtig derde Vlaams programma voor plattelandsontwikkeling (PDPO III) dat oplossingen aanreikt voor de noden van de Vlaamse landbouw, het platteland en zijn omgeving	5.2, 2.2, 4.2, 3.2
Vertalen van het fundamenteel onderzoek naar praktisch oplossingen voor uitdagingen met betrekking tot klimaat, toenemende druk op inputs zoals water en de vraag naar productie van publieke goederen	1.2.5, 5.2, 4.2, 3.2
BELEIDSNOTA 2009-2014 RUIMTELIJKE ORDENING (Minister Philippe MUYTERS)	
Operationele doelstelling 1. Verder inzetten op de effectieve uitvoering van het RSV	1.2.3, 4.2
Operationele doelstelling 6. Garanderen van 'groen' in de steden	4.2, 6.1.4
Operationele doelstelling 8. Werken aan een aantrekkelijk, leefbaar en vitaal platteland	1.1.2, 5.2, 4.2, 6.1.4
Operationele doelstelling 9. Beschermen en versterken van de open ruimte, landbouw, natuur en bos	1.1.2, 4.2, 2.2
Operationele doelstelling 10. Verder inzetten op functionele verweving	1.1.2, 5.2, 4.2
Operationele doelstelling 14. Ondersteunen van multimodaal transport, modal shift en comodaliteit door middel van infrastructuur	6.1.3
Operationele doelstelling 17. Het partnerschapsmodel	1.2.3, 1.2.5, 1.1.2
Operationele doelstelling 19. Snellere procedures bij concrete investeringsprojecten	1.2.5, 4.2
Operationele doelstelling 20. Verdere evaluatie vergunningsprocedures	1.2.5, 4.2
VIERDE MILIEUBELEIDSPAN (MINA-PLAN 4) (PLANDOELSTELLINGEN THEMA WATER)	
In 2021 hebben de meeste Vlaamse oppervlaktewaterlichamen een goede toestand bereikt. In 2015 zijn alle kwaliteitsaspecten van het watersysteem verder verbeterd. (Het aandeel oppervlaktewaterlichamen met een goede biologische kwaliteit is toegenomen; Het aandeel oppervlakte-waterlichamen met goede fysisch-chemische kwaliteit is toegenomen; Het aandeel oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de normen voor milieugevaarlijke stoffen is toegenomen)	2.2
In 2021 is de kwaliteit van het grondwater voldoende verbeterd en het duurzaam kwantitatief beheer is gegarandeerd zodat voldaan is aan de kwaliteitsvereisten van de kaderrichtlijn Water. Het aandeel grondwaterlichamen met een goede chemische toestand is toegenomen; Het aandeel grondwaterlichamen met een goede kwantitatieve toestand is toegenomen)	3.2, 2.2
In 2015 is de gebiedsgerichte kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater verbeterd. (De kwaliteit van oppervlaktewateren, die bescherming moeten genieten in het kader van natuur of drinkwaterproductie, en van zwemwater verbetert; In het landbouwgebied neemt de nutriëntenconcentratie van het oppervlaktewater af)	2.2
In 2015 zijn de emissies van verontreinigende stoffen naar het water verminderd. (De uitstoot van alle 'prioritaire' stoffen is substantieel verminderd. Voor de 'gevaarlijke prioritaire' stoffen wordt gestreefd naar nullozing; De totale druk van pesticiden is gereduceerd)	2.2
De Vlaamse overheid investeert in waterzuivering, inrichting en ruiming van waterlopen en de saneringen van vervuilde waterbodems. (De stedelijke en individuele waterzuivering is verder uitgebouwd; De waterlopen worden ingericht met het oog op structuurherstel)	2.2, 4.2
De Vlaamse overheid richt zich op de instandhoudingsdoelstellingen en investeert in de sanering van natuurgerichte knelpunten. (Het aandeel gesaneerde prioritaire vismigratieknelpunten neemt toe)	1.2.5, 2.2
Het gebruik van primaire grondstoffen en materialen is verminderd en de inzet van volwaardige alternatieven neemt toe. Tegelijk wordt op een meer milieuverantwoorde wijze geconsumeerd. (Hoogwaardig water wordt, waar mogelijk, vervangen door laagwaardig water, bv. door de inzet van hemelwater)	4.2, 3.2

SAMENVATTING

Van Europees beleid tot Vlaams integraal waterbeleid

Het Vlaamse integraal waterbeleid wordt in grote mate bepaald door de Europese wetgeving. Vooral de kaderrichtlijn Water speelt een belangrijke rol. Het decreet Integraal Waterbeleid stelt het kader voor Vlaanderen. De coördinatie en organisatie van de planning van het integraal waterbeleid valt onder de Vlaamse minister die bevoegd is voor Leefmilieu en Waterbeleid. De Coördinatie-commissie Integraal Waterbeleid (CIW) coördineert en verenigt op Vlaams niveau de verschillende waterbeheerders en administraties op het vlak van waterbeleid, de bekkenoverlegstructuren op gebiedsgericht niveau.

Waar wil Vlaanderen naartoe?

Wij streven naar zo veel mogelijk natuurlijk functionerende watersystemen, in samenhang met hun omgeving. We streven ook naar een duurzame ontwikkeling.

Een integraal waterbeleid ziet waterlopen als ruimtelijk structurerende componenten. De ruimte die voor water wordt vrijgemaakt moet zo efficiënt en multifunctioneel mogelijk worden gebruikt door de diverse doelgroepen. De veerkracht van de watersystemen moet daarbij verhoogd worden en problemen gebundeld in een gebiedsgerichte aanpak. Daarbij staan veiligheid en duurzaamheid vooraan. Bij droogtes en overstromingen is voorkomen beter dan genezen. Flexibele maatregelen en samenwerking van alle partijen zijn dan ook noodzakelijk, net als het delen en ontwikkelen van kennis en ervaring.

Wat is de Vlaamse waterbeleidsnota?

De waterbeleidsnota is een beleidsdocument van de Vlaamse Regering en geeft een overzicht van de te behandelen waterbeheerkwesties en prioriteiten, een algemene beleidsvisie en een aantal specifieke krachtlijnen om deze visie te realiseren. Het gaat de planvorming vooraf en bevat dus geen concrete

acties of maatregelen. De eerste waterbeleidsnota van 2005 wordt vóór einde 2013 herzien en daarna om de zes jaar. De CIW bereidt het (voor)ontwerp van de waterbeleidsnota voor.

De waterbeleidsnota is opgebouwd rond zes thema's. Ieder thema (behalve het vijfde en zesde) wordt ingeleid door (minstens) één waterbeheerkwestie. Deze kwestie omvat de voornaamste probleempunten rond het thema. De krachtlijnen geven de grote doelstellingen van het integraal waterbeleid aan, ze gaan hierbij breder dan het weergeven van de manier waarop de uitdagingen (de waterbeheerkwesties) zullen worden aangepakt.

Wat zijn daarbij onze uitdagingen?

Wij willen, zowel voor oppervlakte- als voor grondwater, de goede toestand bereiken, een betere bescherming tegen overstromingen garanderen en de gevolgen van de klimaatverandering opvangen. We willen bijdragen aan de instandhouding van beschermde soorten en aan een duurzame en veilige watervoorziening voor mens en natuur. Daarbij moeten de financiële middelen zo efficiënt mogelijk worden ingezet en moeten we blijven investeren in samenwerking, overleg en informatie.

DE KWALITEIT VAN HET WATERSYSTEEM

WATERBEHEERKWESTIE 1

“Het halen van de goede toestand van het oppervlaktewater vergt extra inspanningen”

Ondanks een verbeterde kwaliteit zullen in 2015 maar 7 van de 202 **oppervlaktewaterlichamen** de goede chemische en ecologische toestand kunnen bereiken. De voornaamste oorzaken zijn een teveel aan nutriënten, zuurstofbindende stoffen, bepaalde pesticiden en andere milieugevaarlijke stoffen. Naast de verontreiniging door huishoudens en industrie hebben landbouw, historische verontreiniging van de waterbodems, de vele aanpassingen van waterlopen en het intens gebruik van water in droge periodes een negatieve impact op de verontreiniging.

WATERBEHEERKWESTIE 2

“Bijkomende acties moeten worden ingezet om de goede chemische toestand van het grondwater te halen”

De chemische toestand van 74 % van de **grondwaterlichamen** in Vlaanderen is ontoereikend. De combinatie met de ontoereikende kwantiteit ervan maakt dat slechts 7 van de 42 grondwaterlichamen in 2015 de goede toestand zullen halen. De belangrijkste oorzaken van de diffuse verontreiniging zijn stikstof, pesticiden en zware metalen. Ook de verzilting vormt een probleem.

KRACHTLIJN 1

“De kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren”

Punt- en diffuse bronnen pakken we gecombineerd aan. Voor industriële puntbronnen blijft het heffingen- en vergunningensysteem belangrijk. De huishoudelijke puntbronnen zijn nu voorzien van een septische put, maar in de toekomst wordt de aansluiting op een collectieve zuivering of een individuele behandelingsinstallatie aangewezen. Voor de diffuse verontreiniging moet vooral de nutriëntenhuishouding in de watersystemen worden verbeterd door het toepassen van de Nitraatrichtlijn en het Mestdecreet. Een verbod of het opleggen van beperkingen aan het gebruik en vooral het correct gebruik voor, tijdens en na de behandeling met pesticiden draagt bij aan de aanpak van diffuse verontreiniging. Voor beide kan bijvoorbeeld zo nodig het instrument oeverzones actiever worden ingezet. Ook de inrichting van focusgebieden met verscherpte nitraatresidunormen is een mogelijke aanpak. Voor prioritairere stoffen moet de verplichte inventaris ervan ons heel wat leren over het aandeel van de verschillende bronnen. Een goed georganiseerde handhaving is belangrijk bij de aanpak zowel van puntbronnen als van diffuse verontreiniging.

De **kwaliteit van het grondwater** moet **verbeteren** door herstelprogramma's voor grondwaterlichamen en reductieprogramma's voor specifieke verontreinigende stoffen. Ze willen vooral het overmatig inspelen van nutriënten en pesticiden tegengaan. Aangepaste landbouwtechnieken worden ook verder gestimuleerd. Op Vlaams niveau kunnen beperkingen of een verbod worden opgelegd voor probleempesticiden.

We willen de **saneringsinfrastructuur** verder uitbouwen en 98 % van de Vlamingen aansluiten op een collectieve zuivering, de overige 2 % moeten hun afvalwater individueel behandelen. Daarnaast zorgen we ook voor een goed onderhoud en

de vervanging van de bestaande saneringsinfrastructuur. Gemeentelijke en bovengemeentelijke investeringsprogramma's moeten het bestaande stelsel optimaliseren door aandacht te besteden aan projecten die de verdunning van het afvalwater terugdringen en de overstortwerking verminderen. Met het oog op vervanging en onderhoud van het rioleringsstelsel moet de taakverdeling tussen gewest en gemeente uitgeklaard worden. Zowel de verdere uitbouw als de optimalisatie van de saneringsinfrastructuur vragen een duurzame financiering op lange termijn. Projecten moeten ook sneller verlopen. Economisch en ecologisch toezicht op de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur dient verder uitgebouwd, net als het onderzoek naar energiewinning uit afvalwater en het hergebruik ervan.

Om de **verdunning van afvalwater en te frequent werkende overstorten** tegen te gaan blijft het scheiden van afval- en hemelwater en het vasthouden van hemelwater aan de bron het uitgangspunt, zowel bij nieuwbouw als bij (her)aanleg van rioleringen. Hierbij aansluitend moet ook aandacht gaan naar de herwaardering en het onderhoud van het grachtenstelsel en het eventueel inschakelen van openbaar domein als infiltratievoorziening of tijdelijke opslag van hemelwater.

Met de gebiedsgerichte aanpak via **structuurherstelprogramma's** wordt prioritair ingezet op het herstel van de natuurlijke dynamiek. Dit kan via natuurtechnische milieubouw, zoals de aanleg van natuurvriendelijke oevers, de heraankoppeling van meanders of door de inrichting van oeverzones. Structuurherstel kan een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van natuurdoelstellingen. De prioriteit gaat dan ook naar waterlopen in speciale beschermingszones voor een maximale bijdrage aan het natuurherstel.

Bij de **bescherming van ecosystemen** is het concretiseren van de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor

de verschillende speciale beschermingszones belangrijk. Het lokaliseren van de instandhoudingsdoelstellingen maakt duidelijk waar de uitdagingen liggen voor het waterbeheer. Vismigratiekelpunten vormen hier een belangrijk aandachtspunt en worden gesaneerd volgens een vastgestelde prioritering (Benelux-beschikking). Voor de ecologisch waardevolle soorten worden herstel- en beschermingsprogramma's uitgewerkt. De intensieve bestrijding van invasieve soorten wordt verder gezet. Oppervlaktewaterlichamen met beschermingsgebieden voor drinkwater en met speciale beschermingszones krijgen extra prioriteit bij de aanduiding van speerpuntgebieden en aandachtsgebieden. Andere elementen die gebruikt worden in deze aanduiding zijn doelafstand, verbeterpotentieel en terreinkennis.

In het **Kust- en Poldersysteem heerst een fragiel evenwicht** tussen zoet en zout water waardoor de beschikbaarheid van zoet water beperkt is. Herstelprogramma's zullen worden uitgewerkt om de reserves hiervan naar de toekomst veilig te stellen. De **verziltingsproblematiek** van het **kanaal Gent-Terneuzen** zal verder onderzocht worden.

DUURZAME WATERVOORRADEN EN WATERVOORZIENING

WATERBEHEERKWESTIE 3

“Het waterverbruik verder in de juiste richting sturen”

Slechts 3 % van het water op aarde is zoet en daarvan heeft maar 0,33 % de vorm van oppervlaktewater of ondiep grondwater. De waterbeschikbaarheid in Vlaanderen behoort tot de laagste van Europa. Dit heeft te maken met de dichte bevolking en het gebrek aan heel grote rivieren. Het waterverbruik in Vlaanderen daalt, maar de druk op de voorraden blijft hoog, zowel door bevolking, industrie als landbouw.

Grondwater wordt door zijn goede kwaliteit en lage prijs (te) veel gebruikt met als gevolg dat een derde van de grondwaterlichamen ontoereikend is en op bepaalde plaatsen zelfs met uitputting bedreigd. Bovendien zijn een aantal winningen illegaal.

KRACHTLIJN 2

“De watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen”

Duurzame drinkwatervoorziening wordt gegarandeerd door Waterveiligheidsplannen op te maken die bijdragen tot een veilige drinkwatervoorziening. Ter ondersteuning hiervan worden i.s.m. de drinkwatermaatschappijen brondossiers opgemaakt waarin de risicoactiviteiten worden geïnventariseerd. Zij maken ook gebiedsspecifieke en gedetailleerde visies op over toekomstig gebruik van drinkwater. Verder is het uiteraard noodzakelijk dat waterwinningsinfrastructuur en hoofdleidingen goed onderhouden worden.

Waterschaarste vermijden is de verantwoordelijkheid van zowel overheid, watermaatschappijen, bevolking, industrie

en landbouw. We stimuleren bedrijven om wateraudits te laten uitvoeren om te zien waar water kan bespaard of hergebruikt worden. Ook in woningen en kantoren kan verder geoptimaliseerd worden. Hergebruik moet sowieso gestimuleerd worden in diverse sectoren en nieuwe toepassingen. Aangepaste tarifiering kan duurzaam en efficiënt gebruik stimuleren. Water moet meervoudig gebruikt worden, niet alleen in ons dagelijks leven maar in heel ons consumptiepatroon.

Grondwater mag in principe **alleen gebruikt worden waar het onontbeerlijk is** voor het productieproces. Daarbij moeten zo veel mogelijk waterbesparende technieken en doorgedreven hergebruik gecombineerd worden met inzet van beschikbare waterbronnen. Dit gebeurt gefaseerd, met evenwaardige engagementen bij buurlanden en -gewesten en gekoppeld aan een beleid met gebiedsspecifieke heffingen en sluitende vergunningen. Deze vergunningen zijn gebaseerd op contingenten of vaste volumes grondwater. Eén instantie die het overzicht over vraag en aanbod bewaart en een beleid per grondwatersysteem zijn hierbij noodzakelijk. Hiermee gepaard gaat ook een goed handhavingsbeleid, dat controleert en illegale winningen opspoort en sanctioneert.

14 van de 42 Vlaamse grondwaterlichamen zijn kwantitatief ontoereikend. Hiervoor worden **herstelprogramma's** opgesteld. Deze bestaan uit wetenschappelijk onderbouwde acties en maatregelen en moeten binnen een bepaalde timing zorgen voor een goede kwantitatieve toestand.

WATERTEKORT EN DE WATEROVERLAST

WATERBEHEERKWESTIE 4

"De schade van wateroverlast en watertekort moet verder geminimaliseerd worden"

Watersystemen zijn **niet altijd in balans**, en **overstromingen** en **verdroging** zijn daarvan sprekende bewijzen. Het komt erop aan een goed evenwicht te vinden tussen vasthouden, bergen en afvoeren. In het dichtbevolkte Vlaanderen is de ruimte voor het watersysteem minimaal. De toename van de verharde oppervlaktes en het teveel aan sediment in de waterlopen bemoedigen het (wankele) evenwicht.

KRACHTLIJN 3

"Het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken"

De strategie "**vasthouden-bergen-afvoeren**" blijft behouden: overlast aan de bron aanpakken en verdroging voorkomen, vooral met het oog op de nakende klimaatverandering.

Hemelwater moet prioritair worden **hergebruikt** of **geïnfiltreerd** worden waar het valt. Daarna kan men het bufferen en **vertraagd afvoeren**.

De ruimte voor water wordt o.a. verzekerd door de **watertoets**, die erover waakt dat het verlies aan ruimte moet worden gecompenseerd. Deze verantwoordelijkheid wordt gedeeld met private initiatiefnemers. Een uitdoofbeleid voor woningen gelegen in overstromingsgebieden of het wegnemen van infrastructuur in overstromingsgebieden behoort ook tot de mogelijkheden. Ten slotte wil men de doorwerking van "**signaalgebieden**", waar waterberging overlapt met nog niet ontwikkelde harde bestemmingen, verder intensifiëren.

De **schade door wateroverlast minimaliseren** steunt op de uitwerking van een **meerlaagse veiligheid** met maatregelen inzake de "**3 P's**" (protectie, preventie en paraatheid). Belangrijk daarbij is dat de **waterbeheerplannen worden uitgevoerd**, zodat ook met een veranderd klimaat de schade beperkt wordt. Er worden ook veiligheidsniveaus vastgelegd: voor de waterlopen worden verder scenario's gehanteerd die de kansen dat bepaalde gebieden overstroomden bepalen en instrumenten toepassen om de schade te berekenen. Het is ook belangrijk het integraal waterbeleid te laten "**doorsijpelen**" in de ruimtelijke ordening maar ook om de bewustwording bij de burger te vergroten door waarschuwings- en voorspellingsystemen. Ook moet de intelligente besturing van schuiven, stuwen, enz. bijdragen tot meer efficiëntie.

Een degelijk ruimtelijk beleid met minder verharde oppervlaktes kan de **watertekorten helpen minimaliseren**. De milieukwantiteitsdoelstellingen zorgen dan weer voor een goede waterbalans en een multifunctionele benadering.

De **sediment- en de waterbodemoestand efficiënt aanpakken** gebeurt op de eerste plaats door erosie en sedimentaanvoer preventief te stoppen. We maken versneld werk van de uitvoering van de erosiebestrijdingsplannen, landbouwers worden nog sterker gesensibiliseerd om andere methodes te gebruiken. Bij onvoldoende effect kan geopteerd worden tot ruimen van het slib. De afvoercapaciteit van onze waterlopen wordt gegarandeerd, wat op sommige plaatsen een aanpak van de historische achterstand vraagt. De specie wordt hergebruikt als secundaire grondstof. Historisch verontreinigde bodems worden stapsgewijs gesaneerd binnen de financiële mogelijkheden.

Duurzaam kustbeheer **beperkt de waterschade en verzekert de veiligheid**. De maatregelen hiervoor zijn opgenomen in het Masterplan Kustveiligheid en worden

aangevat tegen 2015. In synergie hiermee en met het oog op de zeespiegelstijging werd het project "Vlaamse Baaien 2100" opgestart. Binnen het multifunctioneel karakter van de kust is vooral de bescherming tegen overstroming belangrijk. Het **tijgevoelige deel van de Schelde** moet veilig gesteld worden tegen het stijgende overstromingsrisico door de klimaatverandering. De uitvoering van het geactualiseerd Sigmaplan wordt daarom gefaseerd voortgezet. Het **debiet van de Maas** is sterk variabel. Voor een beter evenwicht tussen watertekort en -teveel worden verdere veiligheidsmaatregelen in het winterbed van de Grensmaas uitgevoerd i.s.m. Rijkswaterstaat Nederland. Het is ook de bedoeling om met Wallonië en Frankrijk over Leie en Schelde afspraken over de waterverdeling op termijn in een **overeenkomst** vast te leggen. Er wordt werk gemaakt van de verdere aanpak van de wateroverlast in het Denderbekken.

FINANCIERING VOOR HET WATERBEHEER

WATERBEHEERKWESTIE 5

"Grote uitdagingen met beperkte middelen"

De vele Vlaamse inspanningen vragen de inzet van veel financiële middelen. Kosten en baten voor maatschappij en natuur en meest efficiënte maatregelen worden voortdurend afgewogen. Alle gebruikersgroepen moeten ook een redelijke bijdrage betalen voor watervoorziening, -afvoer en -zuivering: de vervuiler betaalt mee.

KRACHTLIJN 4

"De visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen"

Bij het **uitwerken van een financieringsplan op lange termijn** zal bekeken worden hoe de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur en hoe de maatregelen voor ecologisch herstel, waterbodemonderzoek en -sanering, veiligheid tegen overstromingen, watertekort enz. gefinancierd zullen worden. Op lange termijn moeten de huidige instrumenten geëvalueerd en een alternatieve financiering uitgewerkt worden. Alle maatregelen moeten een **zo groot mogelijke milieuwinst** opleveren tegen de **laagst mogelijke kost**. De financiële inspanningen voor de gebruikersgroepen moeten in verhouding redelijk en betaalbaar blijven. Aan de hand van een verfijnde economische analyse moeten we een beter zicht krijgen op de huidige kostenterugwinningspercentages en bijdragen van de gebruikssectoren voor de waterdiensten zodat men de gebruikers van water een **redelijke bijdrage kan laten betalen**. We bekijken ook hoe we het inzamelen en zuiveren van afvalwater en het afvoeren van overtollig hemelwater **best kunnen financieren**, o.a. uit de saneringsbijdrage op de drinkwaterfactuur, de gewestelijke subsidies en de benodigde algemene en nieuwe middelen. Tenslotte helpt de **ecosysteem-benadering** gunstige situaties te identificeren, mede door het verder inzetten van blauwgroene diensten, die bv. win-winsituaties leveren voor waterbeheer én landbouw.

MULTIFUNCTIONEEL WATERGEBRUIK

KRACHTLIJN 5

“Verder stimuleren van het multifunctioneel gebruik van water”

Water voor industrie, landbouw en huishoudens.

Industrie, landbouw en huishoudens hebben veel water van goede kwaliteit nodig en doen al grote inspanningen om hun waterverbruik of -verontreiniging te verminderen. Toch moeten landbouw en industrie aangemoedigd worden om te blijven innoveren. Huishoudens zouden drinkwater alleen mogen gebruiken voor consumptie.

Water voor natuur en ecologie. Natuur en water zijn sterk met elkaar verbonden. Er wordt verder geïnvesteerd in waterzuivering en prioriteit gegeven aan structuurherstel van de waterlopen: vismigratie, natuurlijke milieubouw, enz. Invasieve soorten worden bestreden ter bescherming van de biodiversiteit.

Scheepvaart. Het River Information Services systeem wordt verder ontwikkeld voor een vlottere en veiligere afhandeling van de scheepvaart, net als de nautische ketenbenadering via havencoördinatie-platforms. De comodaliteit en modal shift naar vervoer op het water en per spoor zullen verder bevorderd en de infrastructurele tekorten weggewerkt worden. De vier Vlaamse zeehavens worden verder ondersteund en er wordt gestreefd naar een ecologische binnenvaart. In het Scheldegebied wordt het waterwegennetwerk en de maritieme toegankelijkheid verbeterd en de infrastructuur van het Albertkanaal wordt aangepakt.

Water om te beleven. Vele waterlopen werden vroeger, vooral in de steden, recht getrokken, overwelfd, verhard, verbreed of

verdiept. We willen komen tot een waterlooperherstel en het inpassen van de waterlopen in **stad** of **landschap**. Het water moet weer zichtbaar worden in de stad en **cultuurhistorisch erfgoed** zoals watermolens moet bewaard en hersteld worden.

Toeristisch recreatief gebruik van waterlopen, jaagpaden, dijkwegen en grotere plassen moeten verder uitgebouwd worden. Er komt ook een juridisch kader voor kanoën en kajakken op onbevaarbare waterlopen. Ten slotte wordt de kwaliteit van het zwemwater aan de kust en in het binnenland verder nauwgezet opgevolgd.

EEN STERK EN AFGESTEMD INTEGRAAL WATERBELEID

KRACHTLIJN 6

“Samen werken aan een sterk en afgestemd waterbeleid”

De CIW zorgt voor de versterking van de beleidsoverschrijdende samenwerking op Vlaams niveau, de bekkenoverlegstructuren op gebiedsgericht niveau.

Vlaanderen voert multilateraal en bilateraal overleg met de buurlanden en -gewesten en streeft naar duidelijke afspraken waarbij elke partij verzekerd is van een optimale hoeveelheid water.

De bevolking moet vroegtijdig en effectief inspraak krijgen in het integraal waterbeleid. Regelmatig overleg zorgt voor een hogere betrokkenheid en meer draagvlak.

Een betere kennis van het beleid verhoogt ieders bereidheid om inspanningen te leveren voor een beter watersysteem. Voor elke doelgroep zal daarom ook een sensibiliseringsbeleid worden gevoerd. Zij worden ook aangemoedigd tot meer doelgerichte maatregelen door subsidies, financiële stimuli, enz. Aanvullend hierop is het nodig om effectief en efficiënt te handhaven. De krachtlijnen en prioriteiten van het milieuhandhavingsbeleid zullen duidelijk worden bepaald.

Fundamenteel en toegepast onderzoek legt de basis voor integraal waterbeleid en -beheer. Een structurele financiering van een onderzoeksprogramma is noodzakelijk. In het kader van de klimaatverandering moeten we onze kennis uitbreiden om dreigende watertekorten en overstromingen te voorkomen.

Er wordt ook ingezet op de optimalisatie van het instrument handhaving.

Colofon

De Tweede Waterbeleidsnota
(inclusief Waterbeheerkwesties) werd voorbereid binnen de
werking van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid en
vastgesteld door de Vlaamse Regering op 20 december 2013.

Opmaak

www.artex.be

Fotografie

Archieven van de Vlaamse Milieumaatschappij, nv De Scheepvaart,
departement Mobiliteit en Openbare werken, afdeling Kust,
Steunpunt Erosie Provincie Oost-Vlaanderen, Yves Adams,
Misjel Decler, Elias Verbanck en Shutterstock.

Verantwoordelijke uitgever

Philippe D'Hondt, voorzitter CIW

Depotnummer

D/2014/6871/029

Coördinatiecommissie
Integraal Waterbeleid